

Rapport

R17:1971

Byggnadsstatik

**Dagligt friluftsliv
Statsbidrag, friluftsgårdar, nyttjare**

**Hans Lindberg
Gösta Oscarsson
Bo Pettersson**

Byggforskningen

Dagligt friluftsliv — statsbidrag, friluftsgårdar, nyttjare

Hans Lindberg, Gösta Oscarsson & Bo Pettersson

Det ligger i samhällets intresse att med olika medel stimulera till friluftsliv som med utgångspunkt från samhällets värderingar kan bidra till individens tillfredsställelse och självförverkligande. Det är emellertid inte säkert att samhällets och individens värderingar sammanfaller. Våra kunskaper om individens önskemål är ytterst bristfälliga. Ett övergripande mål borde därför vara att samhället skall försöka erbjuda ett så varierat utbud av möjligheter till friluftsliv, att man kan tillgodose olika intresseinriktningar och olika fysisk kapacitet.

Samhället ger uttryck åt sina värderingar genom statliga bidrag. I rapporten lämnas en redogörelse för det statliga stödets inriktning. En väsentlig del av anslagen lämnas som bidrag till uppförande av friluftsgårdar. Utnyttjandet av två anläggningar har undersökts för att få svar på frågan om friluftsgårdar kan sägas vara ett medel att ge olika individgrupper möjlighet till dagliga friluftaktiviteter. Man har också velat belysa vilka individgrupper som besöker detta slag av anordningar och vilka aktiviteter som utövas där. Undersökningen ingår som ett led i de studier som samhällsplaneringsgruppen vid Statens institut för byggnadsforskning utför inom friluftsområdet. De anläggningar som undersökts är Hemlingbystugan i Gävle och Björnögården i Västerås, vilka båda framstår som prototyper för dagens kommunala planering.

Statligt stöd till friluftsanläggningar

Det statliga stödet till friluftslivet är av blandad karaktär. Denna framställning tar endast upp bidragen till friluftsanläggningar i traditionell mening.

Hittills har det statliga stödet varit splittrat på en rad myndigheter. De olika stödformerna har tidigare utgjorts av friluftsfonden, ersättningar till markägare, idrottsfonden, bidrag till småbåtstrafiken och AMS-bidrag. I och med att Riksidrottsförbundets idrottsplatskommitté upphörde vid utgången av budgetåret 1969/70, har bidragsverksamheten (exklusive AMS-bidragen) numera helt samlats under Naturvårdsverket under titeln "stöd till idrotten: Anläggningsstöd m m". Från denna titel utgår bidrag dels som

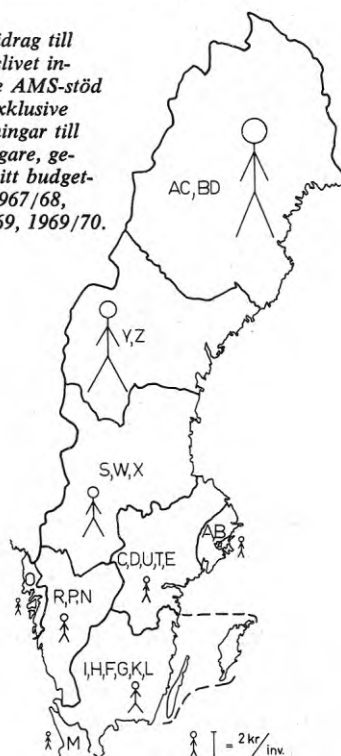
ersättning för vissa organisationers serviceverksamhet i anslutning till friluftsanläggningar, dels till vissa anläggningar för idrott och friluftsliv.

Genom att närmare studera vilka medel som utgått från respektive bidragsfond under budgetåren 1967/68, 1968/69 och 1969/70 erhålles en bild av den inriktning och regionala fördelning som stödet fått under perioden.

Under nämnda treårsperiod har bidragssumman sammanlagt uppgått till drygt 75 miljoner kronor. Stödet har i hög grad kommit de tre skogslänsområdena (S,W,X — Y,Z — AC,BD) till godo, vilket tydligt illustreras av figuren nedan. Detta förhållande får till största delen tillskrivas AMS-bidragen till dessa regioner. Även om man bortser från detta kommer nämnda tre områden att höra till de fyra som har det högsta bidraget per invånare.

En särskild analys av friluftsfonden ger vid handen att under ifrågavarande tre budgetår har mellan 30 och 40 procent av fondmedlen disponerats på objekt av friluftskaraktär såsom friluftsgårdar, teknikbackar, elljusspår, motionsstigar m.fl. Vidare skall man finna att stödet i mycket stor utsträckning kommit de befolkningsmässigt små kommunerna till godo.

Statsbidrag till friluftslivet inklusive AMS-stöd men exklusive ersättningar till markägare, genomsnitt budgetåren 1967/68, 1968/69, 1969/70.

Byggnadsforskningen Sammanfattningar

R17:1971

Nyckelord:

friluftsgård, Hemlingbystugan (Gävle), Björnögården (Västerås), kostnad, dimensionering, besökarkategorier, besöksfrekvens, aktiviteter, kommunikationer

friluftsliv, statligt bidrag, friluftsgård

Rapport R17:1971 avser projekt 235 inom Statens institut för byggnadsforskning.

UDK 711.455
379.8.057
336.5
SfB A

Sammanfattning av:

Lindberg, H, Oscarsson, G & Pettersson, B, 1971, *Dagligt friluftsliv — statsbidrag, friluftsgårdar, nyttjare*. (Statens institut för byggnadsforskning) Stockholm. Rapport R17:1971, 111 s., ill. 18 kr.

Rapporten är skriven på svenska med svensk och engelsk sammanfattning.

Distribution:

Svensk Byggtjänst
Box 1403, 111 84 Stockholm
Telefon 08-24 28 60

Abonnemangsgrupp:

(s) samhällsplanering

De båda studerade anläggningarna Hemlingby och Björnögården fick sin nuvarande utformning 1965 respektive 1968. Genom AMS-beslut erhöles man ekonomiskt bidrag för att renovera och komplettera de mindre anläggningar som redan tidigare fanns på respektive plats. För Hemlingbygårdens del var bidragsandelen 60 procent på en beräknad kostnad av 1,2 miljoner kronor, medan motsvarande siffror för Björnögården är 33 procent och 750 000 kronor. Den högre procentsatsen för Hemlingby motiveras av att denna anläggning ansågs utgöra en prototyp inom detta område. Förutom själva gårdarna, som rymmer omklädnads-, hygien-, bastuutrymmen samt läkarmottagning och testrum, finns inom respektive friluftsområde utegymnastikplats, friluftsaula och teknikbacke samt terrängspår av olika längder, varav ett elbelyst. Vid Hemlingby finns dessutom en utomhusbassäng, en barnbassäng samt en avvalningspool för bastubadande. I byggnadens övre plan finns också en logidel som rymmer 12 dubbelrum.

Undersökningens uppläggning

Hemlingbystugan studerades 14–20 mars och 18–24 september 1969. Vid den senare tidpunkten ingick också Björnögården i undersökningen. De utförda studierna vid de två friluftsanläggningarna kan bidra till att ge svar på frågor som är aktuella i samband med planeringen av olika friluftsanläggningar. I rapporten berörs bl.a. följande planeringsproblem:

- Anläggningars lokalisering i förhållande till nyttjarna.
- Aktivitetsutbudets betydelse för besöksfrekvensen i olika individgrupper.
- Aktivitetsutbudets betydelse för ett effektivt utnyttjande av anläggningarna.
- Proportioner mellan olika aktivitetslag.
- Dimensionering.

I undersökningarna har använts frågeformulär som ifylldes av den besökande.

Både vinter- och höstundersökningen var totalundersökningar. Svarefrekvensen kunde hållas på en hög nivå. Sammanlagt erhöles 3 008 besvarade blanketter under marsveckan på Hemlingby. För septemberveckan blev resultatet 3 746 besvarade blanketter på Hemlingby och 1 627 på Björnögården.

Anläggningarnas besökare

I genomsnitt ägnade sig varje besökare åt drygt 1,5 aktiviteter under vinterundersökningen och drygt 2 aktiviteter under höststudien. Detta får anses som ganska små tal i beaktande av den detaljerade uppdelning på olika

aktiviteter som gjorts i undersökningen.

Helt naturligt är den mest frekventa aktiviteten på vintern skidåkning och på sommaren löpning. Intressant att notera är den stora andelen besökare som kommer till anläggningen för att gå en promenad i lugn takt, trots att man då är hänvisad till de preparerade slingorna.

Besökarna har delats in i aktiva och passiva sysselsättningar samt i låg- och högfrekvent besöksintensitet. Ca 63 procent av dem som utövade aktiva sysselsättningar vid Hemlingbystugan i marsveckan hade hög besöksfrekvens mot ca 34 procent för dem som höll sig till mera passiva aktiviteter. För barmarkssäsongen framkommer ej lika höga frekvenstal. Ca 59 procent på Hemlingby och 56 procent på Björnögården av de "aktivt sysselsatta" hade hög besöksfrekvens. För de "passivt sysselsatta" gäller en liknande nedgång i besöksintensiteten. Anläggningarna utväljs tydligen mer slumpvis som utflyktsmål under barmarkssäsongen och kan inte sägas vara regelbundet återkommande inslag i fritidssysselsättningen.

Av befolkningen i Gävle och Västerås besökte 3,9 procent respektive 1,7 procent anläggningarna undersökningsveckan i september. De mest representerade åldersgrupperna ligger i åldern 20–40 år.

Inväntarantalens fördelning på socialgrupper har gjorts efter talen 15–35–50 procent för respektive socialgrupp I, II, III. I förhållande till den antagna socialgruppsfördelningen ger enkätmaterialen högre andelar för socialgrupperna I och II, åtminstone för Hemlingbystugan. För Björnögården observerades en anmärkningsvärt klar överrepresentation av socialgrupp II. Socialgrupp III var kraftigt underrepresenterad, särskilt markant på Björnögården och då i synnerhet över lördag–söndag.

Av de män som besökte anläggningarna var andelen i åldern 40–69 år störst för socialgrupp I och minst för socialgrupp III. Mer än 40 procent av de besökande männen ur socialgrupp III var under 30 år. Det är svårt att avgöra i vad mån de höga talen för de yngre åldrarna i socialgrupp III representerar en generationsbunden höjning av friluftaktiviteten i de yngre åldrarna – en nivå som alltså skulle kunna beräknas bibehållas vid stigande ålder.

Avståndet till anläggningarna tycks inte ha någon avgörande betydelse för besöksfrekvensen. Andra faktorer, t.ex. social sammansättning för de olika stadsdelarna, måste därför betyda väl så mycket som avståndet.

Mot bakgrund av dåliga kollektiva kommunikationer framstår det som naturligt, att bilen dominerar starkt

som färdmedel till anläggningarna. Till Björnögården kommer exempelvis de besökande männen till 98 procent i bil.

Dimensionering och planering

För dimensionering av friluftsanläggningar behövs uppgifter om antalet förväntade besök. Dygns- och säsongvariationer samt tillfälliga variationer gör att besöksfrekvensen, bl.a. beroende på slag av anläggningar, varierar ganska kraftigt.

Undersökningen under höstveckan gav resultatet att drygt 40 procent av besökarna på Björnögården kommer på lördag–söndag mot knappt 30 procent på Hemlingby. Hemlingby utmärkes av en relativt hög besöksfrekvens under arbetstid vardagar. Detta förhållande observerades också under vinterundersökningen. I kontrast här emot uppvisar Björnögården en utpräglad topp efter kl. 17.00.

För visst slag av dimensionering är antalet personer som anländer till eller lämnar anläggningen per tidsenhet det relevanta måttet. Tillfartsvägar, biljettförsäljning, omklädnadsrum, närområdets utformning är också exempel på anläggningsdelar som bör dimensioneras efter antalet individer som per tidsenhet passerar olika delar av anläggningen. I de flesta fall måste dock ett mått på antalet individer som samtidigt befinner sig antingen totalt på anläggningen eller uppdelat på dess olika delar anses vara mer intressant.

De delar av anläggningen som bedömts som mest väsentliga att detaljstudera härvidlag är löpspår och bastu samt parkeringsplatserna. Bastu och omklädnadsrum upplevs också som de trängsta utrymmena av besökarna.

Avslutningsvis kan man framhålla önskvärdheten av fortsatt forskning för att klarlägga den skiftande representationen av olika individer och socialgrupper som framkommit i undersökningen. Man bör också betona vikten av att tillskapandet av friluftsanläggningar inordnas i en totalsyn på den kommunala planeringen för att undvika kolliderande intressen. För planeringen av själva gårdarna gäller att aktivitetsutbudet bör anpassas till så många besökarkategorier som möjligt. Därigenom ger friluftsanläggningarna större möjligheter för fler individer att ägna sig åt dagligt friluftsliv. Man får dessutom en jämnare fördelning av besökare under större delen av dagen, då anläggningen i många fall står i stort sett outnyttjad. Det kan också vara så, att attraktivare kollektiva transporter kan åstadkomma en ökad besöksfrekvens. Grupper som saknar egna motorfordon eller ej disponerar sådana under dagtid, har för närvarande begränsade möjligheter att utnyttja anläggningarna.

Daily open-air recreation — state grants, open-air recreation centres, users

Hans Lindberg, Gösta Oscarsson & Bo Pettersson

It is in the interest of society to encourage open-air recreation by various means, since this can lead to the satisfaction and fulfilment of the individual on the basis of the values set by society. It is not certain, however, that the values of the individual and society are of accord. Our knowledge of the desires of the individual is grossly inadequate. It must be regarded therefore as an overall objective that society should make available such a variety of open-air recreational facilities that different interests and physical capacities may all be catered for.

The values of society are given expression in the form of state grants. The report gives an account of the distribution of state assistance. A substantial proportion of the funds available is used as subsidies for the establishment of open-air recreation centres. The use made of two of these centres has been investigated in order to ascertain whether open-air recreation centres may be said to constitute a means of providing different groups of individuals with facilities for daily open-air activities. The groups of individuals which go to these installations and the kinds of activities engaged in were also to be investigated. This investigation forms part of the studies carried out in the field of open-air recreation by the Department of Urban Planning at the National Swedish Institute for Building Research. The centres which have been studied are Hemlingbystugan at Gävle and Björnögården at Västerås.

State assistance for open-air recreation centres

State assistance for open-air recreation is of a mixed character. This publication only deals with the subsidies to open-air recreation centres in its traditional meaning.

State assistance up till now has been fragmented over a number of authorities. The various forms of assistance have been the Open-Air Recreation Fund, compensation to land owners, the Athletics and Sports Fund, assistance for private boat traffic and grants by the National Swedish Labour Market Board (AMS). With abolition of the Sports Grounds Committee of the National Swedish Athletic Association at the end of the budget year 1969/70, the alloca-

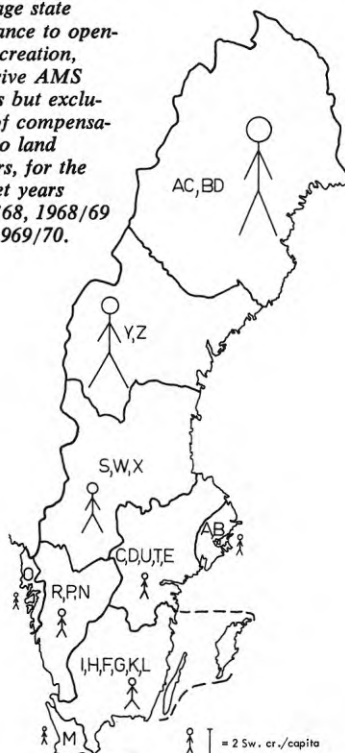
tion of assistance funds (with the exception of AMS grants) has now been wholly brought under the control of the National Environment Protection Board under the heading "assistance to athletics: assistance to centres etc". Under this heading grants are given in the form of payments to certain organisations for services provided in conjunction with open-air centres as well as grants for certain athletics and open-air centres.

By a closer study of the means being paid by the various funds during the budget years 1967/68, 1968/69 and 1969/70, a picture may be obtained of the concentration and regional distribution of assistance during this period.

During the above three-year period, total assistance amounted to more than 75 million Swedish crowns. Much of the assistance has been given to the three forest county areas (S, W, X-Y, Z-AC, BD), which is clearly illustrated by the figure below. The main reason for this is that AMS funds have been granted to these regions. Even disregarding this fact, however, the above three areas are among the four which have received the highest assistance per head of population.

Special analysis of the Open-Air Recreation Fund will show that, over the

Average state assistance to open-air recreation, inclusive AMS grants but exclusive of compensation to land owners, for the budget years 1967/68, 1968/69 and 1969/70.

National Swedish Building Research Summaries

R17:1971

Key words:

open-air recreation, state grant, open-air recreation centre

open-air recreation centre, Hemlingbystugan (Gävle), Björnögården (Västerås), cost, design, visitor categories, visiting frequency, activities, communications

Report R17:1971 refers to project 235 at the National Swedish Institute for Building Research.

UDC 711.455
379.8.057
336.5
SfB A

Summary of:

Lindberg, H, Oscarsson, G & Pettersson, B, 1971, *Dagligt friluftsliv — statsbidrag, friluftsgårdar, nyttjare*. Daily open-air recreation — state grants, open-air recreation centres, users. (Statens institut för byggnadsforskning) Stockholm. Report R17:1971, 111 p., ill. 18 Sw. Kr.

The report is in Swedish with Swedish and English summaries.

Distribution:

Svensk Byggtjänst
Box 1403, S-111 84 Stockholm
Sweden

three budgetary years in question, between 30 and 40 % of the means have been allotted to projects of open-air character such as open-air recreation centres, slalom courses, illuminated ski tracks, exercise tracks etc. It will also be found that the bulk of the assistance has been directed towards municipalities with small populations.

The two centres studied, Hemlingby and Björnögården, were constructed in their present forms in 1965 and 1968 respectively. As a result of a Labour Market Board resolution, financial assistance was granted for the renovation and extension of already existing small centres at these sites. As far as Hemlingbygården was concerned, the grant amounted to 60 % of an estimated expenditure of 1.200.000 Sw.cr., while the corresponding figures in the case of Björnögården were 33 % of 750.000 Sw.cr. The higher percentage in the case of Hemlingby was justified by the fact that the centre was considered to be a prototype in this field. In addition to the centres themselves which house changing rooms, wash rooms and saunas and also a surgery and test rooms, the recreation areas include open-air gymnasia, open-air theatre, slalom courses and cross-country tracks of different lengths, one of which is provided with electric lighting. At Hemlingby, there is also an outdoor swimming pool, a children's swimming pool and a cooling-down pool for those attending the sauna. The upper floor of the building houses accommodation comprising twelve double rooms.

Organisation of the investigation

Hemlingbystugan was studied during the periods 14–20 March and 18–24 Sept 1969. Björnögården was also investigated during the latter period. The studies at these two open-air centres should help in providing answers of interest in connection with the planning of different types of open-air centres. Some of the planning problems dealt with in the report are as follows:

- Siting of the centre in relation to the users
- Significance of the types of activity available for the attendance frequency by various groups of individuals
- Significance of the types of activity available for effective utilization of the centres
- The relative proportions of the various types of activity
- Design.

The investigation made use of questionnaires to be filled up by the visitors.

Both the winter and autumn investigations were total ones. A high reply frequency was achieved. During the week in March, a total of 3.008 completed questionnaires were received at Hemlingby. During the week in September the figures were 3.746 completed forms at Hemlingby and 1.627 at Björnögården.

Visitors to the centres

On average, every visitor took part in just over 1.5 activities during the winter investigation and just over 2 activities during the autumn study. These are to be regarded as quite low figures in view of the detailed breakdown of activities included in the investigation.

Quite naturally, the most frequent activity in winter is skiing and in summer cross-country running. It is of interest to note that a large proportion of visitors come to the centre for a quiet walk, in spite of the fact that they have to follow the special routes.

The visitors have been classified into those engaged actively and passively and also those with low-frequency and high-frequency attendance records. About 63 % of those engaged actively at Hemlingbystugan during the week in March had a high-frequency attendance record as against about 34 % of those engaged on more passive pursuits. The frequencies during the snow-free season are not so high. About 59 % at Hemlingby and 56 % at Björnögården of those actively engaged had high-frequency records. A similar decline in attendance frequency can be found in the case of those passively engaged. During the snow-free season the centres are evidently chosen more at random as the objects of excursion and cannot be said to form recurring feature in open-air activity.

The populations were divided into socio-economic groups I, II and III on a 15–35–50 percentage basis. In relation to the assumed socio-economic group distribution, the questionnaire survey provides higher proportions for Groups I and II, at least in the case of Hemlingbystugan. As far as Björnögården is concerned, a very obvious over-representation of Group II was noted. Group III was very under-represented, especially in the case of Björnögården and in particular over the week-end.

Of the men who visited the centres, the proportion in the age range 40–69 was highest in Group I and least in Group III. More than 40 % of the men from socio-economic group III were below 30. It is difficult to decide whether and to what extent the high figures for the younger age groups in socio-economic group III represent an increase of open-air activity in the younger age groups that is a feature of that generation and therefore would be likely to remain at the same level as the age of this group increases.

It does not appear that the distance to the centres is of significant importance as regards the attendance frequency. Other factors, e.g. the social compositions of the different parts of the towns, might therefore have the same significance as the distance.

Owing to the unsatisfactory public transportation provided, it is natural that car travel is clearly predominant as the

means of access to the centres. For instance, 98 % of the men visiting Björnögården come by car.

Design and planning

Information as to the number of visitors to be expected is required for the design of open-air recreation centres. Due to variations in the course of a day, seasonal and occasional variations, the kind of centre etc, the attendance frequency varies quite appreciably.

The investigation during the week in the autumn gave the result that over 40 % of the visitors to Björnögården come for the week-end against under 30 % at Hemlingby. Hemlingby was notable for a relatively high attendance frequency during working hours on weekdays. This was also observed during the winter investigation. On the other hand, however, Björnögården has a pronounced peak after 5 p.m. For some parts of the design, it is the number of people arriving at or leaving the centre per time unit that is relevant. Access roads, the sale of tickets, changing rooms, the design of the immediate surroundings are examples of parts of the centre which should be designed on the basis of the number of people passing different parts of the centre per time unit. In most cases, however, the number of people who are simultaneously present either in the centre as a whole or divided over its various parts must be considered to be of greater interest.

Those parts of the centre which are considered to merit the most detailed study in this respect are the running tracks, the sauna and the parking area. The visitors also refer to the sauna and the changing rooms as the most congested areas.

In conclusion, one could stress the eligibility of further research to clarify the variable representation of various individuals and socio-economic groups that has been shown by this investigation. One should also underline the importance of open-air recreation centres being provided within the overall framework of municipal planning, in order to avoid a conflict of interests. As regards planning of the centres themselves, the range of activities available must be made to suit as many categories of visitors as possible. In this way, the open-air recreation centres will provide more extensive facilities for an increasing number of people for daily open-air recreation. It will also be possible in this way to have the visitors spread more evenly over most of the day when the centres are in many cases hardly made use of at all. It is also possible that more attractive public transport will bring about an increased attendance frequency. Groups that have no car of their own or have none available during the day have at present limited possibilities of utilizing these centres.

Rapport R17:1971

DAGLIGT FRILUFTSLIV -

STATSBIDRAG, FRILUFTSGÅRDAR, NYTTJARE

DAILY OPEN-AIR RECREATION -

STATE GRANTS, OPEN-AIR RECREATION CENTRES, USERS

av Hans Lindberg, Gösta Oscarsson & Bo Pettersson

Denna rapport avser projekt 235 inom Statens institut för byggnadsforskning. Arbetet har skett med anslag från Statens råd för byggnadsforskning. Försäljningsintäkterna tillfaller fonden för byggnadsforskning.

Statens institut för byggnadsforskning, Stockholm

FÖRORD

Syftet med de undersökningar som presenteras i denna rapport har varit att belysa vilka individgrupper som besöker en viss typ av friluftsanläggning samt vilka friluftaktiviteter som där utövas. Undersökningen ingår som ett led i de studier som samhällsplaneringsgruppen vid Statens institut för byggnadsforskning utför inom friluftslivets område. Till vissa delar står Statens Naturvårdsverk som beställare av studierna. Resultaten från den här presenterade undersökningen har utnyttjats i den problembelysning av begreppet dagligt friluftsliv som institutet gjort i idéskriften "Friluftsliv i stad".

Det ligger i samhällets intresse att med olika medel stimulera till friluftsliv, som med utgångspunkt från samhällets värderingar kan bidra till individens tillfredsställelse och självförverkligande. Det är inte säkert att samhällets och individens värderingar sammanfaller, och våra kunskaper om individens önskemål är ytterst bristfälliga. Ett övergripande mål borde därför vara, att samhället skall försöka erbjuda ett så varierat utbud av möjligheter till friluftsliv, att man inom en vid skala av aktiviteter kan tillgodose olika intresseinriktningar och olika fysisk kapacitet. Samhällets värderingar finns redovisade i allmänt formulerade uttalanden, t.ex. i prop. 1967/59 angående naturvårdsorganisation sid. 64-65.

"Också i övrigt synes nutidsmänniskans tillvaro präglas av en minskad fysisk aktivitet som, om inte negativa verkningar för folkhälsan skall uppstå, måste kompenseras genom motionsbefrämjande aktiviteter. Olika former av friluftsliv kan härvid bli av stor betydelse. Samtidigt bör aktiviteter i det fria kunna ge människorna den avkoppling och rekreation som tätortsmiljön och det högt uppdrivna tempot i arbetslivet skapar behov av."

"Vid planeringen av nya bostadsområden är det därför angeläget, att anläggningar med anordningar för olika former av motionsverksamhet i det fria kommer till stånd på bekvämt avstånd från bostaden."

Genom statliga bidrag till uppförande av anordningar får de allmänna värderingarna ett konkret uttryck. I föreliggande rapport lämnas en redogörelse för det statliga stödets inriktning. En väsentlig del av anslagen lämnas som bidrag till uppförande av friluftsgårdar. I syfte att studera om friluftsgårdar kunde sägas vara ett medel att ge olika individgrupper möjlighet till dagliga friluftaktiviteter undersöktes utnyttjandet av två anläggningar, Hemlingbystugan i Gävle och Björnögården i Västerås, vilka båda framstår som prototyper för dagens kommunala planering.

Denna rapport vänder sig i första hand till förtroendemän och fackmän inom landsting och primärkommuner, till konsulter samt till organisationer inom friluftslivets område.

Undersökningarna har planerats och genomförts som ett lagarbete inom samhällsplaneringsgruppen, vars chef, Ella Ödmann, haft ansvaret för projektet. För bearbetning av insamlade data från undersökningarna har Hans Lindberg svarat. Analysen av den första undersökningen, mars 1969, har utförts av Gösta Oscarsson och analysen av de två undersökningarna i september 1969 av Hans Lindberg. Rapporten har skrivits av Bo Pettersson (avsnitten 1, 2, 4.1, 6.2.1, 6.2.2) och Hans Lindberg (övriga avsnitt).

INNEHÅLL

TABELL- OCH FIGURFÖRTECKNING	6
ENGELSKA FIGURTEXTER (CAPTIONS)	10
1 DET STATLIGA STÖDET TILL FRILUFTSLIVET	11
1.1 Friluftsliv	11
1.1.1 Definition	11
1.1.2 Det statliga stödet	11
1.2 Bidragsformer	12
1.2.1 Friluftsfonden	12
1.2.2 Ersättningar till markägare	12
1.2.3 Idrottsfonden	13
1.2.4 Småbåtshammar	13
1.2.5 AMS-bidrag	13
1.2.6 Beredskapsarbeten	14
1.3 Stödets omfattning	14
1.4 Stödets fördelning på riksområden	14
1.4.1 Riksområden	14
1.4.2 Stödets omfattning och fördelning på olika riksområden	16
1.4.3 Statsbidrag inklusive AMS-bidrag, ersätt- ningar till markägare inräknade	20
1.4.4 Statsbidrag exklusive AMS-bidrag, ersätt- ningar till markägare inräknade	20
1.4.5 Statsbidrag inklusive AMS-bidrag, ersätt- ningar till markägare eliminerade	20
1.4.6 Statsbidrag exklusive AMS-bidrag, ersätt- ningar till markägare eliminerade	20
1.4.7 Rangordning	20
1.5 Fördelning av medel ur friluftsfonden på objekttyper o.d. samt kommuner av olika storleksklasser (avser indelningen före 1.1.1971)	21
1.6 Nya stödformer till friluftslivet fr.o.m. budgetåret 1970/71	22
2 ANLÄGGNINGARNA OCH DERAS TILLKOMST	25
2.1 Hemlingbygården	25
2.2 Björnögården	30
3 BESKRIVNING AV UNDERSÖKNINGEN	38
3.1 Undersökningens bakgrund	38
3.2 Väderlekssituationen	39
3.3 Undersökningssituationen	39
3.4 Bortfall	39

4	UTFORMNING OCH ANVÄNDNING	41
4.1	Anläggningarnas fysiska utseende	41
4.1.1	Hemlingbystugan	41
4.1.2	Björnögården	48
4.2	Registrerade aktiviteter	48
4.3	Besökarnas aktivitetsbild	54
5	BESÖKARKARAKTERISTIKA	61
5.1	Slag av aktivitet och besöksintensitet	61
5.2	Ålders- och könsfördelning	64
5.3	Familjebildning	67
5.4	Förekomst av sällskap	69
5.5	Socialgrupper	70
5.5.1	Allmänt	70
5.5.2	Fördelning på socialgrupper	70
5.5.3	Aktivitetsolikheter och socialgrupp	77
5.5.4	Ålder och socialgrupp	77
6	OLIKHETER I BESÖKSFREKVENSEN MELLAN STADS- DELAR	80
6.1	Avståndets betydelse för besöksfrekvensen .	80
6.2	Färd sätt vid resa till gården	86
6.2.1	Kommunikationer till Hemlingbystugan	86
6.2.2	Kommunikationer till Björnögården	87
6.2.3	Färd sätt	87
7	BESÖKSFREKVENNS	90
7.1	Jämförelsematerial	90
7.2	Besöksfördelningar	91
7.2.1	Fyra friluftsanläggningar	91
7.2.2	Säsongvariationer	92
7.2.3	Veckovariationer	93
7.2.4	Dygnsvariationer	94
7.3	Spridningen i besöksfrekvens	95
7.4	Dimensionering	98
7.4.1	Allmänt	98
7.4.2	Löpspår	99
7.4.3	Bastu	102
7.4.4	Parkeringsbehov	103
7.4.5	Servering	105
7.5	Besökarsynpunkter	105
8	AVSLUTANDE SYNPUNKTER	106
BILAGA	Frågeformulär	109

TABELL- OCH FIGURFÖRTECKNING

Tabeller

- TAB. 1a. Bidragens fördelning på budgetår.
- TAB. 1b. Bidragens fördelning på bidragsgivare.
- TAB. 2. Riksområdenas andel av befolkningsförändringen 1965-1968 och den förväntade förändringen 1965-1980 samt andelen av rikets befolkning 1968 och förväntad andel 1980.
- TAB. 3. Statsbidrag till friluftslivet. Riksområdenas andelar budgetåret 1967/68, 1968/69, 1969/70 inklusive och exklusive AMS-stöd.
- TAB. 4a. Statsbidrag till friluftslivet, ersättningar till markägare inräknade, budgetåren 1967/68, 1968/69, 1969/70.
- TAB. 4b. Statsbidrag till friluftslivet, ersättningar till markägare eliminerade, budgetåren 1967/68, 1968/69, 1969/70.
- TAB. 5. Friluftsfondens fördelning på kommunstorlek budgetåren 1967/68, 1968/69, 1969/70.
- TAB. 6. Aktiviteter, Hemlingby, mars 1969.
- TAB. 7. Aktiviteter, Hemlingby och Björnögården, september 1969.
- TAB. 8. De vanligaste enstaka och kombinerade aktiviteterna. Besök. Hemlingby, mars.
- TAB. 9. De vanligaste enstaka och kombinerade aktiviteterna. Besök. September.
- TAB. 10. Aktivitetskombinationer där promenad ingår.
- TAB. 11. Aktivitetskombinationer där skidspår ingår.
- TAB. 12. Aktivitetskombinationer där löpning ingår.
- TAB. 13. Angiven besöksintensitet i den aktiva och passiva besöksgruppen.
- TAB. 14. Aktivitetsgrupp och besöksintensitet.
- TAB. 15. Besöksfrekvens i olika åldrar.
- TAB. 16. Aktivitetsolikheter för män och kvinnor.
- TAB. 17. Olikheter i åldersfördelning mellan olika aktivitetsgrupper.

- TAB. 18. Av de besökande angiven besöksintensitet.
- TAB. 19. Förekomst av sällskap.
- TAB. 20. Fördelning på olika svars kategorier, yrkesfrågan. Besök.
- TAB. 21. Socialgruppsfördelning, män.
- TAB. 22. Socialgruppsfördelning, kvinnor.
- TAB. 23. Förhållandet mellan verkligt och förväntat antal besökande män.
- TAB. 24. Angiven besöksintensitet och socialgrupper, män.
- TAB. 25. Angiven besöksintensitet och socialgrupper, kvinnor.
- TAB. 26. Besökslängden för olika socialgrupper, män.
- TAB. 27. Besökarnas karakteristika i olika social- och åldersgrupper, män. Individer. Hemlingby, mars.
- TAB. 28. Åldersfördelning i socialgrupper, män.
- TAB. 29. Socialgruppernas ålderssammansättning, män. Individer.
- TAB. 30. Förhållandet mellan antal individer och besök i olika avståndsgrupper.
- TAB. 31. Stadsdelarnas belägenhet och besöksfrekvensen. Individer. Hela veckan, mars.
- TAB. 32. Färdsätt vid resa till gården.
- TAB. 33. Antal besök. Hemlingby, Björnögården, Stockby och Skutberget.
- TAB. 34. Säsongsvariationer. Bastubesök 1969.
- TAB. 35. Bastubesöksfrekvensens variationer mellan veckodagar. September 1969.
- TAB. 36. Besökens fördelning på dygnet, uppdelade på bastubadande och icke-bastubadande. Måndag-fredag, september 1969.
- TAB. 37. Totalfrekvenser i löpspår för hela veckan i september.
- TAB. 38. Fördelning på löplängder.
- TAB. 39. Totalfrekvenser i bastu för hela veckan i september.

Figurer

- FIG. 1. Statsbidrag till friluftslivet inklusive AMS-stöd men exklusive ersättningar till markägare, genomsnitt budgetåren 1967/68, 1968/69, 1969/70 (kronor/invånare).
- FIG. 2. Flygfoto över Hemlingbyområdet med Hemlingbystugan inringad.¹⁾
- FIG. 3. Hemlingbystugan.
- FIG. 4. Flygfoto över norra Björnön med Björnögården inringad.¹⁾
- FIG. 5. Björnögården.
- FIG. 6. Bullerkarta för Björnön.
- FIG. 7. Hemlingbyområdet. Dispositionsplan.
- FIG. 8. Hemlingbystugan. Planlösning.
- FIG. 9. Badet utgör ett främmande formelement och ligger trängt mellan vägen och huset. Hemlingbystugan har okontrollerat växt fram i etapper, och varje nytt tillskott har blivit en kompromiss som i ökande grad har låst en vidare utveckling.
- FIG. 10. Hemlingbystugan. Motionsentrén med svalningsbassängen samt en belyst, vind- och regnskyddad föryta som ger avskildhet för de motionerande.
- FIG. 11. Skidliften på Hemlingbyberget.
- FIG. 12. Skidspår vid Hemlingby.
- FIG. 13. Björnön. Dispositionsplan.
- FIG. 14. Björnögården. Planlösning.
- FIG. 15. Motionsredskap. Aktivitetsmöjligheterna kring gården är ensidigt inriktade på avancerad fysisk prestation.
- FIG. 16. Hemlingbystugans lokalisering i Gävle.
- FIG. 17. Björnögårdens lokalisering i Västerås.
- FIG. 18. Elljusspår vid Hemlingby. De som vill promenera i spåret innebär en störning för dem som springer.
- FIG. 19. Hemlingbystugan. Entrésidan sedd från skidbackens topp. Den stora parkeringsplatsen upptar en central och visuellt utsatt platta.

¹⁾ Flygfotograferingen utförd av rikets allmänna kartverk år 1969. Godkänd för reproduktion och spridning av rikets allmänna kartverk den 23 mars 1971.

Diagram

- DIAGRAM 1 Samband mellan avstånd och besöksfrekvens, Hemlingbystugan och Björnögården.
- DIAGRAM 2 Samband mellan besöksfrekvens och socialstruktur.
- DIAGRAM 3 De besökandes fördelning på ankomsttid. Genomsnitt per dag. Hemlingbystugan vinter- och höstundersökningen.
- DIAGRAM 4 De besökandes fördelning på ankomsttid. Genomsnitt vardagar. Hemlingbystugan och Björnögården. Höstundersökningen.

ENGELSKA FIGURTEXTER (CAPTIONS)

- FIG. 1. Average state assistance to open-air recreation, inclusive of AMS grants but exclusive of compensation to land owners, for the budget years 1967/68, 1968/69 and 1969/70.
- FIG. 2. Aerial photograph of the Hemlingby area, with Hemlingbystugan marked with a ring.
- FIG. 3. Hemlingbystugan.
- FIG. 4. Aerial photograph showing northern Björnö island, with Björnögården marked with a ring.
- FIG. 5. Björnögården.
- FIG. 6. Noise map for Björnö island.
- FIG. 7. The Hemlingby area. Layout plan.
- FIG. 8. Hemlingbystugan. Arrangement.
- FIG. 9. The swimming pool is an alien design feature and has been fitted in tightly between the road and the building. Hemlingbystugan has grown up in stages in an uncontrolled fashion, each new addition being a compromise which to an increasing extent hampers further development.
- FIG. 10. Hemlingbystugan. The entrance to the exercise area with the cooling-down pool and illuminated forecourt protected from wind and rain which gives privacy to those taking exercise.
- FIG. 11. The ski lift to Hemlingby hill.
- FIG. 12. Ski run at Hemlingby.
- FIG. 13. Björnö island. Layout plan.
- FIG. 14. Björnögården. Arrangement.
- FIG. 15. Exercise equipment. The facilities around the centre concentrate single-mindedly on a high level of physical performance.
- FIG. 16. The location of Hemlingbystugan in relation to the town of Gävle.
- FIG. 17. The location of Björnögården in relation to the town of Västerås.
- FIG. 18. Illuminated track at Hemlingby. Those wishing to have a walk along the track constitute an obstacle to those running.
- FIG. 19. Hemlingbystugan. Entrance seen from the top of the ski run. The large parking area occupies a central and visually exposed position.

1.1 Friluftsliv

1.1.1 Definition

Någon entydig definition på begreppet friluftsliv finns ej. I 1962 års fritidsutredning gav man begreppet en mycket vid innebörd (SOU 1964:47, sid 38).

"Friluftsliv förekommer i en mängd olika former. Det är därför vanskligt att principiellt avgränsa aktiviteter, som är att hänföra till friluftslivet. I regel torde man med friluftsliv mena sådana former av sport, t.ex. skidåkning, båtsport, cykling, bollspel, friidrott, orientering, terränglöpning och liknande, som inte bedrivs tävlingsmässigt, samt vidare bad, promenader, strövande i skog och mark, lägerliv etc. Arbete på tomt och i trädgård och arbete med fritidshuset etc. synes också böra betraktas som en form av friluftsliv. Utredningen har med hänsyn till sitt uppdrag eftersträvat att få en överblick av friluftslivet i vidaste bemärkelse, omfattande såväl de sportbetonade, mer eller mindre specialiserade aktiviteterna, som sådana, där man utan större fysisk ansträngning söker rekreation i det fria, exempelvis nöjesåkning med bil, promenader, båtutfärder, strövande i skog och mark, bad etc."

Idrottsutredningen använde i sitt betänkande (SOU 1969:29, sid 9), en snävare definition. Denna karaktäriserade friluftsliv som "Alla de tävlingsmässiga och andra fysiska aktiviteter, som människorna utför för att uppnå ett visst resultat eller få motion och fysiskt aktiv rekreation".

Härigenom kom man att i idrottsutredningen lägga en viss betoning på de tävlingsmässiga aktiviteterna, som ganska starkt kontrasterar mot vissa av de aktiviteter som anges i fritidsutredningen: arbete med fritidshus, tomt eller trädgård samt nöjesåkning med bil.

1.1.2 Det statliga stödet

Det statliga stödet till friluftslivet är av blandad karaktär. Bidrag ges såväl till anordningar för mer klart utskiljbara friluftsanslag i gängse mening, som till objekt, vilka huvudsakligen hör hemma inom turistnäringen.

För att kunna bedöma stödets omfattning till friluftslivet, är det därför nödvändigt att mera precist ange vad som avses. I denna framställning har ej medtagits bidrag till objekt av turistkaraktär, såsom fiskevård, turiststationer, hotellstöd o.d., utan endast till friluftsanläggningar i en mer traditionell mening.

1.2 Bidragsformer

Det statliga stödet har hittills varit mycket splittrat och bidrag har utgått från olika myndigheter för olika ändamål. I och med att Idrottsplatskommittén upphörde med utgången av budgetåret 1969/70, har bidragsverksamheten (exkl. AMS-bidragen) helt samlats under Naturvårdsverket.

I denna framställning tas endast upp de rena bidragen och således ej lån av typ lokaliseringsstöd och garantilån till turisthotell. Ej heller har bidragen till vissa väg- och flottledsbyggnader inräknats, eller de bidrag som utgår ur älgskadefonden och de statsmedel som utgår för reparation eller nyanläggning av skjutbanor.

1.2.1 Friluftsfonden

Ur fonden för friluftslivets främjande gavs bidrag dels till friluftsanläggningar, dels till friluftsförbundens verksamhet. Handläggningen av dessa ärenden sköttes av Naturvårdsverket. Enligt bidragsbestämmelserna skulle bidragen i första hand medverka till en lämplig lokalisering av anläggningar till de regioner, där behovet är störst. Som en riktlinje angavs, att man för anläggningarna borde eftersträva en så hög grad av självfinansiering som möjligt. Emellertid är detta inte möjligt i alla delar av landet. För att kunna utnyttja områden med speciellt rekreativ värde måste även investering ske i anläggningar, där kostnaderna ej kunde täckas genom intäkter. Som exempel nämns friluftsgårdar, raststugor, fjällstugor, friluftsbad m.m.

Bidragens storlek avvägdes efter en differentierad skala, beroende på objektets karaktär. Inom bidragsskalan tillämpades de lägre nivåerna för tätorternas näranläggningar och de högre för fjärranläggningar av rikskaraktär.

Medel från friluftsfonden var i princip reserverade för friluftsanläggningar med kommunalt engagemang, men utgick även till riksorganisationer med erkänd kompetens inom friluftslivets område.

1.2.2 Ersättningar till markägare

För att kunna säkerställa markområden utöver den areal som friluftsanläggningarna tar i anspråk ges i viss utsträckning bidrag ur reservationsanslaget "Naturvård: Ersättningar till markägare m.m.",¹⁾ om området avsätts som naturreservat. I övrigt skall anslaget räcka till intrångsersättningar vid bildande av naturreservat, vid vägrad strandskydds- och landskapsskyddsdispens och vid vägrat täkttillstånd.

Bidrag kan utgå till kommun, landsting, stiftelse eller i vissa fall riksorganisation som förvärvar mark för naturvårdsändamål,

¹⁾

Fr.o.m. budgetåret 69/70 benämnt: "Ersättningar vid bildande av naturreservat m.m."

i regel med tyngdpunkt på det rörliga friluftslivets behov. De kan också erhålla bidrag för att ersätta markägaren för det intrång som denne åsamkas genom att området tas i anspråk och avsätts som naturreservat.

Bidragets storlek är beroende av om området är av lokalt, regionalt eller riksintresse och har hittills varierat mellan 10 och 60 procent. Som ett generellt villkor gäller att området avsätts som naturreservat.

1.2.3 Idrottsfonden

Vissa medel ur idrottsfonden (fonden för idrottens främjande), disponerades som bidrag till idrottsanläggningar. Till de stora och mer kostnadskrävande anläggningarna utgick som regel inget bidrag. Bidrag utgick i princip till fasta anläggningar och anordningar, avsedda för idrottsutövning, men ej till inköp av mark, underhåll, inventarier m.m. Däremot fanns möjlighet att erhålla bidrag för enklare bastuanläggningar i anslutning till idrotts- och friluftsanläggningar eller motsvarande. Bidrag har lämnats både till kommuner och ideella föreningar. Som regel översteg bidragen ej 40 000 - 50 000 kronor till en och samma anläggning. För bidrag upp till 5 000 kronor har beslut fattats av riksidsrottsförbundets idrottsplatskommitté, medan ärenden avseende högre belopp avgjorts av Kungl. Maj:t.

1.2.4 Småbåtshamnar

Statsbidrag till småbåtshamnar utgår av bensinskattemedel. Fram till och med budgetåret 1968/69 hade sjöfartsstyrelsen hand om denna verksamhet. Därefter överflyttades den till Naturvårdsverket.

Bidragsprocenten varierar mellan 30 och 90 procent och anpassas efter mottagarens finansiella situation, hamnens betydelse för andra än kommunens egna invånare, de av läget betingade anläggningkostnaderna per båtplats samt angelägenhetsgraden ur allmän friluftssynpunkt. Förutom till själva hamnen kan bidrag också utgå till kostnader för sanitära anordningar och parkeringsplatser.

Som regel bör kommunen vara huvudman för anläggningen, men skötsel och drift får överlåtas till båtklubb som anses lämplig.

1.2.5 AMS-bidrag

Det stöd som förmedlas genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg är av två slag, dels som ett särskilt statsbidrag till projektering av arbetsobjekt¹⁾, dels som beredskapsarbete.

1)

Denna bidragsform har ej medtagits i den fortsatta framställningen p.g.a. stödets ringa omfattning. Under de tre behandlade budgetåren har sammanlagt ca 500 000 kronor utgått i bidrag.

1.2.6 Beredskapsarbeten¹⁾

Som ett led i de sysselsättningsskapande åtgärderna ingår bl.a. att anordna beredskapsarbeten. Arbetena kan utföras för såväl offentliga myndigheters (stat, kommun, landsting) som enskildas räkning.

Objekt inom turist- och friluftslivet har i allt större omfattning blivit aktuella i detta sammanhang. Bidragen utgår i princip endast till anläggningar som står öppna för allmänheten. Storleken på bidraget beror på vilken typ av beredskapsarbete det är fråga om. AMS kan i särskilda fall minska eller höja statsbidraget.

1.3 Stödets omfattning (budgetåren 1967/68, 1968/69, 1969/70)

De senaste tre budgetåren (1967/68, 1968/69, 1969/70) har statsmakternas stöd till friluftslivet (inklusive AMS) sammanlagt uppgått till drygt 75 miljoner kronor. Stödet har varit relativt jämnt fördelat med mellan cirka 23 och 28 miljoner på varje budgetår, även om en viss nedåtgående tendens kan skönjas. Fördelningen mellan de olika åren och bidragsgivarna framgår av TAB. 1a och b.

Trots att varje typ av bidrag kan variera relativt kraftigt mellan de olika budgetåren (se TAB. 1a), blir den sammanlagda summan ungefär lika stor varje år.

Som framgår av TAB.1b svarar AMS-stödet för drygt en fjärdedel av den totala summan som redovisas för de tre budgetåren. De tre återstående bidragen är inbördes av ungefär samma storleksordning, med någon övervikt för friluftsfonden.

1.4 Stödets fördelning på riksområden (budgetåren 1967/68, 1968/69, 1969/70)

Vid analysen har riket indelats i s.k. riksområden. Härigenom kan man studera hur statsmedlen fördelats: om de kommit sådana områden tillgodo, där en befolkningsökning förväntas eller tvärtom.

1.4.1 Riksområden

Expertgruppen för regional utredningsverksamhet (ERU) har i sitt delbetänkande "Balanserad regional utveckling" (SOU 1970:3) delat in landet i nio riksområden, där länen grupperats till större sammanhängande områden med någorlunda enhetliga utvecklingstendenser. Områdena utgörs av de tre storstadsläna (A, B - O - M), skogsläna (S, W, X - Y, Z - AC, BD) samt ytterligare tre länsområden (C, D, U, T, E - I, H, F, G, K, L - R, P, N).

1)

Uppgifterna sammanställda av AMS för den statliga utredningen om turism och friluftsliv i regionalpolitiken (arbetsnamn).

TAB. 1a. Bidragens fördelning på budgetår.

Budget- år	Bidrag, kr (%)							Totalt
	Friluftsfonden	Ersättn. till mark- ägare	Idrottsfonden		Småbåts- trafiken	AMS- bidrag		
			SA ¹⁾	MA, BA ²⁾				
67/68	3 403 600 (20,9)	6 536 618 (41,8)	2 022 000 (42,7)	2 142 800 (30,6)	6 114 000 (49,5)	7 817 000 (40,5)	28 036 018 (37,2)	
68/69	7 070 250 (43,3)	4 771 263 (30,5)	1 793 000 (37,9)	2 390 300 (34,2)	2 372 500 (19,2)	6 030 000 (31,2)	24 427 313 (32,4)	
69/70	5 849 550 (35,8)	4 335 658 (27,7)	920 000 (19,4)	2 466 900 (35,2)	3 862 250 (31,3)	5 468 000 (28,3)	22 902 358 (30,4)	
Summa	16 323 400 (100,0)	15 643 539 (100,0)	4 735 000 (100,0)	7 000 000 (100,0)	12 348 750 (100,0)	19 315 000 (100,0)	75 365 689 (100,0)	

TAB. 1b. Bidragens fördelning på bidragsgivare.

Budget- år	Bidragsandel, %						
	Friluftsfonden	Ersättn. till mark- ägare	Idrottsfonden		Småbåts- trafiken	AMS- bidrag	Totalt
			SA ¹⁾	MA, BA ²⁾			
67/68	12,1	23,3	7,2	7,7	21,8	27,9	100,0
68/69	29,0	19,5	7,3	9,8	9,7	24,7	100,0
69/70	25,5	18,9	4,0	10,8	16,9	23,9	100,0
Summa	21,7	20,8	6,3	9,3	16,4	25,6	100,1

¹⁾ SA = Idrottsfonden, större anslaget (> 5 000 kr)

²⁾ MA = Idrottsfonden, mindre anslaget (< 5 000 kr)

BA = Bastuanslaget

Befolkningsutvecklingen mellan 1965 - 1968 kan uttryckas som den andel (%) av den totala förändringen i riket, som faller på respektive riksområde. I TAB. 2 redovisas denna förändring samt den förväntade befolkningsutvecklingen 1965 - 1980, enligt den reviderade prognosen i länsplanering 1967. Vidare framgår varje riksområdes faktiska befolkningsandel 1968 och den beräknade andelen 1980.

Tabellen torde ej kräva någon närmare kommentar. De siffror som redovisas går i de förväntade riktningarna. Största ökningen beräknas komma i storstadslänen, medan samtliga skogsläns plus I, H, F, G, K, L-områdets andel förväntas att minska.

1.4.2 Stödets omfattning och fördelning på olika riksområden

De olika stödformernas inriktning - se avsnitt 1.2 - medför att bidragen i vissa fall kommer en del regioner tillgodo i högre grad än andra.

Vad friluftsfonden beträffar har dess medel spritts relativt jämnt över hela riket om man bortser från de tre storstadsområdena. Så är emellertid ej fallet med idrottsfondens medel och bidragen till småbåtstrafiken. Här kan man för idrottsfondens del iaktta en förskjutning till förmån för de södra och mellersta riksområdena, återigen fränsett storstadsområdena. När det gäller småbåtstrafiken blir denna tendens ännu klarare. Sammanlagt har endast 10,1 procent av den totala bidragssumman kommit de tre nordligaste områdena tillgodo, varav de två nordligaste svarar för tillsammans 1,4 procent. Här bör emellertid påpekas att storstadsområdenas andelar ej ligger på den låga nivå som framgått av friluftsfondens och idrottsfondens medelsfördelning. A, B-området svarar för drygt 30 procent, vilket är den högsta siffran när det gäller bidragen till småbåtstrafiken. Det är också ganska naturligt att dessa medel styrts till i första hand kustlandskapen och områden med större sjöar. De bidrag som utgått som ersättningar till markägare är av speciell natur, så tillvida att det ofta varit fråga om att säkerställa kustlandskap och andra speciella landskapstyper främst inom A, B- och C, D, U, T, E-områdena. Tillsammans svarar dessa - med ungefär lika stor andel - för ca 75 procent av fördelade medel. En annan faktor som påverkar storleken av bidraget är markpriset inom de områden som är aktuella. Det är därför svårt att göra en värdering av hur stor betydelse de olika reservatbildningarna kan ha var för sig. Fortsättningsvis kommer därför denna bidragsform att behandlas speciellt vid jämförelsen med övriga anslag. AMS-stödet slutligen har - av naturliga skäl - i mycket stor utsträckning styrts till skogslänen, som uppburit drygt 90 procent av dessa medel.

Hur de olika stödformernas bidrag fördelat sig totalt sett inklusive och exklusive AMS-stödet framgår av TAB. 3.

Talen har i tabellen inte relaterats till areal eller capita. Man kan lägga märke till Göteborgs- och Malmöområdenas låga andelar, vilket gäller både inklusive och exklusive AMS-stödet. Samtidigt framträder klart AMS-stödets betydelse för skogslänen.

TAB. 2. Riksområdenas andel av befolkningsförändringen 1965-1968 och den förväntade förändringen 1965-1980 samt andelen av rikets befolkning 1968 och förväntad andel 1980. (Källa SOU 1970:3).

Riksområde	Andel av total förändring i riket (%)		Riksandel (%)		Ökning + Minskning -
	1965-1968	1965-1980	1968	1980	
A,B	+ 32,0	+ 42,6	18,1	20,6	+ 2,5
O	+ 12,6	+ 13,8	8,8	9,3	+ 0,5
M	+ 16,6	+ 18,0	8,8	9,7	+ 0,9
C,D,U,T,E	+ 20,3	+ 19,9	16,9	17,2	+ 0,3
I,H,F,G,K,L	+ 10,0	+ 9,3	14,8	14,3	- 0,5
R,P,N	+ 11,0	+ 10,6	10,4	10,4	± 0
S,W,X	- 1,3	- 2,3	10,8	9,6	- 1,2
Y,Z	- 2,2	- 5,7	5,1	4,0	- 1,1
AC, BD	+ 0,9	- 6,2	6,2	4,9	- 1,3
Totalt	99,9	100,0	99,9	100,0	-

TAB. 3. Statsbidrag till friluftslivet. Riksområdenas andelar budgetåren 1967/68, 1968/69, 1969/70 inklusive och exklusive AMS-stöd.

Riksområde	Bidragsandel, %							
	1967/1968		1968/1969		1969/1970		Summa	
	Inkl. AMS	Exkl. AMS	Inkl. AMS	Exkl. AMS	Inkl. AMS	Exkl. AMS	Inkl. AMS	Exkl. AMS
A,B	19,7	27,4	13,1	17,4	15,9	20,9	16,4	22,1
O	5,4	7,4	1,8	2,4	4,9	6,4	4,1	5,4
M	6,6	9,1	6,0	7,9	4,0	5,3	5,6	7,5
C,D,U,T,E	20,7	26,9	18,6	24,4	9,0	11,8	16,4	21,4
I,H,F,G,K,L	9,3	9,6	11,9	15,8	12,3	16,1	11,1	13,7
R,P,N	5,2	5,7	8,2	10,9	9,7	12,8	7,5	9,6
S,W,X	6,8	5,0	12,9	9,8	16,2	13,4	11,6	9,2
Y,Z	9,2	3,5	9,6	6,9	13,7	7,9	10,7	6,0
AC,BD	17,1	5,4	17,9	4,4	14,4	5,4	16,5	5,1
Totalt	100,0	100,0	100,0	99,9	100,1	100,0	99,9	100,0

Denna blir ytterligare accentuerad om man bortser från ersättningar till markägare. Därvid blir bilden att de tre nordligaste områdena erhåller de högsta andelarna, samtidigt som A, B- och C, D, U, T, E-områdenas andelar reduceras avsevärt.

Denna skillnad, d.v.s. då ersättningar till markägare eliminerats, framgår av TAB. 4a och b. Här har bidragets storlek i kronor relaterats till antalet invånare i respektive riksområde 31.12.1968.

Fördelningen enligt TAB. 4 b åskådliggöres också i FIG. 1, varvid de regionala skillnaderna framträder klart.

TAB. 4a. Statsbidrag till friluftslivet, ersättningar till markägare inräknade, budgetåren 1967/68, 1968/69, 1969/70. (Antal inv. 31.12.1968.)

Riksområde	Genomsnitt 67/68, 68/69, 69/70, kr/inv.		Rang	
	Inkl. AMS	Exkl. AMS	Inkl. AMS	Exkl. AMS
A,B	2:87	2:87	5	2
O	1:48	1:47	9	9
M	2:01	2:01	8	6
C,D,U,T,E	3:08	2:98	4	1
I,H,F,G,K,L	2:36	2:17	6	4
R,P,N	2:29	2:16	7	5
S,W,X	3:40	2:01	3	6
Y,Z	6:64	2:76	2	3
AC,BD	8:39	1:91	1	8

TAB. 4b. Statsbidrag till friluftslivet, ersättningar till markägare eliminerade, budgetåren 1967/68, 1968/69, 1969/70.

Riksområde	Genomsnitt 67/68, 68/69, 69/70, kr/inv.		Rang	
	Inkl. AMS	Exkl. AMS	Inkl. AMS	Exkl. AMS
A,B	1:45	1:45	7	7
O	1:12	1:11	9	9
M	1:28	1:28	8	8
C,D,U,T,E	1:76	1:66	6	6
I,H,F,G,K,L	2:19	2:00	4	2
R,P,N	1:92	1:79	5	5
S,W,X	3:38	1:99	3	3
Y,Z	6:35	2:47	2	1
AC,BD	8:38	1:91	1	4

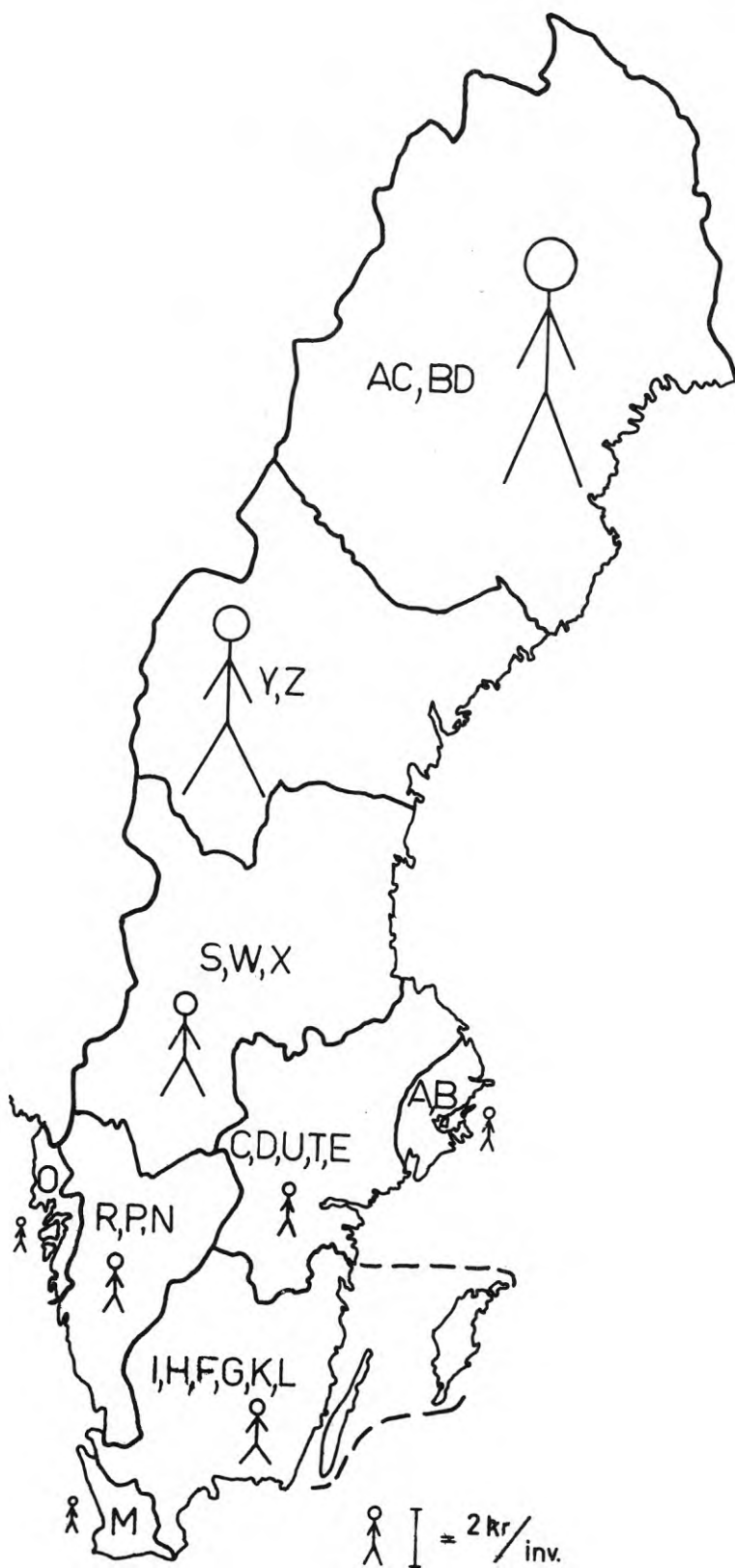

FIG. 1. Statsbidrag till friluftslivet inklusive AMS-stöd men exklusive ersättningar till markägare, genomsnitt budgetåren 1967/68, 1968/69, 1969/70 (kronor/invånare).

1.4.3 Statsbidrag inklusive AMS-bidrag, ersättningar till markägare inräknade

I TAB. 4a visar sig genomslagskraften hos det arbetsmarknads-
politiska stödet. De norra riksområdena är i klar dominans, följ-
da av de områden (A, B - C, D, U, T, E) som erhållit huvuddelen
av ersättningsanslaget till markägare.

1.4.4 Statsbidrag exklusive AMS-bidrag, ersättningar till markägare inräknade

Av självklara orsaker blir bilden i detta fall avsevärt föränd-
rad. Någon utförligare kommentar torde ej krävas, utan tabellens
siffror talar sitt tydliga språk.

1.4.5 Statsbidrag inklusive AMS-bidrag, ersättningar till markägare eliminerade

Som väntat finner man, att de högsta bidragen utgått till de
nordligaste riksområdena och då i synnerhet de två nordligaste.
Bidragsbeloppet per person räknat är för dessa områden minst
3 - 11 gånger högre än för något annat riksområde (bortsett från
S, W, X-området).

Man bör kanske hålla i minnet, att AMS-stödet i ett flertal fall
utgått till anläggningar av fjärrkaraktär, som har sin givna lo-
kalisering i ovan nämnda områden. Kvar står emellertid det fakt-
um, att även om man bortser från detta, så är bidragsbeloppet i
dessa områden - vilka till stor del kan karakteriseras som gles-
bygd - klart högre än för övriga riket. Det hänger givetvis sam-
man med den arbetsmarknadspolitiska situationen i dessa områden.

1.4.6 Statsbidrag exklusive AMS-bidrag, ersättningar till markägare eliminerade

Om man helt bortser från AMS-stödet visar det sig, att de tre
nordligaste riksområdena hör till de fyra med högsta bidragen.
Det är inte fråga om några större skillnader i absoluta tal,
men mot bakgrund av områdenas tätortsgrad ter sig det hela något
märkligare.

Notabelt är att de tre storstadsområdena har de lägsta bidragen,
vilket i och för sig kan förklaras av att antalet bidragsansök-
ningar från dessa områden är relativt få. Men även detta faktum
ter sig ju en aning märkligt om man betraktar den brist som där
råder på anläggningssidan. Till viss del beror givetvis också
talen på näranläggningarnas lägre bidragsprocent, vad avser med-
el från friluftsfonden.

1.4.7 Rangordning

Den rangordning som framgår av TAB. 4a tyder inte på någon kor-
relation av större styrka. (Korrelationskoefficient = 0,26)

I TAB. 4b däremot, förändrar sig rangordningen mellan de olika riksområdena relativt lite. Endast smärre omkastningar förekommer bland tre av de fyra områdena med högsta bidraget per invånare räknat. (Korrelationskoefficient = 0,88.)

Den största skillnaden räknat i kronor per invånare är, när AMS-bidragen inkluderats, 7:26 och den minsta 2:03. Motsvarande siffror exklusive AMS-bidraget är 1:36 och 0:47. Härvid framstår rangordningen för bidrag exklusive AMS-bidrag i något rättvisare dager än vad den inbördes ordningen anger.

1.5 Fördelning av medel ur friluftsfonden på objekttyper o.d. samt kommuner av olika storleksklasser (avser indelningen före 1.1.1971)

Den sammantaget största posten ur friluftsfondens disponerade medel utgörs av friluftsområden o.d. Hit räknas då objekt av typen friluftsgårdar, teknikbackar, elljusspår, motionsstigar m.fl. Budgetåren 1967/68, 1968/69 och 1969/70 har 29,9 procent, 33,2 procent respektive 38,0 procent av fondmedlen avsatts för sådana ändamål. Det är bl.a. mot denna bakgrund man skall se undersökningarna av Björnö- och Hemlingbyanläggningarna. De största posterna för övrigt är bidragen till friluft- och bas-sångbad samt semesterbyar. Tillsammans har drygt 70 procent av fondmedlen kommit de ovan uppräknade objekttyperna tillgodo de senaste budgetåren.

Vad beträffar stödets omfattning på kommuner av olika storlek (avser antal invånare 31.12.1968) framgår detta av TAB. 5.

Bidragen har klassificerats i den kommunstorleksklass där objekten är belägna. Ur tabellen framgår tydligt, att de mindre kommunstorlekarna är klart överrepresenterade i förhållande till sin andel av totalfolkmängden, både vad gäller andelen bifallna ärenden och bidragens storlek.

TAB. 5. Friluftsfondens fördelning på kommunstorlek budgetåren 1967/68, 1968/69, 1969/70.

Kommunstorlek	Bifallna ärenden		Bidragets storlek		Andel av totalfolkmängden, %
	Antal	%	Kr	%	
- 5000	213	41,9	6 147 400	43,8	23
5001- 10000	151	29,7	3 118 500	22,2	14
10001- 20000	55	10,8	1 746 150	12,4	13
20001- 50000	49	9,7	1 239 250	8,8	16
50001-100000	30	5,9	1 146 500	8,2	14
100001-	10	2,0	651 500	4,6	20
Totalt	508	100,0	14 049 300	100,0	100

Anm. 9 objekt har ej kunnat klassificeras.

1.6 Nya stödformer till friluftslivet
fr.o.m. budgetåret 1970/71

De bidragsformer som hittills gällt (exklusive AMS) har fr.o.m. budgetåret 1970/71 upphört och samlats under titeln "stöd till idrotten: Anläggningsstöd m.m." (Närmare upplysningar om bidragsbestämmelser m.m. kan erhållas efter hänvändelse till Naturvårdsverket. Här nedan följer en redogörelse för de viktigaste tillämpningsreglerna.) Det statliga stödet för budgetåret 1971/1972 - inklusive vissa anslag av engångskaraktär - uppgår till 22 miljoner på anläggningsidan och 9 miljoner på naturreservatsidan.

Från denna titel utgår bidrag dels som ersättning för vissa organisationers serviceverksamhet i anslutning till anläggningar på friluftslivets område, dels till vissa anläggningar för idrott och friluftsliv. I bestämmelserna heter det vidare, att bidragen skall vara av betydelse för anläggningarnas tillkomst och medverka till att anläggningarna lokaliseras där behovet är störst.

Liksom tidigare kommer dock bidrag att kunna utgå till investeringar i anläggningar, där kostnaderna ej kan täckas genom intäkter. Detta gäller främst utnyttjandet av rekreationsområden med speciellt värde, där anläggningarna endast kan användas en kort tid av året eller där byggnadskostnaderna blir högre än normalt.

I princip är bidragen reserverade för anläggningar med kommunalt engagemang, men kan liksom förut också utgå till riksorganisationer med erkänd kompetens. Bidrag till idrottsanläggningar av det traditionella slaget kommer fortsättningsvis ej att utgå till kommuner, förutom i undantagsfall för kommuner med stort antal studerande. För mindre idrottsanläggningar som uppförs och ägs av idrottsföreningar o.d. kan bidrag utgå i fortsättningen.

Ovanstående bidragsprinciper tillämpas även för att möjliggöra en upprustning av äldre anläggningar, som bedöms vara värdefulla att behålla i framtiden.

I mån av tillgång på medel utgår bidrag ur anläggningsstödet enligt normer som anges i nedanstående sammanställning.

Objekt	Bidragsprocent
1. <u>Anläggningar för det rörliga friluftslivet</u>	
Friluftsgårdar, motionscentraler, raststugor, spår och leder, mindre hopp- och teknikbackar, vissa enklare liftar samt anläggningar för fritidsfiske ¹⁾ m.m.	Normalt 30 procent av anläggningskostnaderna
Elljusspår	Normalt 30 procent av anläggningskostnaderna, dock högst 4 000 kronor per km
Parkeringsplatser och kortare anslutningsvägar i samband med uppförandet av skilda anläggningar	Samma som till anläggningen i övrigt
Förvärv av mark, som i första hand avses vara bärare av anläggning	Samma som till anläggningen i övrigt
Friluftsbad	30-60 procent av anläggningskostnaderna
Sanitära anläggningar vid friluftsbad	50-90 procent av anläggningskostnaderna
Bassängbad i trakter med naturliga badmöjligheter	Normalt 30 procent av anläggningskostnaderna, dock högst 50 000 kronor
Bassängbad i trakter där naturliga badmöjligheter saknas	Normalt 30 procent av anläggningskostnaderna, dock högst 100 000 kronor
Campingplatser och fasta lägerplatser, som bedöms vara rätt lokaliserade och som ej kan göras självbärande	30-50 procent av anläggningskostnaderna
Semesterbyar som bedöms vara rätt lokaliserade och som ej kan göras självbärande Vandrarhem m.m.	30-50 procent av anläggningskostnaderna, dock högst 10 000 kronor per stugenhhet Bidrag utgår endast undantagsvis
Fjällstugor, ledmarkeringar, broar och vindskydd i fjällen	Upp till 100 procent av anläggningskostnaderna
2. <u>Anläggningar för fritidsbåttrafiken</u>	
Hamnar, bryggor samt farleder för fritidsbåtar	Högst 50 procent av anläggningskostnaderna. Om särskilda skäl föreligger kan dock högre procentsats tillämpas

¹⁾

Gäller från 1 juli 1971 under förutsättning att riksdagen tillstyrker prop. 1971/1. Anvisningar kommer därefter att utfärdas av Naturvårdsverket.

Objekt	Bidragsprocent
3. <u>Mindre idrottsanläggningar</u>	
Mindre anläggningar som uppförs av idrottsförening och därmed jämförbar sammanslutning	<u>Mindre anslaget:</u> Högst 6 000 kronor <u>Större anslaget:</u> 30 procent av anläggningskostnaderna, dock högst 30 000 kronor
4. <u>Orienteringskartor</u>	
Orienteringskartor	Upp till 30 procent av nettokostnaderna, dock högst 1 500 kronor per karta
<u>Ersättningar vid bildande av naturreservat m.m.</u>	
För att säkerställa markområde utöver den areal som friluftsanläggningarna tar i anspråk och för vilket bidrag kan utgå ur anslaget Stöd till idrotten: Anläggningsstöd m.m. kan bidrag i viss utsträckning erhållas ur ovannämnda anslag om området avsätts som naturreservat.	Bidragets storlek varierar mellan 10 och 60 procent beroende på om området är av lokalt - regionalt - eller riksintresse. Som regel förutsätts att kommunen själv svarar för vård och förvaltning av reservatet.
Bidrag kan ges till kommun, landsting, stiftelse eller i vissa fall till riksorganisation som för naturvårdsändamål, vanligen med tyngdpunkt på det rörliga friluftslivets behov, antingen förvärvar mark eller ersätter markägaren för det intrång som denne åsamkas genom att området tas i anspråk och avsätts som naturreservat.	

2.1 Hemlingbygården

Gävle stad förvärvade 1894 ca 14 000 m² mark på Hemlingbyberget söder om Gävle för att uppföra en vattenreservoar. Härefter ägde ett större förvärv rum 1924 på ca 385 000 m². Dessa köp gjordes emellertid inte med tanke på att skapa utrymme för friluftslivet, och först efter 1964 har staden börjat driva en aktivare markpolitik inom området för detta syfte. Sedan sist nämnda år har man förvärvat ytterligare ca 1 656 000 ha. Sammanlagt har staden förvärvat mark för drygt 406 000 kronor, vilket ger ett genomsnittligt kvadratmeterpris på ca 20 öre. Övrig mark inom området ägs av enskilda och Korsnäs-Marma.

I början av femtiotalet gjorde Friluftsförbundet en rekognosering av terrängen i Gävletrakten och fann Hemlingbyberget vara en lämplig bas för sin verksamhet. Man erhöll kostnadsfritt ett äldre hus som var i stadens ägo och drev där servering fram till 1958. Då uppfördes Hemlingbystugan, innehållande motionsavdelning, med bidrag från Statens Friluftsnämnd och från andra håll. Elljusspår anlades. Konditionsgrupper bildades och samlades regelbundet. Stugan blev ett omtyckt utflyktsmål, särskilt söndagar vintertid, och man anordnade servering i stugan. År 1960 påbörjades de första beredskapsarbetena som avsåg röjning av skogen kring anläggningen och 1963 tillsattes en intendent, för vilken ett egnahem uppfördes på platsen. Dessförinnan sköttes anläggningen av frivilliga.

Besöksfrekvensen vid stugan blev emellertid så hög, att frågan om en utbyggnad aktualiserades. Inom förbundets lokalavdelning diskuterades frågan och av en händelse fick man den 6 november 1963 reda på, att generaldirektören för Arbetsmarknadsstyrelsen påföljande dag skulle göra ett besök i Ljusdal.

Genom förmedling av landshövdingen i Gävleborgs län bereddes representanterna ett kort företräde hos generaldirektören och presenterade därvid en skiss - utarbetad under natten - över ett utbyggnadsförslag. Förslaget mötte ett positivt gensvar och man utlovades - på grund av att anläggningen ansågs vara en prototyp - hela 80 % i statsbidrag på den beräknade kostnaden 800 000:-, om arbetet utfördes såsom stats-kommunalt beredskapsarbete. En bidragande orsak var givetvis också, att det vid denna tid förelåg arbetslöshet inom byggnadsfacket i staden.

Allt detta arbete skedde utan att de kommunala förtroendemännen var informerade. Dessa ställdes helt enkelt inför fait accompli när lokalavdelningen uppvaktade staden. Resultatet blev att staden, efter viss tvekan, utlovade de resterande 20 %, dvs 160 000 kronor. Stadsfullmäktige beslutade den 27 april 1964 att en byggnadskommitté skulle tillsättas, varefter projektet utlämnades på entreprenad. När offerterna inkommit visade det sig, att kostnaderna hamnade på ca 1 200 000 kronor. Härvid ändrades AMS beslut till en bidragsandel av 60 %, vilket i reda pengar innebar en ökning från 640 000 till 720 000 kronor. Den återstående delen tillskötts av kommunala medel och hösten 1965 stod

FIG. 2. Flygfoto över Hemlingbyområdet med Hemlingbystugan inringad.

FIG. 3. Hemlingbystugan.

anläggningen klar för invigning. Sedan dess har anläggningen kompletterats med viss yttre utrustning.

För området gäller utomplansbestämmelser. Enligt Hemlingbyutredningen¹⁾ förekommer inga skiljaktiga meningar mellan kommunen och markägarna beträffande markens användning som skulle föranleda naturreservatsbildning.

Enligt 1967 års generalplan skall området bestå till karaktär och för i huvudsak samma slags utnyttjande som i dag.

Omgivningen kommer dock att väsentligt förändras. I dag har man ingen känsla av att staden ligger mycket nära. Man tar sig till området genom en äldre glesbebyggelse och ser stadens höghus endast från områdets högsta delar och toppen av berget.

En ny stadsdel Hemlingby som skall rymma 6 000 invånare kommer, om generalplanens intentioner följs, att uppföras inom 15 år. Detta har tagits upp i den dispositionsplan som framlades 1968. För att klara avgränsningen mellan bostadsområdet och fritidsområdet, avser man att skapa en särskild "frizon" som bör möjliggöra en mjuk och naturlig övergång. Vidare har man tänkt sig att åstadkomma en lösning som skyddar området för onödig trafik.

Frågan om Hemlingbyområdets säkerställande som socialt naturreservat har diskuterats. Det skulle kunna ge betydande statsbidrag men verkar begränsande vid genomförande av exploateringsverksamhet. Förut nämnda utredning har kommit till resultatet, att reservatsfrågan ej i dag är angelägen, men kan bli aktuell om området hotas av olämplig exploatering från markägarna, om utövandet av allemansrätten måste regleras, om svårighet uppstår vid säkerställandet av gränserna i den fysiska samhällsplaneringen eller om markägarna motsätter sig vårdåtgärder, spårdragning e.d. på enskild mark.

I samband med att AMS utlovade statsbidrag till anläggningen, ställdes som villkor att den skulle ägas av Gävle stad. Detta accepterades av Främjandet, som överlämnade den befintliga anläggningen som gåva till staden. Staden, å sin sida, ställde som villkor, att Främjandet skulle svara för samtliga drifts- och underhållskostnader.

Som tidigare omtalats, låg de första kostnadsberäkningarna på 800 000 kronor, varefter beloppet höjdes till 1 214 500 kronor. När sluträkningen presenterades i november 1969 visade sig den totala summan vara 1 240 869 kronor.

Uppdelat på de olika delposterna ser slutredovisningen av anläggningskostnaderna ut på följande vis:

---

1)
Utredning rörande Hemlingby friluftsområde i Gävle stad, Gävleborgs län (stencil 1967).

Arkitekt- och konstruktionsarvoden, byggledning, kontroll, ritnings- kopiering m.m.	155 525:-
Byggnads- och målningsarbeten samt utvändiga planeringsarbeten	743 107:-
Värme-, ventilations- och sanitetstek- niska installationer	147 998:-
Elektrotekniska installationer	59 598:-
Anslutningsavgift för elström m.m.	10 289:-
Inredning av barkök inklusive maskinell köks- och kylutrustning	66 735:-
Prisstegringar under byggnadstiden	26 814:-
Matjord, gräsfrö m.m.	5 321:-
	<u>1 215 387:-</u>
Annexinredningar	25 482:-
Summa kr	<u>1 240 869:-</u>

Av denna summa utgjorde således 720 000 kronor statsbidrag. Härutöver kommer de inventarier som ägs av Främjandet, ca 100 000 - 150 000 kronor samt diverse övrig materiel såsom snöscooter, filmprojektorer m.m.

Dessutom har Främjandet för egna medel uppfört vissa anläggningar i friluftsområdet. Den första teknikbacken påbörjades 1957 under medverkan av militär från I 14. År 1960 påbörjades de första arbetena, s.k. T-arbeten¹⁾, som avsåg röjning av skogen invid anläggningen och som sedan dess har pågått fortlöpande. Liften - som har en kapacitet av 700 personer i timmen - har kostat Främjandet 52 000 kronor. Kostnaden för elbelysningen till 2-kilometersspåret belöpte sig 1959 till 10 000 kronor samt för lilla och stora bassängen till 35 000 respektive 125 000 kronor.

Till den sistnämnda beviljades man av Gävle stad ett räntefritt lån om 75 000 kronor med en amorteringstid av fem år. Invid den stora bassängen har också anlagts en kiosk och en omklädningsbyggnad samt en barnbassäng i betong. Utgifterna härför uppgår till ca 180 000 kronor inklusive finplanering, rör och el, varav AMS svarade för 60 procent.

Personalen består av tre helårsanställda med fast lön, omkring åtta deltidsanställda med timlön och omkring 10 arkivarbetare, som avlönas med AMS-medel.

Genom att arbetena vid anläggningen utförs dels av Främjandets personal, dels av AMS-personal, och när det gäller VA och vägar av Gävle stad, är det ej möjligt att ge en fullständig redovisning för samtliga kostnader. Det som här redovisats är de poster som är urskiljbara, medan sådana kostnader som vägunderhåll o.d. ej medtagits. På intäktssidan kan man speciellt notera de inkomster som skidliften inbringar, vilka är av förhållandevis betydande storleksordning.

Friluftsförbundet har indelat sin verksamhet i två avdelningar, en för den mer ideella verksamheten och en för den affärsmässiga.

1)

Utförs i AMS-regi av svårplacerad arbetskraft.

För den senare har man bildat en stiftelse bestående av fem personer, som samtidigt utgör styrelse för anläggningen. En förändring av denna organisationsform övervägs för närvarande som innebär, att kommunala representanter skulle ingå i styrelsen. Man har emellertid inte kommit överens om, vilka som skall ha majoritetsställning. Driftöverskotten placeras i nyinvesteringar, som t.ex. de omnämnda bassängerna och skidliften.

Vinst- och förlusträkningen per den 31.12.1969 har en omslutning av totalt 366 000 kronor. Kostnaderna har därvid fördelat sig enligt följande:

Underhåll	27 000:-
Personal	178 000:-
El, vatten och olja	45 000:-
Förbrukningsmtr., väghållning, planering	42 000:-
Ränta och avskrivning	53 000:-
Övrigt (arrenden, hyror, skatt m.m.)	11 000:-
Summa kr	<u>356 000:-</u>

Mot detta svarar intäkter på sammanlagt 366 000 kronor, vilka fördelat sig på följande sätt:

Försäljning (bar och kiosk)	143 000:-
Bastuavgifter	106 000:-
Badavgifter	18 000:-
Logi	67 000:-
Liftavgifter	26 000:-
Övrigt	6 000:-
Summa kr	<u>366 000:-</u>

Härav framgår, att vinsten för år 1969 uppgick till 10 000 kronor. Man måste emellertid då hålla i minnet, att avskrivningar och ränta på byggnader ej finns med i denna summa. Dessa poster skall regleras i den kommunala redovisningen och slår således ej igenom i Främjandets bokslut.

Några kapitaltjänstkostnader har emellertid ej upptagits i kommunens bokslut¹⁾. En kalkylmässig beräkning ger vid handen att ifrågavarande ränta och avskrivning för samma år uppgår till ca 54 000 kronor, vilket innebär en verklig nettoårskostnad om ca 44 000 kronor.

2.2 Björnögården

Förvärvet av norra Björnön - som tidigare tillhört Geddeholms fideikommiss - kom till stånd 1938. Fastigheten som har en areal av ca 1 226 500 m² köptes för 250 000 kronor och omfattar området norr om Björnöhalsen. Redan innan staden blev ägare till fastigheten, hade den börjat användas som rekreationsplats för stadsinnevånarna. Bl.a. hade ett flertal tomtplatser för sommarvillor upplåtits mot hyra. Dessutom fanns för uthyrning ett antal sportstugor uppförda vid badplatsen vid Björnöhalsen.

1)

Förmodligen orsakat av att oklarhet rått inom drätselkontoret om ägoförhållandena vid Hemlingbyanläggningen.

FIG. 4. Flygfoto över norra Björnön med Björnögården inringad.

FIG. 5. Björnögården.

Drätselkammaren framhöll att området vore lämpligt som naturreservat. Det erbjöd mycket goda naturliga möjligheter för friluftsbad och hade terrängförhållanden som väl lämpade sig för skidåkning o.d. Motiven var alltså redan från början att här söka skapa ett användbart friluftsområde.

Redan i början på 1940-talet hade Skid- och friluftsförbundet Västeråsavdelning av staden fått lov att uppföra en stuga på norra Björnön. Landförbindelse saknades och ön var endast tillgänglig sjövägen, antingen med egen båt, eller med färjan som upprätthöll trafiken mellan staden och Almö - Lindö. Färjan mellanlandade nämligen vid Björnöns badplats. Genom förmedling av dåvarande generalen Holmqvist, som också var ordförande i Skid- och friluftsförbundet, fick ett ingenjörskompani under kriget i uppdrag att med av staden tillhandahållen materiel öva sig i att bygga en träbro om ca 100 meters längd mellan fastlandet och ön. Härigenom kom antalet besökare till ön att ständigt öka. Anläggningen torde dock, även efter brons tillkomst, efter dåtida förhållanden ha betraktats som relativt avlägsen med sitt avstånd på ca sju kilometer från stadens centrum. I och med att en ny bro uppförts av gatukontoret 1954, bilinnehavet ökat och den kollektiva trafiken utbyggts med en bussförbindelse sommartid, har "avståndet" minskat.

På grund av att gården kom att utnyttjas alltmer gjorde Skid- och friluftsförbundet 1963 en framställning till Västerås stad om hjälp till ombyggnad av Björnögården. Man pekade på fyra faktorer som drivit på utvecklingen.

1. Allmänhetens efterfrågan av möjligheter att bibringa sig en god vardagskondition och individuell träning.
2. Behovet att tillgodose skolungdomarna med en lämplig replipunkt på deras friluftsdagar.
3. Björnögården hade under årens lopp utsatts för starkt slitage. Erforderliga sanitära anordningar såsom toaletter m.m. saknades.
4. Behovet att utnyttja Björnön som friluft- och strövområde för såväl unga som gamla samt att bibringa dem kunskap att vårda naturen.

Grundidén var att man skulle kunna utnyttja det befintliga friluft- och strövområdet "för hälsobringande friluftsliv" året om, samt att kombinera de i anläggningen ingående anordningarna på ett sådant sätt att de passar så många som möjligt.

Frågan diskuterades såväl inom Skid- och friluftsförbundet som med företrädare för Västerås stad och länsarbetsnämnden. De dämpade konjunkturerna och den 25-procentiga investeringsavgiften i mitten på 1960-talet kom emellertid att fördröja programmens genomförande. Vid ett sammanträde med länsarbetsnämnden på hösten 1967 framhöll dess representanter - med hänsyn till väntad stor arbetslöshet - behovet av att under den följande vintern få igång ytterligare arbetsobjekt. Bland de företag som då diskuterades var bl.a. Björnögården. I november 1967 beslöt så Arbetsmarknadsstyrelsen på drätselkammarens anhållan "att såsom kommunalt beredskapsarbete må, under förutsättning att laga hinder däremot icke mötte, för en kostnad av 750 000 kronor utföras om- och tillbyggnad av Björnögården samt att

statsbidrag må utgå på av styrelsen godkända kostnader därför med tvåhundrafyrtioåtta tusen (248 000) kronor". Vidare framhölls att i första hand äldre lokalt bunden arbetskraft skulle sysselsättas vid arbetet. Eftersom projektet ur arbetsmarknads-synpunkt bedömdes som nödvändigt, befriades staden också från investeringsavgiften.

Dispens från rådande byggnadsförbud enligt 16 § naturvårdslagen lämnades av länsstyrelsen i Västerås den 16 januari 1968. Beslut om igångsättning hade fattats i november året före av stadsfullmäktige och arbetena påbörjades i januari 1968. Slutbesiktning utfördes i slutet av september, varefter vissa kompletterings- och utrustningsarbeten utförts.

Ett speciellt problem som man har att brottas med vid Björnögården, är det flygbuller som förekommer. I början av 1930-talet anlades flygflottiljen F 1 på fastlandet öster om Björnön. Gården ligger ca 1 km norr om förlängningen av F 1:s start- och landningsbana. För närvarande är tre divisioner (typ Draken) förlagda till flottiljen. Någon överenskommelse om bullerfria tider finns ej, men enligt uppgift från flottiljen för man "en allmän policy" som innebär att man försöker begränsa störningarna till ett minimum. Om vindförhållandena tillåter startar man i den motsatta riktningen, men det som är slutgiltigt avgörande är givetvis de flygsäkerhetstekniska aspekterna. Bullerkartan, FIG. 6, visar att hela Björnön ligger inom den kritiska gränsen, dvs 80 dBA vid en flygfrekvens beräknad för tre divisioner. Inte heller någon övergång till den nya flygplanstypen Viggen innebär någon förbättring i detta avseende. Ett normalt antal starter och landningar per dag är ca 300, men det förekommer stora variationer både uppåt och nedåt. Under semester-tid är dock antalet starkt reducerat.

Som framgått av texten ovan har Björnögården ej varit föremål för någon planering i byggnadslagens mening och fortfarande saknas detaljplan för området. Som beslutsunderlag användes av projektören utarbetad situationsplan. Redan vid förvärvet av marken var dock avsikten att området skulle användas för fritidsändamål. Genom resolution 1959 av länsstyrelsen fridlystes Björnön såsom naturpark jämlikt 12 §, naturskyddslagen av 21 november 1952. I motiveringen hette det bl.a. att "Björnön är genom sin närbelägenhet, sin broförbindelse med fastlandet, sin storlek och sin omväxlande och rika natur Västeråsbornas ojämförligt värdefullaste fritidsområde". I och med att den nya naturvårdslagen av den 11 december 1964 trädde i kraft, ombildades området till naturreservat jämlikt denna lags 7 §.

I den generalplan för Västerås som för närvarande håller på att utarbetas ingår en särskild naturfredningsplan, som bl.a. har till syfte "att tjäna till ledning för vidare planeringsåtgärder avseende rörligt friluftsliv och fritidsboende".

Det första preliminära förslaget presenterades i november 1967 och har senare reviderats, men avsikten vad Björnön beträffar är att ön skall behållas som naturreservat. Förhållandet torde också vara att man inom en inte alltför avlägsen framtid blir tvungen att söka skapa alternativ till Björnöanläggningen, då man annars på grund av de höga besökstalen riskerar en alltför

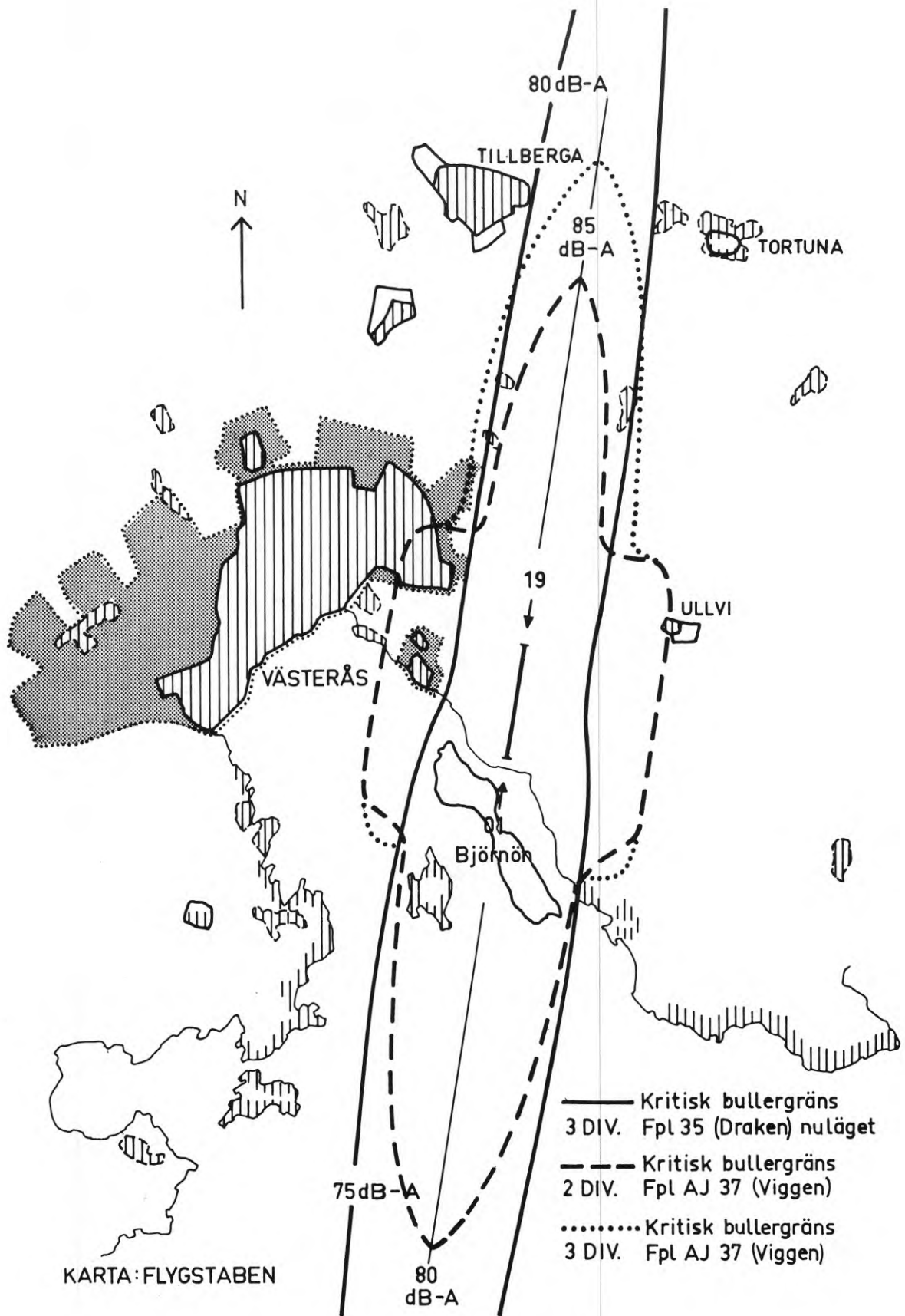

FIG. 6. Bullerkarta för Björnön.

snabb förslitning av naturen, vilket också får en negativ inverkan på djurlivet.

Innan arbetena påbörjades önskade man från stadens sida överläggningar med Skid- och friluftsförbundet angående ägande och dispositionsrätten samt anläggningens drift. Frågan löstes så att Skid- och friluftsförbundet överlämnade gården som gåva till staden mot att staden svarade för drift, underhåll och utarrendering av serveringen. Förbundet, å sin sida, skulle genom en särskild konsultent handha den egentliga skid- och friluftsverksamheten.

De första kostnadsberäkningarna låg på ca 400 000 kronor. Därefter höjdes beloppet till 750 000 kronor. Sluträkningen kom - inventarierna oräknade - att omfatta 955 000 kronor.

Uppdelat på de olika delposterna ser slutredovisningen av anläggningskostnaderna ut på följande vis:

Konsultarvoden	110 780:-
Grundundersökning	2 485:-
Kontroll och administration	25 790:-
Byggnadsarbeten	594 245:-
Sanitet och ventilation	132 345:-
Elinstallationer (inklusive värmeanläggning)	70 575:-
Övrigt (ritningskopior, granskning m.m.)	18 780:-
Summa kr	<u>955 000:-</u>

Av denna summa utgjorde 248 000 kronor statsbidrag. Till kostnaderna har senare tillkommit en post om ca 143 000 kronor för inventarier, varför den slutliga bruttokostnaden rätteligen bör uppgå till i det närmaste 1,1 miljon kronor. Nettokostnaden stannar därvid på 850 000 kronor.

Driftkostnaderna för Björnögården under verksamhetsåret 1969 omsluter totalt ca 202 000 kronor. Uppdelat på mindre poster blir fördelningen som följer:

Underhåll	3 000:-
Personal	60 000:-
El och vatten	30 000:-
Förbrukningsmtr., snöröjning, planteringar	17 000:-
Ränta och avskrivning	87 000:-
Andel i gemensam förvaltning	5 000:-
Summa kr	<u>202 000:-</u>

Intäktsidan omsluter för motsvarande år ca 69 000 och består i huvudsak av endast två poster.

Bastu- och testavgifter	48 000:-
Hyra och arrenden	21 000:-
Summa kr	<u>69 000:-</u>

Om man ur dessa siffror räknar fram en nettoårskostnad för 1969 blir siffran, efter avskrivning och ränta, ca 133 000 kronor. I 1970 års budget förutses emellertid ökning på kostnadssidan med i runt tal 60 000 kronor, medan intäkterna förmodas bli

oförändrade. Följaktligen får den ovan nämnda nettoårskostnaden betraktas som för låg.

Förutom själva gården har en del anläggningar för utomhusaktiviteter uppförts. Dessa arbeten har redan från början utförts i kommunal regi, men har givetvis funktionsmässigt utgjort en del av hela anläggningen. Sålunda finns en slalom- och en hoppbacke av mindre format försedda med elbelysning. Anläggningskostnaden utgjorde för dessa ca 100 000 kronor. 1965 försågs slalombacken med en släplift för ca 20 000 kronor och ett 2,5 kilometer långt elljusbelyst skidspår, sommartid löp- och promenadstig, för en kostnad av omkring 70 000 kronor. Dessutom tillkom under 1969 spår om 5 respektive 10 kilometers längd, där det senare utgör en fortsättning på det förra. Kostnaden för de olika spåren utgör 20 000 respektive 15 000 kronor. De sammanlagda kostnaderna för dessa anläggningar utgör således ca 225 000 kronor.

Genom att man tillämpar ett redovisningssystem som gör det omöjligt att härleda driftkostnaderna för dessa anläggningar och det samtidigt sker en fortlöpande standardhöjning genom markpreparering, som är svår att skilja från det normala underhållsarbetet, kan några siffror inte redovisas för denna del. På goda grunder kan man emellertid anta, att dessa ej uppgår till ett alltför stort belopp. På intäktsidan kan noteras att skidliften under de fem år som den varit i bruk, inbringat drygt 10 000 kronor per säsong.

3. BESKRIVNING AV UNDERSÖKNINGEN

3.1 Undersökningens bakgrund

Undersökningarna av Hemlingbystugan i Gävle skedde 14-20 mars 1969 och upprepades 18-24 september 1969, varvid också Björnögården i Västerås medtogs. Undersökningarna kan bidra till att ge svar på frågor som är aktuella i samband med planeringen av olika friluftsanläggningar. Idealiskt ur denna synpunkt hade varit om redovisningen kunde läggas upp på så sätt att skilda planeringsproblem kan belysas i särskilda avsnitt. Denna problemorienterade redovisning kan dock ej konsekvent tillämpas. Data från undersökningen som ej direkt belyser ett planeringsproblem kan vara av allmänt intresse att redovisa. Att trots denna strävan efter en fyllig redovisning inte alla möjliga sätt att redovisa materialet har uttömts är självklart. Nedan följer en uppräknig av några av de planeringsproblem som till och från kommer att beröras i redovisningen av undersökningen.

- a) Anläggningars lokalisering i förhållande till nyttjarna
Besöksfrekvensens avståndskänslighet. Gångavstånd. Kollektiv trafikförsörjning. Vilka kategorier av människor som kan besöka anläggningen vid olika lokaliseringalternativ. Lokaliseringens betydelse för besökens tidsfördelning på dygnet och i veckan.
- b) Aktivitetsutbudets betydelse för besöksfrekvensen i olika individgrupper
Kan olikheter i besöksfrekvensen hos olika kategorier av befolkningen förklaras med aktivitetsutbudets utseende? Variationer i möjligheterna att utöva olika aktiviteter mellan olika grupper. Barntillsyn. Möjligheter för flera familjemedlemmar att samtidigt utnyttja anläggningarna.
- c) Aktivitetsutbudets betydelse för ett effektivt utnyttjande av anläggningar
Utnyttjas olika anordningar vid olika tider på dygnet och veckan? Vilka aktivitetstyper kan öka besöksfrekvensen under lågutnyttjandetid?
- d) Proportioner mellan olika aktivitetsslag
Vilka aktiviteter kräver vilket utrymme? Samutnyttjandet av vissa anordningar. Vilka aktiviteter går i fysiskt avseende att kombinera?
- e) Dimensionering
Genom att analysera antalet besök dag-för-dag finns det möjligheter att få en uppfattning om hur stor variationen kring ett medelvärde är för anläggningar av detta slag. Vid dimensioneringen av anläggningar kan man eftersträva att täcka in majoriteten av "fall" (dagar) men dock ej alla. Sannolikhetsberäkningar kan göras på basis av den kontinuerligt insamlade statistiken vid anläggningarna, vilket är av värde för erfarenhetsåterföringen rörande dimensioneringen.

3.2 Väderlekssituationen

Under de båda undersökningsveckorna rådde helt olika väderleksförutsättningar. Under hela marsveckan höll sig temperaturen under 0°C. Morgontemperaturen varierade mellan -8 och -16°C och middagstemperaturen mellan -1 och -4°C. Större delen av veckan var det ett molnfritt och vindstilla väderlekssläge.

Höstveckan uppvisar emellertid ej samma ensartade väderlekssituation, även om temperaturen på båda platserna ej varierade så mycket. Middagstemperaturerna rörde sig oftast i intervallet 10-14°C. I början av perioden rådde klart men ganska blåsigt väder, som över helgen övergick till mindre blåst men regnigt väder, för att kulminera i storm med regn under måndagens eftermiddag. Perioden avslutades sedan med ganska molnfritt men något blåsigt väder.

3.3 Undersökningssituationen

Intervjusituationen på en friluftsanläggning är sådan att man ej kan begära av de intervjuade att de skall ägna någon längre tid åt besvarandet av frågorna i ett frågeformulär. Vare sig utfrågningen sker genom intervjuare eller genom eget ifyllande av ett frågeformulär, sätter detta snäva gränser för hur många frågor som kan tas upp. Eftersom i de nu aktuella undersökningarna av kostnadsskäl användes frågeformulär som ifylldes av den besökande, begränsade detta sålunda frågornas antal och svårighetsgrad. Frågeformulären bifogas som bilaga till rapporten.

De besökande fick ett formulär vid ankomsten och ombads att lämna tillbaka det ifyllt vid avfärden. Det visade sig vara relativt lätt att med begränsad personalstyrka täcka de viktigaste infartspunkterna till Hemlingby och Björnögården. Stugorna och deras omedelbara närhet utgör passageområde för den absoluta majoriteten av besökarna.

Enligt undersökningsledarna var de flesta besökarnas reaktion till undersökningen positiv. I den mån man reagerade negativt mot något i formuläret var det ifyllandet av namn, adress, yrke och ålder.

De personer som besökte anläggningen ofta under veckan, visade mot slutet en förståelig irritation inför nödvändigheten att fylla i blanketten ytterligare en gång.

3.4 Bortfall

Både vinter- och höstundersökningen var totalundersökningar. Målet var att alla besökande under en vecka skulle intervjuas.

Under hela undersökningen hölls kontroll på det antal blanketter som utdelades per dag¹⁾. En jämförelse av detta antal med antalet återlämnade formulär ger följande svarsfrekvens (%).

1)

Nedre åldersgräns för besökande individ sattes vid två år.

Dag	Hemlingby		Björnögården
	Mars	September	September
Torsdag	95,8	89,8	98,3
Fredag	92,5	91,1	98,7
Lördag	94,5	96,3	97,9
Söndag	92,3	83,3	97,4
Måndag	88,4	77,4	98,5
Tisdag	97,0	85,1	98,6
Onsdag	81,6	94,6	98,7
Totalt	92,3	88,5	98,1
Summa besvarade	3008	3746	1627

Den erhållna svarsfrekvensen måste anses vara mycket god. Vid Björnögården, som är mycket lättövertvakad, blev svarsfrekvensen mycket hög.

De besökare som vid speciellt pressade förhållanden ej fick något formulär och de besökande som anlände via andra vägar än de bevakade, uppskattas av undersökningsledarna utgöra en mycket liten del av totalantalet besökande.

De återlämnade formulären är i stort sett mycket fullständigt ifyllda. Frågan om civilstånd har på grund av en dålig layout fått det största bortfallet i vinterundersökningen, 14 procent. Den andra frågan som fått ett ej obetydligt bortfall är uppgift om yrke. Genom att det varit möjligt att via Televerkets adressregister ta fram yrkena för en del av de besökande, reducerades bortfallet för denna fråga till ca 6 procent. Av de totalt 5 373 återlämnade formulären i höstundersökningen var ca 1 procent helt oifyllda eller ifyllda med ej relevanta uppgifter.

4.1 Anläggningarnas fysiska utseende

4.1.1 Hemlingbystugan

Fritidsområdet - intensivområdet som rymmer byggnader och andra anläggningar samt inom vars gränser elljusslingor går, har en yta av ca 40 ha. Det domineras av en höjd på ca 20 m i det i övrigt flacka landskapet. Här ligger stadens f.d. vattenreservoar, en kraftig stensockel av ca 5 meters höjd. Området är beväxat med gles barrskog.

På Hemlingbybergets norr- och västsluttningar har genom utfyllnader iordningställts slalom- och teknikbackar av olika svårighetsgrader med lift och elbelysning.

Övriga befintliga utomhusanordningar:

- terrängspår med längderna 2, 3 och 5 km för motionslöpning och skidåkning, därav ett elbelyst (2 km)
- utomhusbassäng 8 x 17 m och barnbassäng, kiosk, omklädnadsbyggnad och solbadsslänt (tagen i bruk sommaren 1969)
- avkylningsbassäng 5 x 10 m för bastubadande intill friluftstugans bastu samt fyra insynsskyddade uteduschar (herrar)
- diverse smärre anordningar som friluftsaula för ca 200 personer, ett vindskydd med öppen eldstad, grillplatser med sittbänkar runt eldstaden och ved på plats
- "skogsmullekoja"
- utegymnastikplats med motionsredskap
- utelekplats för småbarn.

På bergssluttningen åt söder ligger friluftsgården, delvis i två plan sammansatt av olika enheter och byggnadskroppar och innehållande:

- i ett nedre plan lokaler för omklädning, tvagning och bastu med tränings- och testrum, läkarmottagning, personalrum och förråd, ca 350 m²
- huvudentré och samvarodel med två större uppehållsrum, ett klubbtrum, kiosk, servering, kapptrum, toaletter och ekonomidel, ca 400 m² (i byggnadens övre plan)
- logidel med 12 tvåbäddssovrum, ca 160 m² (i byggnadens övre plan)
- konferens- och klubbdel utgörande den äldre stugan (1958) med omklädnadsavdelning, bastu och konferensrum, kök och några övernattningsrum, ca 180 m²
- solaltan, ca 80 m².

Anläggningen rymmer dels en "öppen verksamhet" - ingen grupp-tillhörighet krävs, inga bestämda tider behöver hållas - dels en mer sluten och organiserad sådan.

Man har öppet kl 7 - 21 vardagar och 7 - 18 veckohelger, året runt. Detta gäller bastu, skidlift och servering, området i

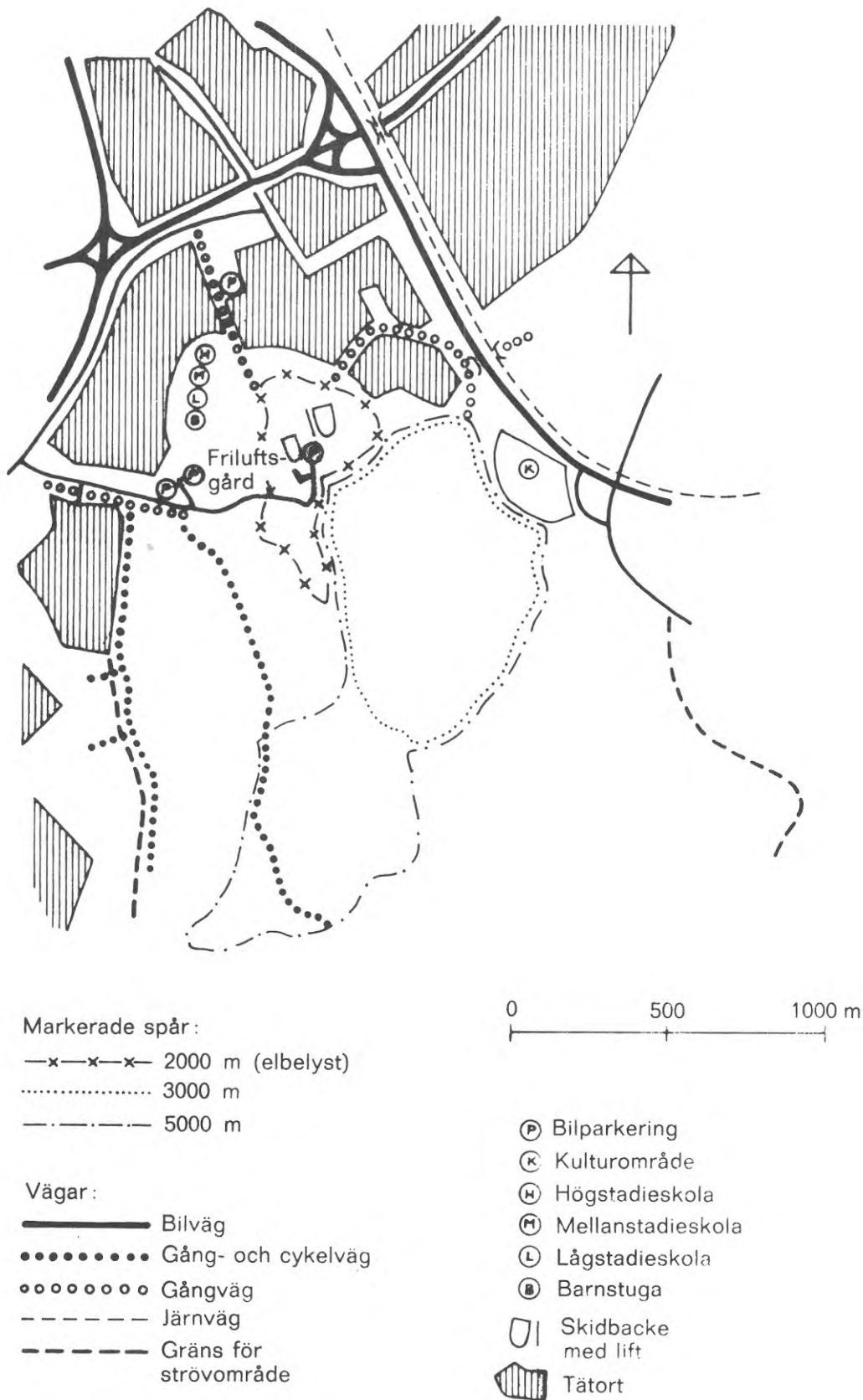

FIG. 7. Hemlingbyområdet. Dispositionsplan.

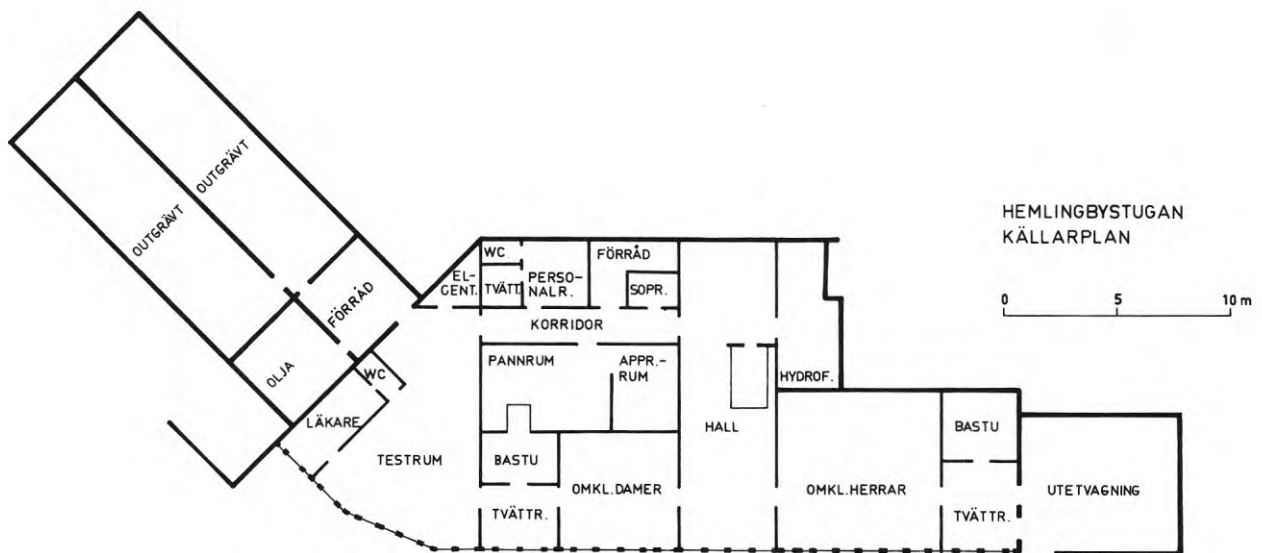
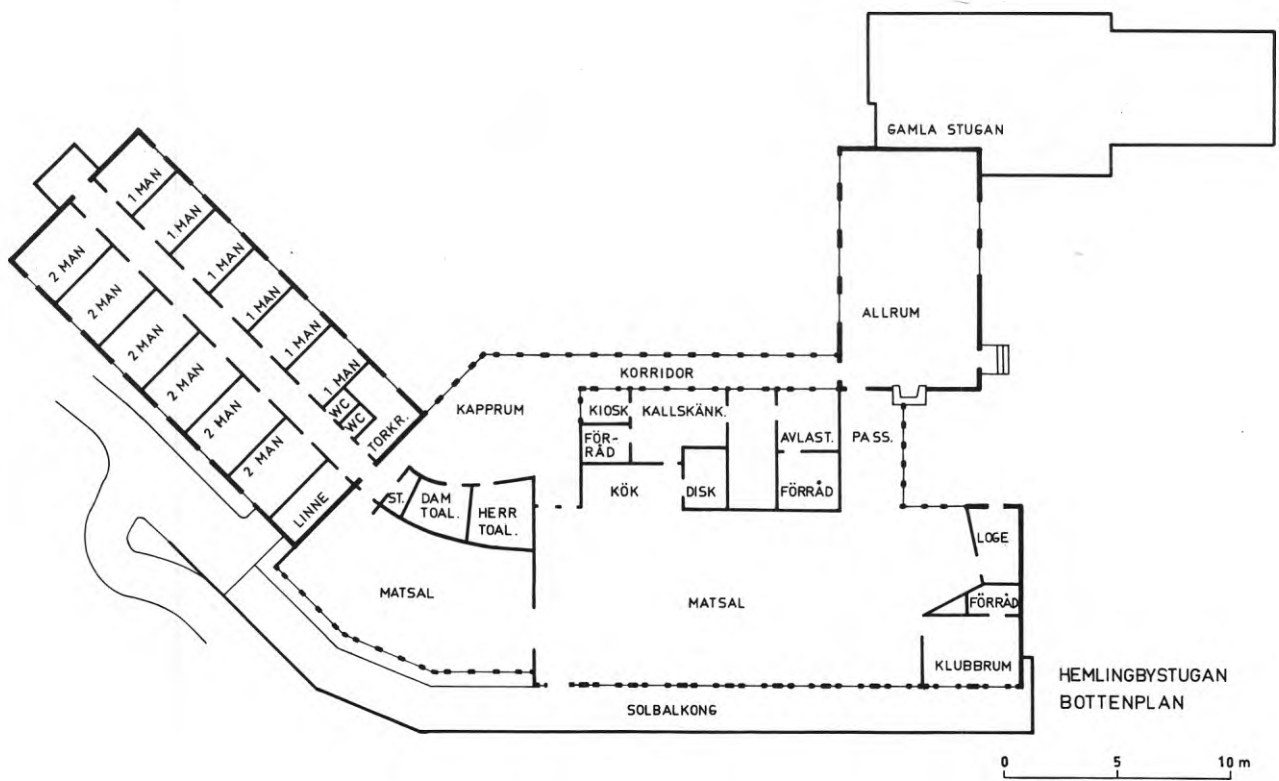

FIG. 8. Hemlingbystugan. Planlösning.

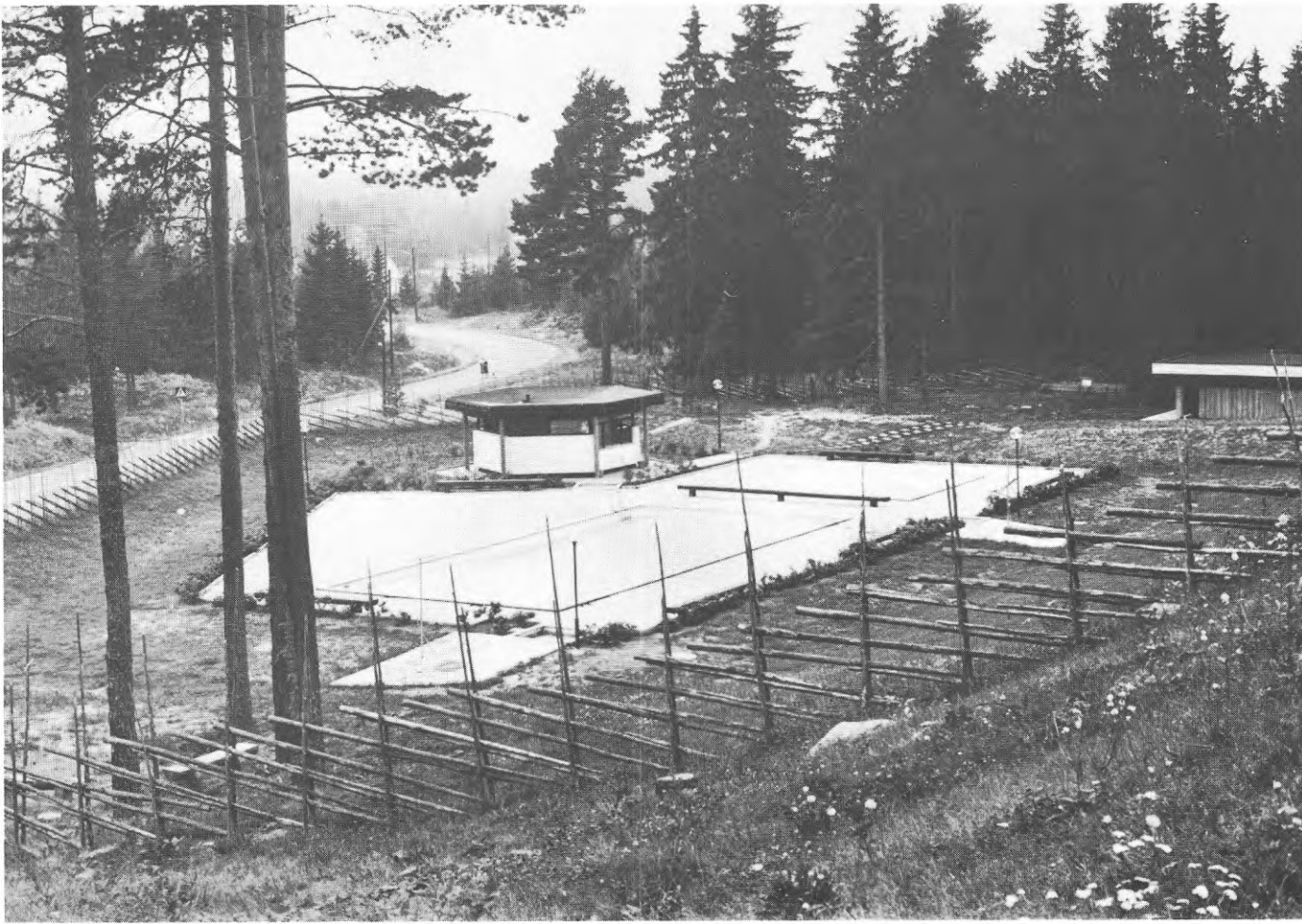

FIG. 9. Badet utgör ett främmande formelement och ligger trängt mellan vägen och huset. Hemlingbystugan har okontrollerat växt fram i etapper, och varje nytt tillskott har blivit en kompromiss som i ökande grad har låst en vidare utveckling.

FIG. 10. Hemlingbystugan. Motionsentrén med svalningsbassängen samt en belyst, vind- och regnskyddad föryta som ger avskildhet för de motionerande.

FIG. 11. Skidliften på Hemlingbyberget.

FIG. 12. Skidspår vid Hemlingby.

övrigt är tillgängligt dygnet om. Den öppna verksamheten består i utnyttjande av teknikbacken och av motionsslingorna - raska promenader, motionslöpning eller turåkning, utomhusmotion med motionsredskap, konditionstest, bastubad och dopp i svalningsbassängen, sommartid bad i den större bassängen samt besök i barsserveringen.

I och med färdigställandet av stora bassängen (1969) räknar Främjandet inte med att kunna företa några större investeringar inom området. Man har för närvarande planer på en utbyggnad av husdelen, men efter denna får anläggningen betraktas som komplett.

4.1.2 Björnögården

Fritidsområdet som omfattar nästan hela norra Björnön rymmer byggnader och andra anläggningar samt motionsspår. Området består av svagt kuperad terräng med en högsta punkt på drygt 35 m där skidbacken anlagts. Området är i huvudsak bevuxet med barrskog som glesnar ut mot öns östra sida.

Övriga befintliga utomhusanordningar:

- terrängspår med längderna 1, 3, 2,5, 5 och 10 km för motionslöpning och skidåkning, därav ett elbelyst (2,5 km)
- grillplatser i skogen
- utegymnastikplats med motionsredskap
- friluftsaula med 250 sittplatser på stockar.

Friluftsgården är belägen på öns nordöstliga del där den ursprungliga byggnaden utgör en flygel.

Byggnadskroppen är delvis utförd i två plan och innehåller:

- i det nedre planet lokaler för omklädning, tvagning, bastu, testrum, läkarmottagning, personalrum och förråd; dessutom motionshall med redskap, tillsammans ca 360 m²
- huvudentré och samvarodel med två större uppehållsrum, varav ett i den gamla delen och ett i anslutning till serveringen; kiosk, kapprum, toaletter och ekonomidel, ca 450 m².

Anläggningen är koncentrerad på öppen verksamhet som ej kräver grupptillhörighet, men har även en sluten verksamhet.

Gården är året runt öppen kl 8-21 vardagar och 10-18 veckohelger vad gäller bastu, omklädnadsrum, skidlift och servering. Hela området i övrigt är tillgängligt dygnet runt, men elljusspåret släcks kl 23. Den öppna verksamheten består i utnyttjande av teknikbacken och av motionsslingorna, utomhus- och inomhusmotion med motionsredskap, konditionstest, bastubad och besök i barsserveringen.

4.2 Registrerade aktiviteter

Antalet registrerade svar på fasta eller tillskrivna aktiviteter uppgår till sammanlagt ca 3 300 på Björnögården och på Hemlingby ca 4 700 under vinterveckan samt 8 100 under barmarksveckan.

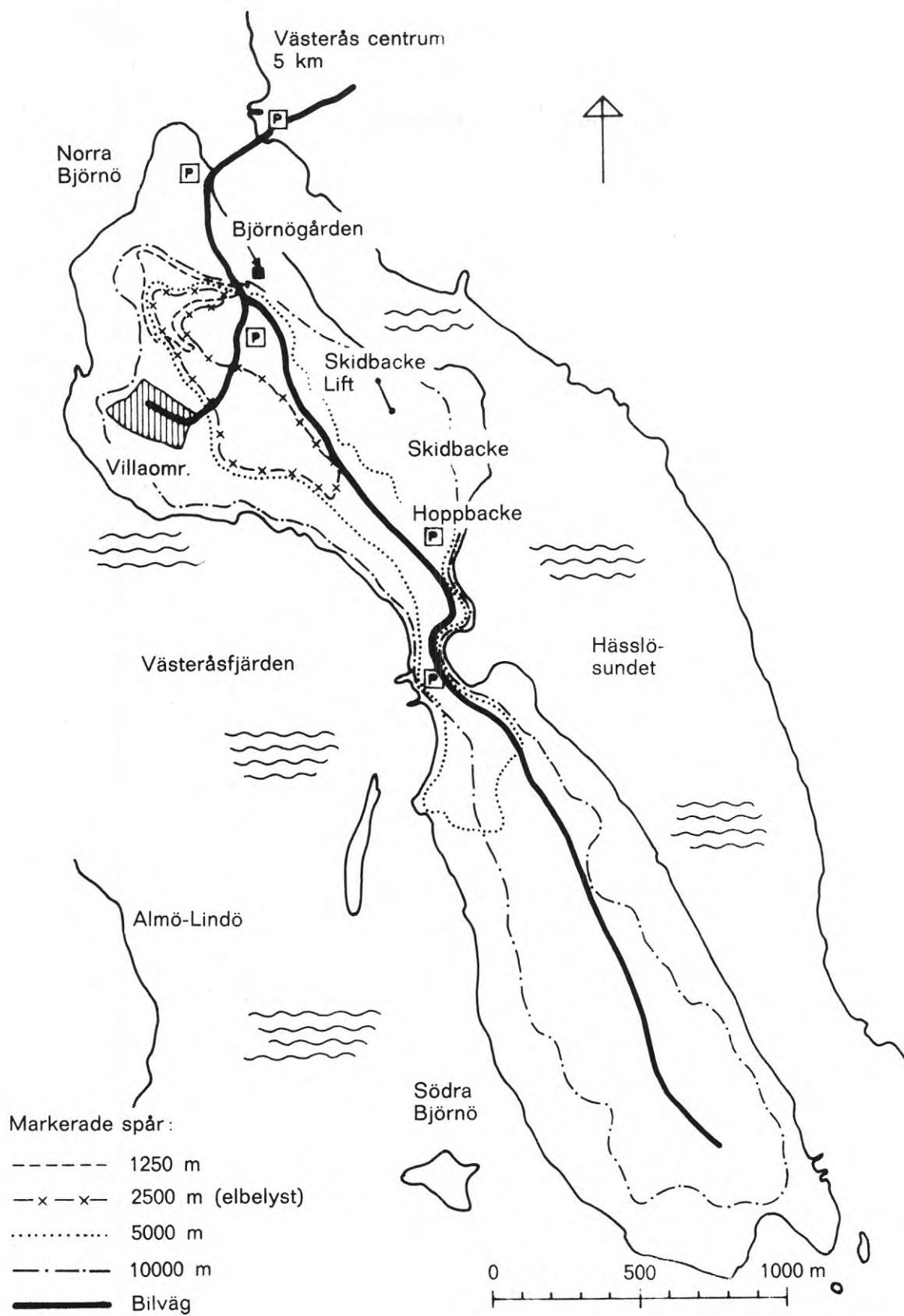

FIG. 13. Björnön. Dispositionsplan.

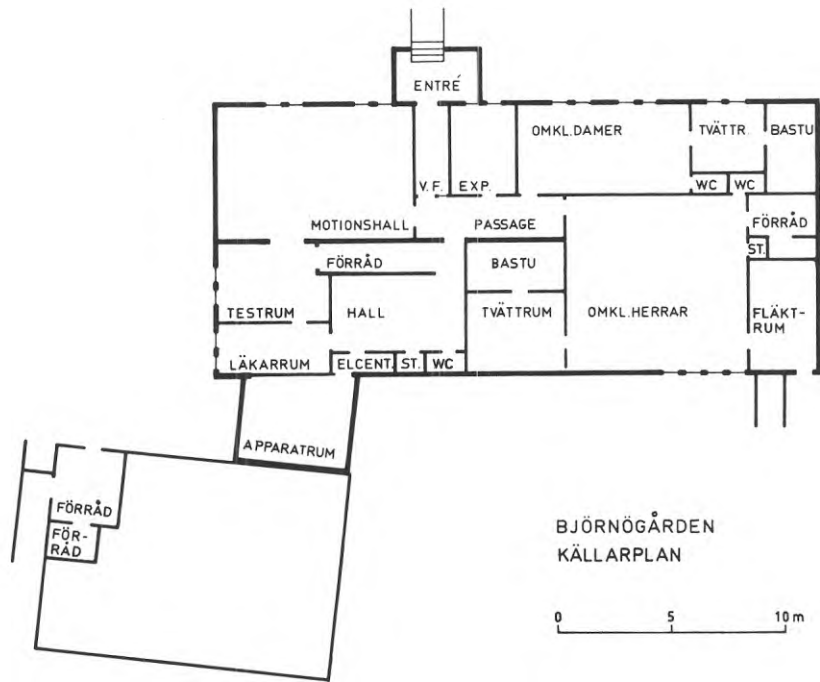
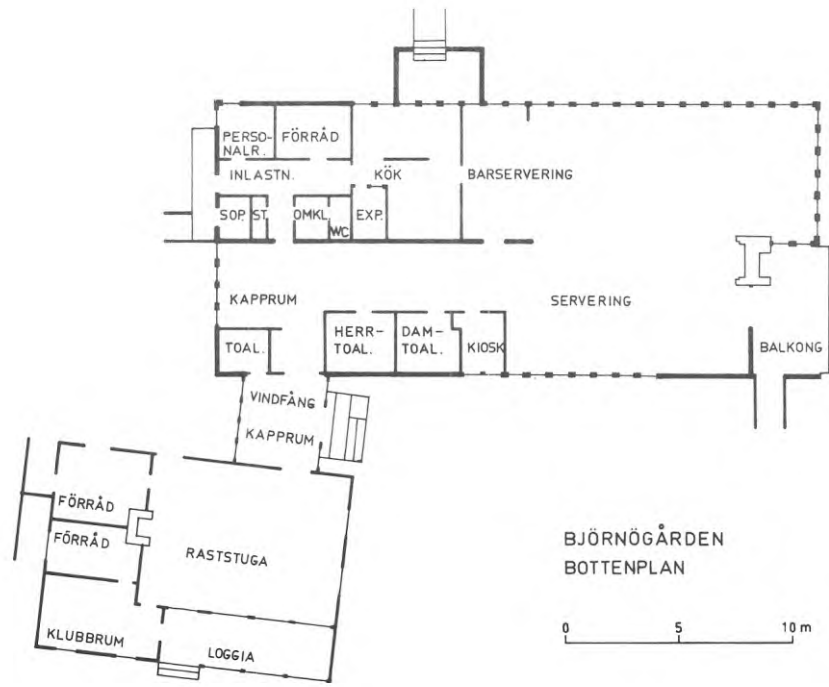

FIG. 14. Björnögården. Planlösning.

FIG. 15. Motionsredskap. Aktivitetsmöjligheterna kring gården är ensidigt inriktade på avancerad fysisk prestation.

Detta innebär att varje besökare i genomsnitt har ägnat sig åt drygt 1,5 aktiviteter under vintern och drygt 2 under hösten.

Några av de iakttagelser som kan göras på grundval av materialet från marsveckan på Hemlingby (TAB. 6) återges nedan.

1. Skidspåret har dubbelt så många registreringar som skidbacken.
2. Promenad har nästan lika många registreringar som skidspåret, trots att inga speciella anordningar finns för promenad.
3. Serveringen har dubbelt så många besökare som bastun.
4. Knappt hälften av de besökande utnyttjade de aktivitetsmöjligheter som fanns i huset. Av skidåkarna använde mindre än en fjärdedel bastun.
5. Tefatsåkning och solbad utgör troligen två relativt stora grupper. Båda skulle kanske i större utsträckning ha befunnits vara kombinerade med promenad, om tefatsåkning hade varit upptaget bland de fasta svarsalternativen.
6. 1,5 aktivitet per besökare är egentligen ganska lite. Hälften av besökarna ägnar sig enbart åt en aktivitet.

För aktivitetsgruppen promenad under marsveckan föreligger speciella tolkningssvårigheter. På själva Hemlingbyområdet finns små möjligheter till längre promenader. Det finns anledning tro att en del av de personer som tagit sig till Hemlingby till fots har satt upp promenad som aktivitet inom Hemlingbyområdet, trots att man egentligen använt Hemlingby enbart som utflyktsmål (servering, solbad). Eftersom antalet besökande som anlånt till fots endast omfattar ca 300 personer kan ändå endast en mindre del av de promenerande utgöras av denna kategori; totalt har ca 1 000 besökande angivit promenad som en aktivitet man utövat på Hemlingby. Majoriteten av de promenerande har angett promenad och promenad + servering som sina enda aktiviteter. Den fysiska aktivitet som dessa utövat måste bedömas vara mycket liten med tanke på det genom snösituationen begränsade promenadområdet.

Septemberundersökningen (TAB. 7) ger följande iakttagelser:

1. 60 procent av de besökande ägnar sig åt löpning eller rask promenad.
2. En tredjedel använder sig av motionsredskapen.
3. Avsvalningspoolen på Hemlingby används av nästan hälften av dem som badar bastu.
4. Promenad i lugn takt är förhållandevis mycket sällsyntare sommartid än vintertid. Detta trots att goda möjligheter finns under barmarkssäsongen.
5. Bastun har förhållandevis större användning på sommaren. Dock byter endast något mindre än hälften av de löpande om på Björnögården och 65 procent på Hemlingby.
6. Serveringen har relativt sett mindre betydelse på sommaren, vilket troligen delvis sammanhänger med det mindre antalet promenerande och att den vintertid fungerar som värmestuga. Dessutom har gårdarna ej samma grad av intresse som utflyktsmål på sommaren.
7. Konditionstestningen har en mycket liten betydelse.
8. Varje besökare ägnar sig genomsnittligt åt 2 aktiviteter, dock ägnar sig 1/3 av besökarna åt enbart en aktivitet.

TAB. 6. Aktiviteter, Hemlingby, mars 1969. (Antal besök under en vecka 3 000.)

Slag av aktivitet	Antal aktiviteter under en vecka	Andel av besök där aktiviteten ingick, %
<u>Fasta svarsalternativ</u>		
Skidspår	1 180	39
Promenad	1 010	34
Skidbacke	550	18
Testcykel	60	2
Bastu	660	22
Servering	1 140	38
<u>Av den intervjuade tillskrivna aktiviteter</u>		
Tefatsåkning	70	2
Solbad	40	1
Övrigt	110	4
Summa registreringar	4 720	160 ^{a)}

a) Procenttalen adderar till mer än 100 eftersom antalet besök har använts som bas för beräkningen. Detta innebär att varje besökare i genomsnitt har ägnat sig åt drygt 1,5 aktiviteter per besök.

TAB. 7. Aktiviteter, Hemlingby och Björnögården, september 1969. (Antal besök under en vecka, Hemlingby 3 700, Björnögården 1 600.)

Slag av aktivitet	Hemlingby		Björnögården	
	Antal aktiviteter under en vecka	Andel av besök där aktiviteten ingick %	Antal aktiviteter under en vecka	Andel av besök där aktiviteten ingick %
<u>Fasta svarsalternativ</u>				
Löpning el. rask prom.	2 280	62	990	62
Motionsredskap utomhus	1 010	27	330	21
Motionsredskap inomhus	-	-	260	16
Avsvalningspool	730	20	-	-
Promenad i lugn takt	630	17	350	22
Barnlek	120	3	100	6
Picknick	30	1	40	2
Bollspel	20	1	40	3
Konditionstestning	50	1	40	3
Bastu	1 670	45	560	35
Servering	1 170	32	580	36
<u>Av den intervjuade tillskrivna aktiviteter</u>				
	370	10	80	5
Summa registreringar	8 080	219 ^{a)}	3 280	211 ^{a)}

a) Procenttalen adderar till mer än 100 eftersom antalet besök har använts som bas för beräkningen. Detta innebär att varje besökare har ägnat sig åt drygt 2 aktiviteter per besök.

För 1 600 besök på Hemlingby under marsveckan angavs att man endast ägnat sig åt en aktivitet vid besöket. Under septemberveckan angavs motsvarande till 593 besök på Björnögården och 1 240 besök på Hemlingby. Fullständigheten i aktivitetsförteckningen är svår att fastställa. Det relativt ringa antalet besökare som skrivit till aktiviteter av motionsutövande karaktär synes tyda på, att de fasta svarsalternativen som angetts på formuläret täckt de flesta aktiviteter. Man måste emellertid notera det motstånd som finns att få utanför fasta svarsalternativ.

Bakom varje aktivitetsrubrik döljer sig mestadels avsevärda kvantitativa och kvalitativa olikheter i det sätt på vilket aktiviteten bedrivs. Skidåkning i skidspåret kan bestå av 20 minuters stakande i de omedelbara omgivningarna av anläggningen men kan också bestå i en flera timmar lång utflykt med matsäck och avsevärda sträckor skidåkning. Förekomsten av sällskap påverkar naturligtvis också aktivitetens karaktär. I viss utsträckning kan man genom att kombinera de angivna aktiviteterna med andra data om intervjupersonen skaffa sig en uppfattning av aktivitetens karaktär. Exempelvis kan skidåkning kombinerat med besök i bastu-omklädnadsrum tyda på en motionsintensiv aktivitet.

Ett försök att kvantifiera motionsgraden har gjorts i septemberundersökningen där löplängderna finns angivna på svarsformulären. På grund av att de båda gårdarna har något olika spårlängder går direkta jämförelser ej att göra. Vid Björnögården är löplängder på 2 500 och 5 000 m helt dominerande. Det kortaste och det längsta spåret används mycket lite. Vid Hemlingbygården är löplängderna 2 000 och 4 000 m de vanligaste, men även 3 000 och 5 000 m visar höga siffror, trots att dessa sträckor endast delvis är belysta. Sträckor längre än 5 000 är ej vanligt förekommande. Av de löpande anger 79 procent på Hemlingby och 87 procent på Björnögården detta som längsta sträcka.

4.3 Besökarnas aktivitetsbild

Andelen enaktivitetsbesökare varierar mellan olika slag av aktiviteter. De servicebetonade serverings- och bastubesöken förekommer sällan ensamma. Betydligt fler av dem som ägnar sig åt fysiska aktiviteter, t.ex. längdåkning i skidspåren och löpning, utövar endast denna aktivitet. Anmärkningsvärt är att så många som 40 procent av de promenerande på Björnögården i september och Hemlingby i mars samt 55 procent på Hemlingby i september inte anger någon kompletterande sysselsättning. Vid marstillfället uppgav hälften av skidåkarna ej någon kompletterande sysselsättning. Löpning är emellertid i större utsträckning kombinerat med andra aktiviteter då endast 25-30 procent har angett löpning som enda aktivitet.

I föregående avsnitt talades om totalantalet aktivitetstillfällen som inregistrerades under besöksveckan. Detta ger underlag för resonemang om dimensionerande åtgärder inom friluftsanläggningen. Av avsevärt intresse är också att få fastställt vilka sysselsättningar som förekommer tillsammans och därmed vilka funktioner som uppvisar ett beroende av varandra. I TAB. 8 och 9 visas vilka aktiviteter och aktivitetsgrupper som är mest frekventa bland de besökande.

TAB. 8. De vanligaste enstaka och kombinerade aktiviteterna. Besök. Hemlingby, mars.

Aktivitet eller aktivitetskombination	Antal besök	%
Skidspår	601	20
Promenad	394	13
Promenad + servering	333	11
Servering	215	7
Skidbacke	206	7
Skidspår + bastu	160	5
Skidspår + servering	145	5
Övrigt	952	32
Totalt	3 006	100

Följande kommentarer kan göras till tabellen:

- a. Promenad, servering och promenad + servering svarar för nästan en tredjedel av besöken. Aktiviteter med relativt litet motionsmoment utgör alltså en ganska stor andel.
- b. Hälften av serveringsbesöken utgörs av enbart servering eller servering + promenad.
- c. Enbart skidspår svarar för 20 procent, medan skidspår kombinerat med bastu enbart svarar för 8 procent av de besökande. Bastun betyder alltså vintertid relativt lite även för de aktivt motionerande.
- d. Kombinationen skidåkning i någon form samt bastu och/eller servering svarar endast för något mer än 15 procent av besöken.
- e. Besök i samband med bastu utgör ca 22 procent av totalantalet besök.
- f. Besök i serveringen ingår i nästan 40 procent av totalantalet besök.
- g. De fem vanligaste aktivitetskombinationerna svarar för nästan 60 procent av totalantalet besök.

TAB. 9. De vanligaste enstaka och kombinerade aktiviteterna. Besök. September.

Aktivitet eller aktivitetskombination	Hemlingby		Björnögården	
	Antal besök	%	Antal besök	%
Löpning	569	15	296	18
Promenad	339	9	134	8
Löpning + bastu	298	8	104	6
Löpning + bastu + motionsredskapen utomhus	238	6	-	-
Löpning + bastu + avsvalningspool + motionsredskapen utomhus	230	6	-	-
Servering	220	6	124	8
Löpning + bastu + avsvalningspool + servering + motions- redskapen utomhus	201	5	-	-
Promenad + servering	182	5	111	7
Löpning + motionsredskap	-	-	103	6
Övrigt	1 469	39	755	46
Totalt	3 746	99	1 627	99

Följande kommentarer kan göras till tabellen:

- a. Promenad, servering och promenad + servering svarar för nästan en fjärdedel av besöken. Aktiviteter med relativt litet motionsmoment utgör alltså barmarkstid en mindre andel än vintertid, men har fortfarande med tanke på anläggningarnas inriktning en mycket stor andel av besöken.
- b. 40 procent av serveringsbesöken på Björnögården respektive 35 procent på Hemlingby utgörs av enbart servering eller servering + promenad.
- c. Enbart löpning svarar för 15-18 procent medan löpning kombinerat med enbart bastu svarar för 6 å 8 procent av de besökande. Löpning i någon form fanns dock med i 50-60 procent av totalantalet besök.
- d. Besök i serveringen ingår i ca 35 procent av totalantalet besök.
- e. Bastubesök ingår ofta i kombination med andra aktiviteter under barmarkstiden, varför hela 35 å 45 procent av de besökande besöker bastun. På Hemlingby är bastun den näst mest förekommande aktiviteten.

Vid en analys av de aktiviteter som utövats på Björnö- och Hemlingbyområdet under intervjuveckan, bör man uppmärksamma att ej endast de aktiviteter eller aktivitetskombinationer som har många utövare, är av intresse. Sällan förekommande kombinationer kan ge underlag för mer djupgående undersökningar av orsakerna till en icke förväntad aktivitetsbild.

Vidare bör vid analysen uppmärksammas, att frekvensen för olika aktivitetskombinationer skall bedömas mot bakgrund av de arrangemang som finns för att tillgodose aktiviteterna ifråga och med tanke på skilda presumtiva konsumentgruppers möjligheter att nå anläggningen.

I TAB. 10-12 medtas samtliga kombinationer av aktiviteter som har tio utövare och fler. Svaren har arrangerats i grupperna promenad från mars- och septemberveckorna, skidspår från marsveckan och löpning från septemberveckan. Inom varje grupp har aktivitetskombinationerna rangordnats från mest till minst frekvent i största möjliga utsträckning.

De som angett promenad (TAB. 10) tycks ha en mycket liten andel motion i sina besök på anläggningarna. Endast ett litet antal besökare utnyttjar bastun eller motionsredskapen. Till en

TAB. 10. Aktivitetskombinationer där promenad ingår.

Aktivitet eller aktivitetskombination	Hemlingby		Björnö- gården		September	
	Mars		September		September	
	Antal besök	%	Antal besök	%	Antal besök	%
Promenad	396	39	339	54	134	38
Promenad + servering	333	33	182	29	111	31
Promenad + bastu	80	8	19	3	-	-
Promenad + bastu + servering	43	4	12	2	-	-
Promenad + servering + barnlek	-	-	18	3	21	6
Promenad + barnlek	-	-	19	3	19	5
Promenad + skidbacke	19	2	-	-	-	-
Promenad + motionsredskap utomhus	-	-	-	-	17	5
Promenad + skidbacke	19	2	-	-	-	-
Promenad + skidspår + servering	17	2	-	-	-	-
Promenad + skidbacke + servering	16	2	-	-	-	-
Promenad + skidspår	15	1	-	-	-	-
Promenad + tefat	14	1	-	-	-	-
Promenad + tefat + servering	11	1	-	-	-	-
Promenad + barnlek + pricknick	-	-	-	-	10	3
Övriga kombinationer	62	6	37	6	42	12
Totalt	1 006	101	626	100	354	100

del kan denna grupp bestå av personer för vilka bastun är huvudsaken. Förekomsten av 110 besökande under marsveckan på Hemlingby som angett enbart bastu eller bastu + servering som sin samsättning tyder på att denna grupp kan vara relativt stor.

70-80 procent av dem som promenerar vid anläggningarna ägnar sig enbart åt promenad eller promenad + servering.

Barnlek under barmarkstiden förekommer relativt ofta på båda anläggningarna. De undersökta friluftsgårdarna är ej den naturliga platsen för barnlek då de ej är utrustade med lekredskap eller bollplaner. I detta fall är den troliga förklaringen att den motionsutövandes familj har följt med till anläggningen i stället för att stanna i hemmet, speciellt gäller detta på lördag-söndag.

Tolkningen av grupperna promenad kombinerat med skidbacke och skidspår är relativt svår. Att man verkligen utövat skidåkning och dessutom tagit någon längre promenad förefaller knappast troligt. Å andra sidan verkar det ej heller troligt att man för fullständighetens skull markerat promenad för förflyttningen från bilen till skidbacken eller skidspåren. En möjlig förklaring kan ligga i att man markerat skidspår eller skidbacke när man promenerat i spåren eller i backen. Gruppen utgöres dock av endast 67 personer.

Gruppen promenad kombinerat med tefatsåkning är liten, men omfattar troligen ett något större antal eftersom aktiviteten tefat ej finns med bland de fasta svarsalternativen. Troligen utgöres i stort sett hela tefatsgruppen av föräldrar med barn.

Hälften av längdskidåkarna (TAB. 11) utövar ingen annan aktivitet. Hemlingby kan för denna grupp sägas bestå av en parkeringsplats och ett skidspår. Man kan trots detta inte bortse ifrån att även för denna grupp kan anläggningens övriga funktioner ha betydelse för beslutet om besöket. Möjligheten att utnyttja servering, skidbacke och bastu "om man vill" påverkar säkerligen många besökare. Trängsel vid serveringen under vissa tider på dygnet kan för övrigt ha avskräckt några ur denna grupp. Serveringens existens kan således ha betydelse för besöket även om något besök där ej inregistrerats.

Ca 15 procent av de längdskidåkande besöker endera bastun eller serveringen. Endast 84 besökare utnyttjar båda dessa serviceinslag. För de promenerande betyder servicefunktionerna servering och bastu mer än för de längdskidåkande. Bastun betyder för de skidåkande mer än serveringen, men dess övervikt är liten.

Kombinationen mellan skidbacke och skidspår är relativt ovanlig. Endast ca 10 procent av totalantalet längdåkare har noterat besök vid skidbacken. Förekomsten av en skidbacke av den ringa storlek som finns i Hemlingby påverkar tydligen endast obetydligt anläggningens totala attraktivitet. Förekomsten av familjer och sällskap där några ägnar sig åt backen och andra åt skidspåren har emellertid därvid inte kunnat noteras.

Besökare vid skidbacken visar ett mycket lågt användande av bastun, endast 1 procent. Utnyttjandegraden understiger t.o.m.

TAB. 11. Aktivitetskombinationer där skidspår ingår.

Aktivitet eller aktivitetskombination	Antal besök	%
Skidspår	600	51
Skidspår + bastu	160	14
Skidspår + servering	145	12
Skidspår + bastu + servering	74	6
Skidspår + skidbacke	68	6
Skidspår + skidbacke + servering	46	4
Skidspår + promenad + servering	17	1
Skidspår + promenad	15	1
Skidspår + skidbacke + bastu + servering	10	1
Övrigt	48	4
Totalt	1 183	100

TAB. 12. Aktivitetskombinationer där löpning ingår.

Aktivitet eller aktivitetskombination	Hemlingby		Björnö- gården	
	Antal besök	%	Antal besök	%
Löpning	569	25	296	30
Löpning + bastu	298	13	104	10
Löpning + bastu + motionsredskap utom- hus	238	10	61	6
Löpning + bastu + motionsredskap utom- hus + poolen	230	10	-	-
Löpning + bastu + motionsredskap utom- hus + servering + poolen	201	9	-	-
Löpning + bastu + motionsredskap utom- hus + servering	150	7	49	5
Löpning + bastu + servering	145	6	75	8
Löpning + bastu + poolen	132	6	-	-
Löpning + motionsredskapen utomhus	122	5	103	10
Löpning + bastu + poolen + servering	85	4	-	-
Löpning + bastu + motionsredskap inom- hus	-	-	55	5
Löpning + bastu + motionsredskap inom- hus + servering	-	-	48	5
Löpning + servering	35	2	36	4
Löpning + bastu + motionsredskap utom- hus + inomhus	-	-	21	2
Löpning + motionsredskap inomhus	-	-	20	2
Löpning + bastu + servering + motions- redskap utomhus + inomhus	-	-	19	2
Övriga kombinationer	78	3	107	11
Totalt	2 283	100	994	100

den som gruppen promenerande uppvisar. Serveringen spelar däremot för denna grupp en avsevärd roll. Resultatet kan till en del tolkas så, att de som utnyttjar den för vana vuxna skidåkare mycket blygsamma skidbacken, i stor utsträckning utgöres av barn och ungdom, för vilka ett besök i bastun kanske ej förefaller naturligt. Totalt är det dock så att närmare 40 procent av besökarna i skidbacken ägnar sig enbart åt denna.

Av det totala besöksantalet under mars respektive septemberveckan uppger sig 15 procent respektive 12 å 14 procent ej ha varit i kontakt med någon av de stora friluftaktiviteterna, alltså promenad, skidspår och skidbacke samt löpning. Mer än hälften av dessa har ägnat sig åt enbart serveringen och något mindre än 25 procent åt enbart bastun. Resterande ca 3 procent av besöken utgöres av barnlek, tefatsåkning, solbad och testcykel.

Följande kommentarer kan göras till TAB. 12:

- a. För 25-30 procent av de löpande på anläggningarna är löpning enda aktivitet. De kommer till anläggningarna, nästan uteslutande i bil, springer sin runda och åker hem igen.
- b. Bastun på Hemlingby besöks i större utsträckning än på Björnögården. Detta förhållande framträder mycket klart när det gäller de löpande. 65 procent av dessa på Hemlingby uppger sig ha varit i denna medan siffran för Björnögården blir 44 procent.
- c. Ca en fjärdedel av de löpande besöker serveringen.
- d. De löpande på Hemlingby ägnar sig åt i genomsnitt fler kransaktiviteter än på Björnögården.

5.1 Slag av aktivitet och besöksintensitet

De besökande har ombetts besvara en fråga om hur många gånger man besökt Björnögården respektive Hemlingby under de 30 dagar som föregått det besök vid vilket intervjun utförts. Resultatet på denna fråga redovisas i flera olika avsnitt i det följande.

Det måste naturligtvis omedelbart påpekas att pålitligheten i de uppgifter som lämnats är svår att uppskatta. De tillfrågade har haft att välja mellan att ange 0, 1, 2-3, 4-6, 7 eller flera besök under de senaste 30 dagarna. Personer som besökt Björnögården respektive Hemlingby mycket ofta eller inte alls under de 30 dagarna innan intervjutillfället har inte haft några svårigheter att besvara formulärets fråga. Medelaktiva personer har troligen haft svårare att välja mellan de olika besöksintensitetsgrupperna. I den mån olika individer på ett någorlunda likartat sätt har över- eller underskattat sin besöksintensitet finns möjligheter att i olika sammanhang utnyttja den rangordning som skapas, även om den absoluta nivån inte med nödvändighet behöver vara korrekt.

Det totala antalet besök vid anläggningarna motsvaras av ett mindre antal individer, då de besökare som angett en hög besöksfrekvens har haft chansen att komma med flera gånger under undersökningsveckan. Vår ambition har därför varit att här presentera materialet på individbasis, för att det ej skall ske några övervärderingar av antalet individer med höga besöksintensitetstal. På grund av tekniska problem har denna ambition emellertid ej gått att fullfölja för Hemlingbyveckan i mars, utan de presenterade siffrorna härrör sig från totalbesöken.

För att kunna presentera materialet på individbasis har en individs samtliga besök sammanförts. Från dessa besök har sedan slumpmässigt ett besök valts att representera individen. Denna procedur har helt skötts av dator med lika sannolikhet för alla besök att väljas.

De i föregående kapitel presenterade aktiviteterna kan delas upp i två grupper. Den första gruppen skulle då bli den med fysiskt aktiva sysselsättningar och den andra gruppen med passiva sysselsättningar.

Som grupp betraktad avviker den fysiskt aktiva gruppen i besöksintensitet avsevärt från de passiva besökarna på anläggningarna. Den aktiva gruppen utgör ca 60 procent av totalantalet besökare under marsveckan och närmare 70 procent under septemberveckan. En uppdelning av de olika besöken respektive individerna har gjorts efter denna indelning och ett flertal datakörningar har utförts med denna indelning som grund. Av TAB. 13 framgår vilka avsevärda olikheter som föreligger mellan de två besökskategorierna i deras besöksintensitet.

Samkörningen av besöksintensitet och aktiviteter tyder på, att

TAB. 13. Angiven besöksintensitet i den aktiva och passiva besöksgruppen.

Antal besök senaste månaden	Aktiva ¹⁾ , %			Passiva ¹⁾ , %		
	Mars	September		Mars	September	
	Hemling- by	Hemling- by	Björnö- gården	Hemling- by	Hemling- by	Björnö- gården
0	10	12	15	31	48	38
1	8	10	8	13	15	18
2-3	19	19	21	22	17	17
4-6	24	24	28	16	8	11
7-	39	35	28	18	12	16
Summa	100	100	100	100	100	100
Antal individer ²⁾	1 833	1 945	969	1 137	1 063	532

1) Definition: Aktiva anger sig ha använt bastun, skidbacken, skidspåret, löpspåret, motionsredskap utomhus + inomhus.
Passiva utgöres av alla övriga. (I några fall har testcykel och motionsträning inomhus hamnat i denna grupp.)

2) För Hemlingby under marsveckan gäller dock antalet besök.

TAB. 14. Aktivitetsgrupp och besöksintensitet.

Besöks- intensitet	Antal besök			Andel av aktiva resp. passiva besök, %			Andel av resp. frekvensgrupp, %		
	Aktiva	Passiva	Summa	Aktiva	Passiva	Summa	Aktiva	Passiva	Summa
<u>Hemlingby,</u>									
<u>mars</u>									
Lågfrekventa	672	751	1 423	37	66	48	47	53	100
Högfrekventa	1 160	387	1 547	63	34	52	75	25	100
Totalt	1 832	1 188	2 970	100	100	100	62	38	100
<u>Hemlingby,</u>									
<u>september</u>									
Lågfrekventa	796	852	1 648	41	80	55	48	52	100
Högfrekventa	1 149	211	1 360	59	20	45	84	16	100
Totalt	1 945	1 063	3 008	100	100	100	65	35	100
<u>Björnögården,</u>									
<u>september</u>									
Lågfrekventa	430	388	818	44	73	55	53	47	100
Högfrekventa	539	144	683	56	27	45	79	21	100
Totalt	969	532	1 501	100	100	100	65	35	100

utövarna av de aktiva motionsaktiviteterna är ganska regelbundna besökare. Intressant att notera är passivgruppens ökning vad gäller sju besök eller flera senaste månaden.

Vid en förenkling av ovanstående sammanställning framträder vissa samband klarare. De besökande individerna, för marsundersökningen gäller dock fortfarande besöken, har därför indelats i låg- och högfrekvensgrupper där gränsen satts mellan tre och fyra besök (se TAB. 14).

Följande iakttagelser kan göras:

1. Ca 63 procent av dem som använder Hemlingby i marsveckan på ett aktivt sätt har hög besöksfrekvens mot ca 34 procent för dem som utövar passiva aktiviteter. För barmarkssäsongen framkommer ej lika stora tal för de högfrekvent aktiva: ca 59 procent på Hemlingby och 56 procent på Björnögården. För de högfrekvent passiva gäller en liknande nedgång, varför tydligen anläggningarna under barmarkssäsong mera slumpvis utväljs som utflyktsmål än är regelbundet återkommande inslag i fritidssysselsättningen.
2. I den mån de passiva besökande med hög besöksfrekvens inte består av sådana som alternerar mellan aktiva och passiva aktiviteter måste anläggningarna för en relativt stor grupp kunna bereda meningsfulla sysselsättningar vid sidan av de aktiva sysselsättningarna.
3. Överhuvudtaget är det anmärkningsvärt att en så hög andel som 35-38 procent av de besökande vid en motionsanläggning ej kan registreras för någon nämnvärd fysisk aktivitet.
4. Ungefär hälften av individerna faller i den högfrekventa gruppen, vilket innebär att spridningen av användandet ej är särskilt stor. En stor del av individerna måste ses som stamkunder.

Vid en uppdelning av besöksintensiteten på olika aktivitetsgrupper visar det sig, att den grupp som uppvisar den högsta besöksintensiteten är de som använder sig av bastun enbart eller i kombination med andra aktiviteter. 60 procent av dessa under barmarkssäsongen och 75 procent på vintern anger sig ha besökt anläggningen fyra gånger eller fler under den senaste månaden.

De besökare som utnyttjar skidspåren, skidbacken, löpspåren och motionsredskapen men ej bastun har en mycket längre besöksintensitet. Dock har den grupp som springer på Björnön sju gånger eller fler under en månad men ej badar bastu lika hög besöksintensitet som den bastubadande gruppen.

Den verkligt högaktiva gruppen är den som har angivit bastu + skidåkning respektive löpning och motionsredskap. Under marsveckan utgör den 10 procent av totalantalet besök på Hemlingby för att stiga till 17 procent i september. Gruppens storlek var 15 procent på Björnögården. Endast 4 procent av gruppen har inte besökt Hemlingby under den månad som förflutit innan undersökningen i mars. Vid septemberundersökningen blir motsvarande siffror för Hemlingby och Björnögården 7 respektive 8 procent. Gruppen uppvisar också en mycket hög besöksintensitet, då ungefär hälften av Hemlingbybesökarna har varit där sju gånger eller fler under senaste månaden. Björnögården har uppenbarligen ej

motsvarande högfrekventa stamgäster, då $1/3$ av gruppen tillhör den mest frekventa besöksgruppen.

5.2 Ålders- och könsfördelning

Av befolkningen i Gävle och Västerås besökte 3,9 respektive 1,7 procent anläggningarna undersökningsveckan i september. Då de besökande kan indelas efter ålder finns det möjligheter att beräkna besöksfrekvensen i skilda åldersgrupper av totalbefolkningen (TAB. 15).

Takttagelser:

1. Björnögården har förhållandevis färre besökande i åldern 10-19 år. Detta kan möjligen bero på det längre avståndets inverkan.
2. Inom åldersintervallet 20-49 år varierar besöksfrekvensen ganska lite, för att efter 50 år sjunka betydligt snabbare på Björnögården.
3. I förhållande till vinterundersökningen visar höstundersökningen ett ökat antal besökande i de lägre åldersgrupperna. Över 50-årsgränsen blir det relativt sett en minskning på Hemlingby.

En jämförelse mellan åldersfördelningen på de personer som kommer från Gävle respektive Västerås tätort och de som kommer från andra kommuner ger vid handen, att främst åldersgruppen 10-19 år har en radikalt mindre andel bland icke-tätortsbor, samtidigt som gruppen 20-29 år har en större andel. Hemlingby har jämfört med Björnögården en betydligt större grupp besökare i åldern 10-19 år som kommer från tätorten. Som redan sagts är detta förhållande sannolikt att söka i den avståndsskillnad som existerar mellan respektive anläggning och stad.

Av det totala antalet besök är förhållandet i besöksandelen mellan män och kvinnor 70 respektive 30 procent under vardagarna och 60 respektive 40 procent under lördag-söndag.

Det finns inga större olikheter mellan män och kvinnor vad beträffar fördelningen på ålder. Under marsveckan finns en något större andel kvinnor i åldersgruppen 24-33 år för både vardagar och lördag-söndag. Under septemberveckan däremot så varierar andelen kvinnor i åldersgrupperna 14-23 år och 24-33 år rätt kraftigt mellan vardagar och lördag-söndag.

Som framgår av TAB. 16 finns klara olikheter mellan män och kvinnor vad beträffar det sätt på vilket man utnyttjar anläggningen. Vid en uppdelning i aktivitetsgrupperna aktiva och passiva visar sig dessa bli ungefär lika stora för kvinnorna. För männen utgör de passiva en betydligt mindre del av totalantalet manliga besökande individer. Kvinnorna kommer på detta sätt att utgöra nära hälften av den passiva gruppen.

Åldersfördelningen inom grupperna aktiva och passiva påvisar anmärkningsvärda olikheter som ej går i den riktning som kunde förväntas (TAB. 17). En mycket stor andel av de besökare som angett passiva aktiviteter ligger nämligen i åldersgruppen

TAB. 15. Besöksfrekvens i olika åldrar.

Ålder	Hemlingby		Björnögården
	Vinter	Höst	Höst
0- 9	0,7	0,9	0,6
10-19	3,4	4,6	0,9
20-29	4,9	6,6	2,6
30-39	5,3	6,6	2,9
40-49	5,1	5,6	2,0
50-59	3,0	3,0	0,9
60-69	1,4	1,3	0,4
70-	0,4	0,4	0,1
Totalt	3,2	3,9	1,7

TAB. 16. Aktivitetsolikheter för män och kvinnor.

Kön	Aktiva %	Passiva %	Summa %	Totalt antal
<u>Hemlingby,</u> <u>mars</u>				
Män	64	36	100	1 575
Kvinnor	51	49	100	964
<u>Hemlingby och</u> <u>Björnögården,</u> <u>september</u>				
Män	70-75	25-30	100	2 975
Kvinnor	49	51	100	1 489

TAB. 17. Olikheter i åldersfördelning mellan olika aktivitetsgrupper.

Ålder	Män, %		Kvinnor, %	
	Aktiva	Passiva	Aktiva	Passiva
<u>Hemlingby,</u> <u>mars</u>				
0-9	3	2	4	2
10-19	15	12	17	13
20-29	18	35	20	32
30-39	22	15	26	11
40-49	25	17	22	18
50-59	12	11	8	12
60-69	4	6	2	11
70-	1	2	1	1
Summa	100	100	100	100
Totalt antal	1 008	567	489	475
<u>Hemlingby,</u> <u>september</u>				
0-9	1	5	2	9
10-19	14	13	23	12
20-29	29	23	29	23
30-39	23	17	21	17
40-49	22	17	16	17
50-59	9	15	8	12
60-69	2	7	1	7
70-	0	3	0	3
Summa	100	100	100	100
Totalt antal	1 394	614	484	518
<u>Björnögården,</u> <u>september</u>				
0-9	3	9	7	13
10-19	8	9	11	10
20-29	35	24	35	25
30-39	25	25	27	22
40-49	20	17	14	18
50-59	8	10	5	7
60-69	1	5	1	4
70-	0	1	0	1
Summa	100	100	100	100
Totalt antal	731	236	243	244

20-29 år. Samtidigt uppvisar marsveckan på Hemlingby ett högre andelstal för de aktiva än de passiva i de högre åldrarna upp till 60 år.

Inom varje aktivitetsgrupp är olikheterna mellan män och kvinnor mycket små. Det är egentligen endast när det gäller de högsta åldersgrupperna som några mer konsekventa olikheter kan inregistreras. En mindre andel av kvinnorna än männen utövar aktiva aktiviteter i åldersgruppen över 40 år. I åldersgruppen 10-19 år visar sig emellertid kvinnorna ha en betydligt större andel aktiva än männen.

Trots att relativtalen enligt TAB. 18 grundar sig på ganska få observationer, pekar materialet på tendensen att männen har en högre besöksintensitet än kvinnorna. Männen har också en lägre andel besökare som ej varit på anläggningen de senaste 30 dagarna.

5.3 Familjebildning

Till intervjupersonerna i marsveckan på Hemlingby ställdes en fråga om antal barn under sju år. Syftet med frågan var dubbelt. Dels skulle man kunna avgöra sysselsättningsmöjligheterna för barn och barnfamiljer på Hemlingby genom att konstatera i vad mån föräldrarna hade barnen med sig. Dels kunde man, genom att jämföra med tillgänglig statistik för antal vuxna med barn i åldern under sju år, konstatera i vad mån Hemlingbybesökarens barnantal avvek från totalpopulationen.

Den fråga som ställdes visade sig tyvärr vara oklart formulerad. En stor del av intervjupersonerna tolkade frågan som antal barn som medföljde till Hemlingby. I syfte att undvika feltolkningar, arbetades frågan om till septemberundersökningen. Tyvärr visade det sig att frågan även denna gång missförstods, så att intervjupersonerna som hemmaboende ej har medräknat de barn som följt med till anläggningen. Vidare så har också feltolkning skett vad beträffar frågan i vilkens sällskap man kom, när det gäller distinktionen mellan egna barn och icke egna barn som medföljde till anläggningen. På grund av detta har det bedömts som ej meningsfullt att försöka göra utvärderingar av dessa variabler.

Via de data som insamlats om civilstånd finns det vissa möjligheter att få en uppfattning, ej så mycket om betydelsen av förekomst av barn, som om vad familjebildandet kan tänkas betyda för fritidssituationen. Frågan om civilstånd uppvisar dock den största andelen icke-svar av samtliga frågor. Orsaken ligger antagligen i att denna fråga i formuläret ej har uppmärksamats av de svarande, men detta innebär troligen inget större systematiskt fel.

På grund av att de icke-giftas andel mycket snabbt minskar med stigande ålder, och eftersom antalet personer med barn under sju år är högst i de yngre åldersgrupperna, kan man här begränsa sig till gifta män i åldersgruppen 24-33 år.

För denna åldersgrupp visar en jämförelse mellan de giftas och de icke giftas användande av Hemlingby en högre intensitet för

TAB. 18. Av de besökande angiven besöksintensitet.

Antal besök senaste 30 dagarna	V a r d a g a r						L ö r d a g - s ö n d a g					
	Hemlingby		Hemlingby		Björnögården		Hemlingby		Hemlingby		Björnögården	
	Mars		September		September		Mars		September		September	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
0	14	17	15	25	18	29	17	26	30	46	24	35
1	8	15	10	14	7	13	8	14	11	14	12	21
2-3	15	23	17	23	19	24	21	23	18	17	22	19
4-6	20	22	19	20	28	18	23	18	18	12	20	19
7-	43	23	39	18	28	16	31	19	23	11	22	6
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Totalt antal	808	332	1289	546	591	232	915	624	716	450	369	252

TAB. 19. Förekomst av sällskap.

Är på gård- en tillsam- mans med:	V a r d a g a r						L ö r d a g - s ö n d a g					
	Hemlingby		Hemlingby		Björnögården		Hemlingby		Hemlingby		Björnögården	
	Mars		September		September		Mars		September		September	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Familje- medlem	15	35	17	34	23	60	46	61	46	72	55	81
Vän	39	55	45	53	48	35	27	32	29	25	27	16
Ensam	46	10	38	13	29	5	27	7	25	3	18	3
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Totalt antal	812	336	1629	624	677	250	924	631	855	494	416	264

de icke-gifta. Det är främst vad beträffar personer som angett besöksintensitet sju gånger eller fler på lördag-söndag som de icke-gifta uppvisar en högre andel. Olikheterna är relativt små och vilar på ganska få observationer. Det är naturligtvis mycket svårt att dra några bestämda slutsatser om vad som orsakar den lägre besöksintensiteten för gifta män. Livssituationen förändras vid familjebildning, och att t.ex. låta enbart svårigheter med barn tillsyn eller brist på meningsfulla aktiviteter för mindre barn på anläggningen förklara den lägre besöksintensiteten går naturligtvis ej.

5.4 Förekomst av sällskap

Fritidsutredningen¹⁾ har en fråga om tillsammans med vem man utövar friluftsvksamhet. Ca 65 procent av de tillfrågade anger sig "nästan alltid" utöva friluftsliv tillsammans med familjen. Hemlingby och Björnögården uppvisar här en annan bild. 46 procent av de tillfrågade på Björnögården anger sig ha kommit tillsammans med någon medlem av familjen. På Hemlingby blir motsvarande siffror endast 35 procent.

Friluftsgårdarna representerar alltså ett slag av anläggningar där familjeanvändningen är mindre än för det tämligen vida begrepp friluftsliv som fritidsutredningen hade. Detta bör dock knappast tolkas så att anläggningarna i absoluta tal orsakar en minskning av det friluftsliv familjerna tillbringar tillsammans. Genom sin närlokalisering och de möjligheter till utnyttjande på udda tider detta ger och genom att huvudsakligen ge ett utbud av aktiviteter som inte naturligt utövas tillsammans i familjegrupp, representerar troligen användningen av anläggningarna snarare ett nettotillskott till den totala friluftslivaktiviteten. Detta gäller naturligtvis främst vardagsanvändningen. Under lördag-söndag blir familjeanvändandet mer dominerande; här rör det sig om mer än 50 procent av totala antalet besök.

Av TAB. 19 framgår att män och kvinnor uppvisar helt olika "sällskapsmönster" på anläggningen. Störst är differenserna under vardagar medan en utjämning sker under lördag-söndag.

Iakttagelser:

1. Under lördag-söndag kommer ungefär hälften av männen i sällskap med familjemedlem. För kvinnor ligger motsvarande andel mellan 60 och 80 procent.
2. Den stora andelen män och kvinnor som kommer tillsammans med vän, tyder på att anläggningen fyller en viktig social funktion.
3. Hemlingby har genomgående lägre andel besökande tillsammans med familj.

Vid en åldersuppdelning av besökarna blir den andel som är på anläggningarna i sällskap med någon familjemedlem klart lägst i åldrarna 15-25 år, och speciellt starkt markerat för männen.

---

1)
SOU 1964:47.

Om man undantar barnåren så ligger de övriga ålderskategorierna inbördes för könen på ungefär lika nivå.

Vid en jämförelse av familjebesökarnas absoluta antal finner man en ganska likartad fördelning på kön. I stor utsträckning tycks det vara fråga om man och hustru plus eventuella barn som besöker anläggningen.

5.5 Socialgrupper

5.5.1 Allmänt

Ett uppmärksammande av den sociala bakgrundens betydelse för det sätt på vilket man utnyttjar en anläggning av typ Björnögården eller Hemlingby är intressant från två synpunkter. För det första bidrar varje klarläggande av den sociala strukturens verkningar på individernas aktivitetsmönster till att ge underlag för diskussionen om samhällets sociala målsättning vad beträffar livsmöjlighets- och jämlikhetsfrågor. För det andra, på en mer omedelbart praktisk nivå, finns det möjligheter att anpassa anläggningars utbud av aktiviteter och deras lokalisering till preferenser och praktiska möjligheter som sociala grupper med för närvarande lågt utnyttjande visar sig ha. Som ett delproblem framstår i sammanhanget hur informationen om anläggningar skall läggas upp.

De svarande ombads ange sitt yrke på frågeformuläret. För män är andelen som fyllt i uppgifter på denna punkt hög. Vad beträffar kvinnor är det svårt att komma fram till en mer preciserad uppskattning av andelen svarande. Stora grupper kan ha satt fru eller fröken och ändå vara förvärvsarbetande. För dem som ej uppgivit yrke och för herr, fru, fröken eller otydligt har ett försök gjorts att med utgångspunkt från televerkets adressregister fastställa den svarandes eller makens yrke.

Fördelningen på olika svars-kategorier framgår av TAB. 20. Vid läsningen av tabellen framkommer en del olikheter mellan de båda undersökningstillfällena. Sålunda är televerkets uppgifter inkodade i septemberundersökningen men ej i marsundersökningen på Hemlingby, vilket klart framgår av den betydligt lägre bortfallsprocenten för höstundersökningen.

I det följande kommer huvudsakligast socialgrupperingen för män att uppmärksammas. För kvinnor föreligger en avsevärd osäkerhet i vad mån samtliga med förvärvsarbete verkligen har angivit sitt yrke. Den socialgruppering man kan göra utifrån de angivna yrkena täcker endast en mindre del av totalantalet vuxna kvinnor. Slutligen inrymmer en gruppering av gifta kvinnor i socialgrupper utifrån deras egna yrken en felkälla då hushållets socialgrupp, vilket är det väsentliga, bestäms av mannens yrke.

5.5.2 Fördelning på socialgrupper

Vid fördelningen på socialgrupper har använts den nomenklatur som SCB tidigare använt i samband med valstatistiken. Invånar-

TAB. 20. Fördelning på olika svars kategorier, yrkesfrågan. Besök.

Yrke	Män		Kvinnor	
	Antal	%	Antal	%
<u>Hemlingby,</u>				
<u>mars</u>				
Kodifierbart yrke	1 015	53,0	309	28,6
Ej kodifierbart yrke	391	20,4	89	8,2
Pensionär	14	0,7	3	0,3
Herr, fru, frk, blankt	169	8,9	487	45,0
Studerande	326	17,0	193	17,9
Summa	1 915	100,0	1 081	100,0
<u>Hemlingby,</u>				
<u>september</u>				
Kodifierbart yrke	1 866	73,6	454	40,2
Ej kodifierbart yrke	114	4,5	15	1,3
Herr, fru, frk, blankt, otydl.	138	5,4	386	34,2
Studerande	393	15,5	254	22,5
Barn under 7 år	26	1,0	20	1,8
Summa	2 537	100,0	1 129	100,0
<u>Björnögården,</u>				
<u>september</u>				
Kodifierbart yrke	862	77,9	210	40,5
Ej kodifierbart yrke	59	5,3	14	2,7
Herr, fru, frk, blankt, otydl.	41	3,7	193	37,2
Studerande	121	10,9	77	14,8
Barn under 7 år	23	2,1	25	4,8
Summa	1 106	99,9	519	100,0

antalens fördelning på socialgrupper har gjorts efter talen 15-35-50 procent för respektive socialgrupp I, II, III.

Det stora bortfallets betydelse för tolkningen av resultaten måste observeras i det följande. Ca två tredjedelar av bortfallet består av individer med svärklassificerade yrken, övriga utgöres av vägrargruppen.

I förhållande till den antagna socialgruppsfördelningen ger enkätmaterialiet högre andelar för socialgrupperna I och II, åtminstone på Hemlingbystugan. För Björnögården observeras en oerhört klar överrepresentation av socialgrupp II. Socialgrupp III är kraftigt underrepresenterad, särskilt markant på Björnögården och då i synnerhet på lördagar-söndagar. Se TAB. 21.

Mycket anmärkningsvärda resultat erhålles också vad beträffar kvinnors socialgruppstillhörighet (TAB. 22). Socialgrupp I är här överrepresenterad i en avsevärd grad, medan socialgrupp III uppvisar mycket lågt andelstal.

Tydligen är de yttre förutsättningarna för kvinnor ur socialgrupp III att komma till anläggningar av detta slag ytterst dåliga. Till en del torde den stora skillnaden också kunna föras tillbaka på olikheter i normsystem inom socialgrupperna. För yngre män från socialgrupp III finns ingen motsvarighet till denna snedrekrytering, medan äldre män tenderar åt den kvinnliga fördelningen.

Ovan har socialgruppsdata behandlats för det totala antalet besök vid anläggningarna. Genom att låta varje man som under respektive undersökningsvecka besökte anläggningen representeras av endast ett besök erhålles en annan belysning av representationen av de olika socialgrupperna vid anläggningarna. Ett bra mått på denna representation fås genom att räkna ut förhållandet mellan verkligt antal och förväntat antal besökande män baserat på socialgruppsfördelningen 15-35-50 procent (TAB. 23).

Om varje socialgrupp skulle vara representerad i förhållande till sin andel av invånarantalet så skulle relationstalet vara 1,0. Genom att man i denna tabell också får jämförbara siffror mellan undersökningsveckorna och anläggningarna, så visar det sig att Hemlingby har ett ganska likartat utseende oavsett de två säsongerna. Dock framstår anläggningen under vintersäsongen som ett något populärare mål för socialgrupp I. Björnögården däremot visar sig vara mycket välbesökt av socialgrupp II samtidigt som socialgrupp I är representerad i förhållande till sin andel av befolkningen. De båda anläggningarna har tydligen en ganska olikartad rekryteringsbas, då det gäller de båda första socialgrupperna.

Det är frestande att helt förklara dessa anmärkningsvärda resultat med hänvisningar till tillgänglighet och anläggningarnas aktivitetsutformning. Eftersom den tredje socialgruppens aktivitetsbild överensstämmer med denna grups relativt ringa utnyttjande av samhällets utbud av andra fritidsaktiviteter bör emellertid diskussionen om åtgärder från samhällets sida föras på ett mer generellt plan. Dessa problem belyses något närmare

TAB. 21. Socialgruppsfördelning, män¹⁾.

Socialgrupp	Vardagar %	Lördag-söndag %	Hela veckan %
<u>Hemlingby,</u>			
<u>mars</u>			
I	20	24	22
II	41	45	43
III	39	31	35
Summa	100	100	100
Totalt antal	481	534	1 015
Bortfallsprocent	56	57	57
<u>Hemlingby,</u>			
<u>september</u>			
I	21	21	21
II	44	42	44
III	35	37	35
Summa	100	100	100
Totalt antal	1 250	616	1 866
Bortfallsprocent	11	18	14
<u>Björnögården,</u>			
<u>september</u>			
I	13	20	15
II	57	59	58
III	30	21	27
Summa	100	100	100
Totalt antal	551	311	862
Bortfallsprocent	13	9	12

¹⁾Fördelningen på socialgrupper överensstämmer nästan helt mellan andelen besök och individer. Detta medför att något fel ej görs vid val av besök som enhet.

TAB. 22. Socialgruppsfördelning, kvinnor¹⁾.

Socialgrupp	Hemlingby September %	Björnögården September %
I	35	32
II	43	49
III	22	19
Summa	100	100
Totalt antal	620	321
Bortfallsprocent	40	30

¹⁾Även i denna tabell är enheten besök. De gifta kvinnorna har fördelats på socialgrupper efter männens yrke, även de som uppgivit eget yrke.

TAB. 23. Förhållandet mellan verkligt och förväntat antal besökande män.

Socialgrupp	Hemlingby		Björnögården
	Mars	September	September
I	1,49	1,39	1,01
II	1,25	1,25	1,65
III	0,69	0,71	0,55

TAB. 24. Angiven besöksintensitet och socialgrupper, män.

Angivet antal besök senaste 30 dagarna	Hemlingby Mars			Hemlingby September			Björnögården September		
	Socialgrupp			Socialgrupp			Socialgrupp		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
<u>Vardagar</u>									
0	27	11	5	15	12	10	20	16	17
1	7	9	8	10	6	9	4	8	6
2-3	21	19	15	12	16	15	16	16	17
4-6	12	21	22	21	23	16	31	27	27
7-	33	40	50	42	43	50	29	33	33
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Totalt antal	97	194	186	258	554	433	69	311	166
<u>Lördag-söndag</u>									
0	18	17	17	25	25	21	21	21	24
1	5	9	10	14	8	11	18	10	7
2-3	18	23	17	10	17	17	8	18	23
4-6	31	21	17	19	20	20	26	19	17
7-	28	30	39	32	30	31	27	32	29
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Totalt antal	130	240	162	129	255	228	62	178	66

TAB. 25. Angiven besöksintensitet och socialgrupper, kvinnor.

Angivet antal besök senaste 30 dagarna	Hemlingby September			Björnögården September		
	Socialgrupp			Socialgrupp		
	I	II	III	I	II	III
	%	%	%	%	%	%
0	42	28	30	38	32	34
1	13	16	11	17	17	9
2-3	14	23	21	19	17	24
4-6	15	18	19	17	19	17
7-	16	15	19	9	15	16
Summa	100	100	100	100	100	100
Totalt antal	215	268	132	103	154	58

i den av Naturvårdsverket och SIB utgivna idéskriften om friluftsliv¹⁾).

Männens besöksintensitet varierar relativt mycket under vintern mellan de olika socialgrupperna, medan däremot höstundersökningen uppvisar mer likartade fördelningar. (Se TAB. 24.) Det är fortfarande besök som utgör den analyserade enheten, varför man måste uppmärksamma att gruppen med hög besöksintensitet vid en analys på individnivå rimligtvis bör något minska sin andel.

Socialgrupp I uppvisar för vardagarna en stor andel "förstängsbesökare", medan denna grupp är mycket liten i socialgrupp III under marsveckan. Socialgrupp III uppvisar på vardagarna den största andelen besök av personer som anger sig ha besökt anläggningen mer än sju gånger den sista månaden. Samma tendens till en hög andel högintensiva besökare i socialgrupp II framträder också under lördag-söndag i marsveckan på Hemlingby, medan så ej är fallet under septemberveckan.

Genom att vid septemberundersökningen de gifta kvinnorna har kunnat klassificeras i mannens (och familjens) socialgrupp finns möjligheter att se i vad mån fördelningen av socialgrupper på besöksintensitet gäller också för kvinnorna, TAB. 25.

De båda anläggningarna uppvisar en ganska entydig bild av besöksintensiteten. Trots att relativtalen grundar sig på ganska få observationer, så är det en förvånansvärd jämnhet mellan socialgrupperna för besöksintensiteten på olika nivåer. Det är egentligen bara på Björnögården som socialgrupp I visar en något lägre andel för de intensivaste besökarna.

De olikheter som finns mellan socialgrupperna stämmer väl med iakttagelser gjorda i ett flertal tidigare undersökningar om aktivitetsolikheter mellan socialgrupper. Socialgrupp III har en lägre andel som överhuvudtaget deltar i olika aktiviteter, medan de som ägnar sig åt en viss aktivitet, tenderar mot en hög intensitet i just denna aktivitet. Förklaringen till detta förhållande har sökts i de sämre ekonomiska möjligheterna att ägna sig åt alternativa fritidssysselsättningar och i den trängre erfarenhets- och kunskapshorisonten. Vad beträffar socialgrupp I måste uppmärksammas att individer i denna grupp vid flera undersökningar på detta område har visat sig ägna sig åt fler olika friluftaktiviteter än personer ur andra socialgrupper. Resultatet för Hemlingby och Björnögården bör således tolkas så att anläggningen för denna socialgrupp utgör en av flera alternativa friluftssysselsättningar.

Ovanstående tolkningar kan också kompletteras med TAB. 26 som visar på skillnader i besökslängd och socialgrupp.

Variationerna mellan besökslängderna och gårdarna ger ej någon klar bild av förhållandet mellan socialgrupp och besökslängd, man kan dock urskilja en tendens till längre besökslängd för socialgrupp II än för de båda andra grupperna.

1)

Friluftsliv i stad. (Allmänna förlaget) Stockholm 1971.

TAB. 26. Besökslängden för olika socialgrupper, män.

Besökslängd i timmar	Hemlingby September			Björnögården September		
	Socialgrupp			Socialgrupp		
	I %	II %	III %	I %	II %	III %
0-1	40	38	36	55	38	42
1-2	49	48	48	29	46	37
2 och fler	11	14	16	16	16	21
Summa	100	100	100	100	100	100
Totalt antal	388	814	664	131	496	235

TAB. 27. Besökarnas karakteristika i olika social- och åldersgrupper, män. Individer. Hemlingby, mars

Besöksintensitet och slag av aktiviteter	Socialgrupp och ålder					
	I		II		III	
	-39 %	40- %	-39 %	40- %	-39 %	40- %
Hög besöksintensitet						
aktiva	29	48	33	44	38	52
passiva	8	6	12	14	21	8
Låg besöksintensitet						
aktiva	32	23	31	23	19	16
passiva	31	23	24	19	22	24
Summa	100	100	100	100	100	100
Totalt antal	76	112	181	180	183	108

5.5.3 Aktivitetsolikheter och socialgrupp

Som närmare redogöres för i avsnitt 3.1 har för att förenkla analysen av de erhållna data, de besökande indelats i:

personer med hög besöksintensitet = fyra eller fler besök per månad,
 personer med låg besöksintensitet = tre eller färre besök per månad,
 aktiva personer = ägnat sig åt någon av aktiviteterna bastu, skidåkning, skidbacke, löpspår, motionsredskap utomhus + inomhus,
 passiva personer = alla övriga.

Denna uppdelning leder till intressanta resultat när den appliceras på det socialgruppsindelade materialet för marsveckan på Hemlingby. För gruppen med låg besöksintensitet är det inbördes i socialgrupperna en ungefärlig lika fördelning på aktiva och passiva, medan de högintensiva ganska naturligt är klart övervägande aktiva. Gruppen passiva med hög besöksintensitet är minst i socialgrupp I och störst i socialgrupp III. Detta kombinerat med den anmärkningsvärt låga andel aktiva med låg besöksintensitet i socialgrupp III bekräftar vad som påpekats i avsnitt 5.5.2 ovan.

Det måste bedömas vara av ett visst intresse att konstatera i vad mån de besöksintensitets- och aktivitetsmönster som finns för totalantalet besökande i olika socialgrupper står sig vid en åldersuppdelning. I TAB. 27 redovisas den manliga fördelningen på aktivitets- och besöksintensitetsgrupper för åldersgrupperna under och över 40 år för marsveckan på Hemlingby.

Alla tre socialgrupperna uppvisar stora differenser mellan de två åldersgrupperna. För samtliga gäller att personer över 40 år i genomsnitt besöker anläggningen oftare och utövar mera aktiva aktiviteter än personer under 40 år. De yngre är visserligen - i socialgrupperna I och II - aktiva men har samtidigt låg besöksintensitet. En anmärkningsvärd differens mellan åldersgrupperna föreligger för socialgrupp III vad beträffar gruppen med hög besöksintensitet och med passiva aktiviteter. Här uppvisar den yngre åldersgruppen avsevärt mycket högre andelstal än den äldre.

Olikheterna mellan de aktivas besöksintensitet beroende på ålder kan eventuellt föras tillbaka på den familje-barn-faktor som behandlas i avsnitt 4.3.

5.5.4 Ålder och socialgrupp

Ålderssammansättningen på de besökande till anläggningarna diskuteras i avsnitt 4.2. Här skall endast beröras de olikheter i ålderssammansättningen som kan konstateras mellan olika socialgrupper.

I den svenska befolkningen är socialgrupp I något underrepresenterad i de lägsta åldersgrupperna, något överrepresenterad

TAB. 28. Åldersfördelning i socialgrupper, män.

Socialgrupp	Å l d e r						
	-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-
<u>Hemlingby</u>							
I	4	13	24	25	25	21	(25)
II	31	41	45	47	46	39	(75)
III	65	46	31	28	29	40	-
Summa	100	100	100	100	100	100	100
Totalt antal	46	436	366	378	184	57	4
<u>Björnögården</u>							
I	-	12	17	21	15	27	(50)
II	42	54	57	60	61	60	-
III	58	34	26	19	24	13	(50)
Summa	100	100	100	100	100	100	100
Totalt antal	19	259	218	161	74	15	2

TAB. 29 Socialgruppernas ålderssammansättning, män.
Individer.

Ålder	Hemlingby			Björnögården		
	September			September		
	Socialgrupp			Socialgrupp		
	I	II	III	I	II	III
	%	%	%	%	%	%
10-19	1	2	6	-	2	5
20-29	19	28	38	27	33	42
30-39	29	26	22	32	29	27
40-49	32	27	20	28	23	15
50-59	15	13	10	9	11	9
60-69	4	3	4	3	2	1
70-	0	1	-	1	-	1
Summa	100	100	100	100	100	100
Totalt antal	298	646	529	118	423	210

i åldersgruppen 30-49 år och återigen successivt allt mer underrepresenterad i stigande åldrar. Socialgrupp III uppvisar en spegelvändning av denna bild medan socialgrupp II har en mera rak linje, från överrepresentation i lägsta åldersgrupperna till underrepresentation i de äldre.

För att något studera hur besökarna stämmer in på denna beskrivning har TAB. 28 beräknats för enbart de manliga besökarna.

Om man borträknar den yngsta åldersgruppen så finner man, att socialgrupp II är klart överrepresenterad på anläggningarna i förhållande till siffrorna för hela landet, den är också i de flesta åldersgrupperna den vanligast förekommande socialgruppen. Socialgrupp I är överrepresenterad i åldrarna 30-49 år i rikstalen, så också på Hemlingby och Björnögården, medan socialgrupp III ligger klart underrepresenterad.

Det måste också bedömas vara intressant att vända på tabell 28 så man även får ålderssammansättningen inom socialgrupperna, se TAB. 29.

Andelen besökande i åldern 40-69 år är störst i socialgrupp I och faller sedan för övriga socialgrupper. Mer än 40 procent av de besökande ur socialgrupp III är under 30 år. Det är svårt att avgöra i vad mån för socialgrupp III de höga talen för de yngre åldrarna representerar en generationsbunden höjning av friluftaktiviteten i de yngre åldrarna - en nivå som alltså skulle kunna beräknas bibehållas vid stigande ålder.

6 OLIKHETER I BESÖKSFREKVENSEN MELLAN STADSDELAR

6.1 Avståndets betydelse för besöksfrekvensen

Genom att de besökande på anläggningarna ombads ange sin bostadsadress har det varit möjligt att undersöka avståndets betydelse för besöksfrekvensen. Städerna är i folkräkningens störrestäderprogram indelade i statistikområden, här benämnt stadsdelar, och vid undersökningen har denna indelning använts.

För de olika stadsdelarna har uppskattats en befolkningsmässig tyngdpunkt, vilken använts vid beräkandet av det genomsnittliga avståndet till anläggningen. Fågelvägsavståndet har sedan använts korrigerat med vissa färdvägar runt vatten o.d. Avståndet mellan anläggningarna och stadsdelscentra varierar, mätt på detta sätt, mellan 1 500 och 9 400 meter i Västerås och 400 och 6 000 meter i Gävle. De vanligaste värdena ligger dock koncentrerade mellan 5 och 8 kilometer för Västerås och 1 och 4 kilometer för Gävle.

Besöksfrekvensen definieras som förhållandet mellan antalet besökande från en viss stadsdel och totalbefolkningen i stadsdelen justerad för avvikelser från den "normala" åldersfördelningen i Västerås respektive Gävle. Besöksfrekvensen beräknad på detta sätt varierar mellan 0 och 8 procent av totalbefolkningen. Vid beräkningen har använts antalet enskilda individer som under veckan besökt anläggningarna.

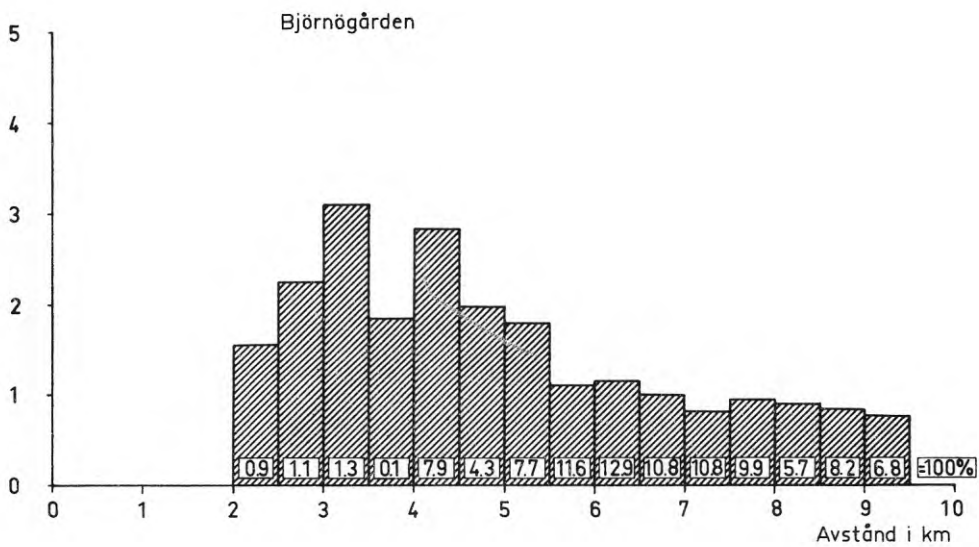
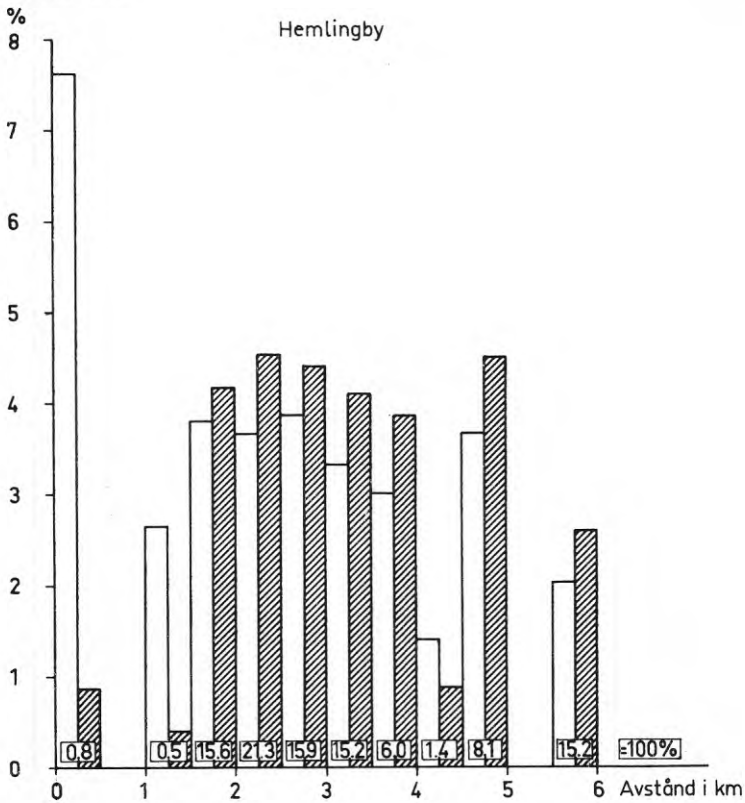
Är då denna spridning i besöksfrekvensen på något sätt systematiskt förknippad med det genomsnittliga avståndet från anläggningarna till respektive stadsdel? Vid korrelationsberäkningar för marsundersökningen i Gävle - där värdena för de individuella stadsdelarna vägts för att resultaten från folkmängdsmässigt stora stadsdelar skall betyda mer i kalkylen - erhålles en korrelationskoefficient av 0,4, vilket visar på ett visst samband mellan besöksfrekvens och avstånd. Sambandet måste dock betraktas som svagt, varför andra faktorer, t.ex. social sammansättning för de olika stadsdelarna måste betyda väl så mycket som avståndet för att förklara den erhållna stora spridningen.

Ett sätt att presentera sambandet avstånd - besöksfrekvens återges i diagram 1. En genomsnittlig besöksfrekvens för alla stadsdelar inom ett visst avståndsintervall har beräknats. Den vikt som bör fästas vid de olika frekvenstalen framgår av de i diagrammen beskrivna procenttalen som anger den andel av befolkningen som bor inom vart och ett av avståndsintervallen.

Diagram 1 måste tolkas så, att människor boende nära en anläggning av Hemlingbys karaktär tenderar att använda denna avgjort oftare under vintertid än människor boende mer än en kilometer från anläggningen. Det finns troligen ett flertal förklaringar till denna skillnad mellan vinter- och höstanvändningen av Hemlingby. En kan vara att de närboende besökarna under vintern har behov av en stödlokal vid sin motionsutövning.

DIAGRAM 1 Samband mellan avstånd och besöksfrekvens. Hemlingbystugan och Björnögården.

Andel inv.
inom resp.
avstånd som
besöker ant.

□ Vinterundersökningen

▨ Höstundersökningen

0.8 Andel inv. av totalbef. inom resp. avstånd

För Hemlingby kan med stor säkerhet sägas att i intervallet 1,5 - 5,0 kilometer ingen nämnvärd påverkan kan spåras. Först efter 5 kilometer synes avståndet eller tillgången på alternativa aktivitetsmöjligheter börja mer märkbart påverka besöksfrekvensen. Värdena i intervallet 5 - 6 km bör kunna tillmätas ett visst värde då det grundar sig på ett stort befolkningsunderlag.

Västerås ser något annorlunda ut. Besöksfrekvensen är upp till 5,5 km ej märkbart påverkad av avståndet för att sedan sjunka i de längre bort belägna stadsdelarna till en förhållandevis jämn nivå mellan 5,5 och 9,4 kilometer. Konkurrensen från idrottsanläggningen Rocklunda med till densamma anknutet spårssystem, torde framför allt göra sig påmind i de från Björnögården längre bort liggande stadsdelarna.

De besöksfrekvenstal som behandlats ovan utgår från den besökande individen som enhet. Eftersom antalet besök per individ kan antas variera med avståndet, bör dessa testas speciellt. Ett i sammanhanget rimligt antagande vore, att besöksintensiteten hos individer som bor nära anläggningen i genomsnitt bör vara något högre än hos dem som bor något längre bort. Som framgår av TAB. 30 kan knappast något sådant samband spåras, framför allt inte på Hemlingby.

Vid en uppdelning av TAB. 30 på vardagar och lördag-söndag finns det knappast några möjligheter att identifiera något samband avstånd - vardagsfrekvens då det gäller Hemlingby. För Björnögården kan det spåras en viss nedgång för de längst ifrån gården belägna stadsdelarna.

Variationerna i avståndet till Hemlingby förklarar alltså endast en liten del av den totala variationen i besöksfrekvensen. Uppdelningen i ytter- och innerstadsdelar ger kanske ytterligare något - här återstår dock att urskilja vad avståndsfaktorn och de eventuella sociala olikheterna mellan ytter- och innerstadsdelar innebär.

Den sociala rekryteringen till Hemlingby är sned, socialgrupperna I och II är något överrepresenterade och inom samtliga socialgrupper synes vissa yrkeskategorier vara starkt överrepresenterade. Eftersom stadsdelarna i Gävle - liksom i större eller mindre grad i alla tätorter - är socialt segregerade finns det anledning undersöka i vad mån variationer i social sammansättning på stadsdelarna kan förklara de avsevärda variationerna i besöksfrekvens. Som mätare på den sociala sammansättningen har prövats:

1. Andelen av nattbefolkningen 1965 som var sysselsatt inom bank-, försäkrings-, undervisnings-, sjukvårdsarbete (kodnummer 55, 56, 80, 82-84 i folkräkningens näringsgrensschema); en andel som varierar mellan 0,8 och 22,7 % i de olika stadsdelarna;
2. Andelen av nattbefolkningen 1965 som var sysselsatt inom handel-, bank-, försäkringsverksamhet, post- och televerk, offentlig förvaltning och andra tjänster (kodnummer 55-69, 73, 80-86 i folkräkningens näringsgrensschema); denna andel varierar mellan 6,7 och 56,8 % i de olika stadsdelarna.

TAB. 30. Förhållandet mellan antal individer och besök i olika avståndsgrupper.

Avstånd ¹⁾ i kilometer	Hemlingby, mars			Hemlingby, sept.			Björnögården, sept.		
	Indi- vider	Besök	Index ²⁾	Indi- vider	Besök	Index ²⁾	Indi- vider	Besök	Index ²⁾
0 - 0,5	35	45	129	4	4	(100)	-	-	-
0,6 - 1,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1,1 - 1,5	8	10	(125)	1	1	(100)	-	-	-
1,6 - 2,0	340	416	122	375	475	127	-	-	-
2,1 - 2,5	445	520	117	551	690	125	14	15	107
2,6 - 3,0	352	418	119	405	505	125	24	33	138
3,1 - 3,5	288	354	123	353	428	121	37	43	116
3,6 - 4,0	103	130	126	131	167	128	1	1	(100)
4,1 - 4,5	11	12	(109)	7	9	129	219	244	111
4,6 - 5,0	171	201	118	209	255	122	83	98	118
5,1 - 5,5	-	-	-	-	-	-	134	156	116
5,6 - 6,0	175	192	110	226	250	111	120	131	109
6,1 - 6,5	-	-	-	-	-	-	134	150	112
6,6 - 7,0	-	-	-	-	-	-	105	116	111
7,1 - 7,5	-	-	-	-	-	-	85	89	105
7,6 - 8,0	-	-	-	-	-	-	95	105	111
8,1 - 8,5	-	-	-	-	-	-	48	51	106
8,6 - 9,0	-	-	-	-	-	-	38	40	105
9,1 - 9,5	-	-	-	-	-	-	50	54	108
Summa	1 928	2 298	119	2 258	2 780	123	1 187	1 326	112

¹⁾ Alla stadsdelar inom tätorten är medtagna och representerade i tabellen.

²⁾ Individer = 100.

Den första avgränsningen urskiljer en liten grupp inom samhället, där socialgrupp I är relativt dominerande. I den andra faller i stort sett alla tjänstemän utanför den egentliga industrin. Den första avgränsningen ger inget egentligt samband; korrelationskoefficienten uppgår till endast $-0,03$. Den andra, något vidare avgränsningen ger däremot ett ganska starkt samband; korrelationskoefficienten uppgår här till $0,73$. Diagram 2 visar att med stigande andel tjänstemän regressionslinjen stiger från en besöksfrekvens av $2,2$ procent vid 20 procents tjänstemannaandel till $4,0$ procent vid 40 procents andel.

Hög andel sysselsatta inom tjänstenäringarna ger med stor sannolikhet upphov till höga besöksfrekvenstal. De stadsdelar som ligger i avståndsintervallet $5,5 - 6,0$ kilometer visar sig ha relativt låga andelar tjänstenäringssysselsatta och om man med utgångspunkt från det konstaterade sambandet beräknar den besöksfrekvens i genomsnitt som motsvarar denna andel, erhålles talet $2,05$ procent. Detta ligger mycket nära den faktiska besöksfrekvensen.

Ifall det iakttagna sambandet mellan social struktur och besöksfrekvens är ett äkta samband, finns det ej anledning att för avståndsintervallet $5,5 - 6,0$ kilometer säga att avståndet inverkar annorlunda än i hela intervallet $1,5 - 5,0$ kilometer.

Det kan i sammanhanget påpekas att det ej finns något samband mellan stigande avstånd till Hemlingby och stadsdelarnas sociala sammansättning. Tillsammans måste därför den relativt svaga korrelationen mellan avstånd och besöksfrekvens och den ganska starka korrelationen mellan social sammansättning och besöksfrekvens, förklara den största delen av den erhållna variationen.

Från de flesta mellansvenska tätorter finns det oftast möjligheter att vintertid från ytterstadsdelar ta sig ut i natur som erbjuder möjligheter till skidturer. För Gävles del är dessa möjligheter inte särskilt goda men i princip finns möjligheten. I vilken utsträckning utnyttjas dessa möjligheter som ett alternativ till en anläggning av Hemlingbys karaktär? Den fråga som prövas kan formuleras: Har innerstadsdelarna, utan direkt anknytning till den omkringliggande landsbygden, högre besöksfrekvenser än ytterstadsdelarna med dessas möjligheter till friluftsliv i direkt anknytning till bostaden?

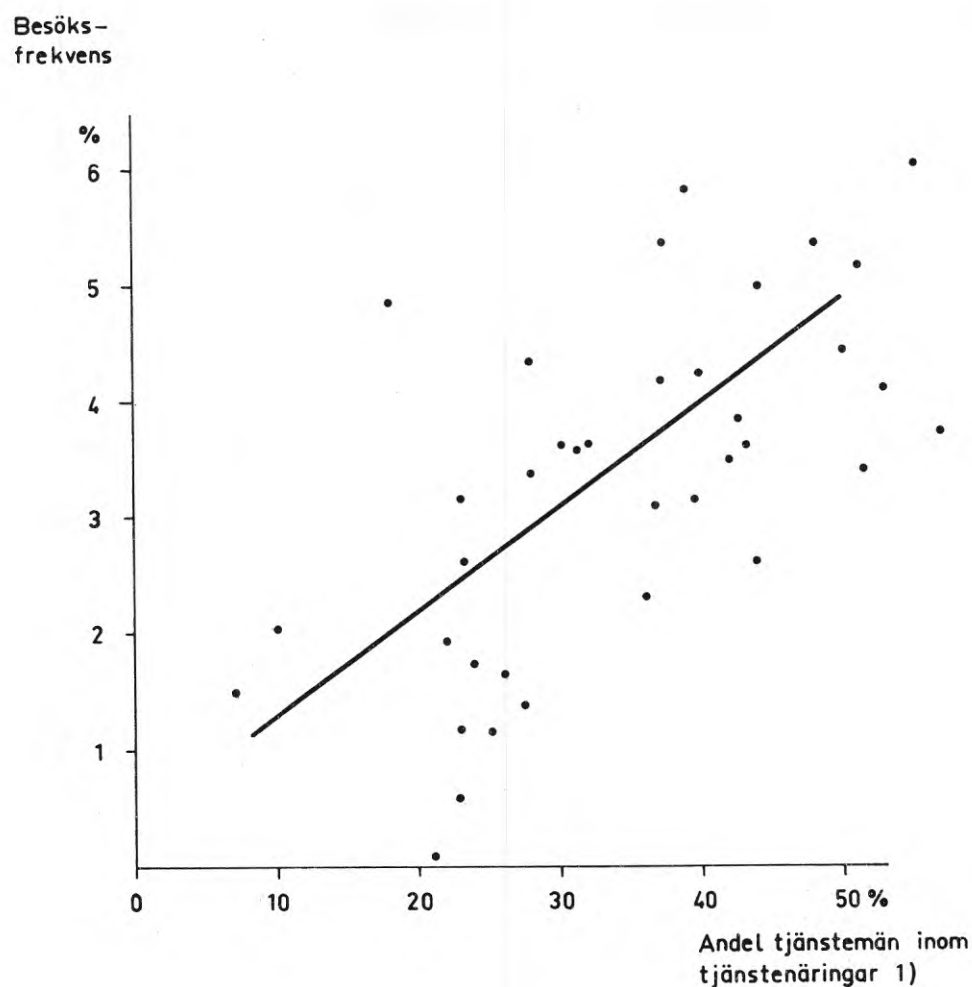
Stadsdelarna har indelats i tre grupper.

1. Ytterstadsdelar i nära kontakt med Hemlingby.
2. Övriga ytterstadsdelar.
3. Innerstadsdelar.

De fyra stadsdelarna närmast Hemlingby - för vilka Hemlingby i stort sett kan sägas utgöra "den omgivande landsbygden" - erhåller en avsevärt högre besöksfrekvens än hela Gävle tätort. Övriga ytterstadsdelar får däremot märkbart lägre frekvenstal. Se TAB. 31.

Dessa resultat synes bestyrka att ett visst, om än relativt svagt, samband finns mellan tillgången till informella fri-

DIAGRAM 2 Samband mellan besöksfrekvens och socialstruktur.

1) SCB:s näringsgrensschema kodnr. 55-69, 73, 80-86.

TAB. 31. Stadsdelarnas belägenhet och besöksfrekvensen. Individier. Hela veckan, mars.

Område	Antal besök	Antal invånare	Besöks- frekvens	Index ¹⁾
Ytterstadsdelar	489	18 681	2,62	77
Innerstadsdelar	1 109	31 523	3,52	104
Hemlingbynära stadsdelar	330	7 079	4,66	138
Totalt Gävle tätort	1 928	57 283	3,37	100

1) Total frekvens = 100.

luftsområden i omedelbar närhet av bostaden och besöksfrekvensen på en anläggning av typ Hemlingby. Detta är emellertid förmodligen ej fallet på grund av att systematiska olikheter föreligger mellan den sociala sammansättningen i ytterstadsdelarna och innerstadsdelarna. Ytterstadsdelarna har en lägre andel sysselsatta inom tjänstenäringssektorn än innerstadsdelarna. Om denna andel sätts in i den ekvation som illustrerar sambandet social struktur och besöksfrekvens, erhålles för ytterstadsdelarna en förväntad besöksfrekvens av 2,73 procent, alltså mycket nära det värde som återges i TAB. 31. Också de Hemlingbynära stadsdelarna har en sådan social sammansättning att den förväntade besöksfrekvensen enligt ekvationen ligger nära den faktiska, höga, besöksfrekvensen.

Innan man helt kan bortse ifrån det inflytande som närhet till alternativa friluftsområden utövar på besöksfrekvensen bör risken för ett omvänt samband uppmärksammas. Kan det alltså vara så att det är ytterstadsdelarnas låga andelar servicesysselsatta som lett till det kraftiga sambandet med besöksfrekvensen? Så tycks dock ej vara fallet. Också innerstadsdelar med låg andel servicesysselsatta har låga besöksfrekvenser, och några ytterstadsdelar med höga andelar servicesysselsatta har höga besöksfrekvenser.

Följande väsentliga slutsats kan kanske dras beträffande ytterstadsdelsinvånarnas utnyttjande av friluftsområden: De möjligheter till friluftsliv på icke-organiserade områden i omedelbar anslutning till hemmet, som i princip finns för ytterstadsdelsinvånarna utnyttjas ej i det fall en organiserad anläggning finns att tillgå på bilavstånd.

Förutsättningen för denna slutsats är att ytterstadsdelsinvånarnas totala friluftsfrekvens inte är radikalt mycket högre än innerstadsdelsinvånarnas. (Något som troligen kan fastställas vid en noggrannare analys av de besökandes sammansättning.) Även om denna förutsättning ej stämmer med verkligheten kan man formulera en minimislutsats som säger att: En organiserad friluftsanläggning har lika stor betydelse för de stadsinvånare som har tillgång till icke-organiserade områden på gångavstånd som för innerstadsdelsinvånarna.

Det förtjänar påpekas att ungefär samma relationer erhålles mellan stadsdelsgrupperna i det fall enbart de besökande som ägnat sig åt "aktiva" aktiviteter beaktas. Någon skillnad finns alltså inte mellan grupper med olikartade aktivitetsmönster.

6.2 Färdsätt vid resa till gården

6.2.1 Kommunikationer till Hemlingbystugan

De kollektiva kommunikationerna utgörs av en busslinje som har sin ändhållplats på parkeringsplatsen omkring 100 meter från stugan. Turtätheten till Hemlingby på vardagar och lördagar är en buss i timmen från kl 8.40 till 18.40 med undantag för kl 12.40, då turen är inställd. Samma ordning gäller givetvis också från Hemlingbystugan, där första buss avgår kl 9.00 och

sista kl 19.00. Samma turtäthet gäller också för söndagar - dock med den skillnaden, att första bussen ut till Hemlingby avgår kl 10.40 och sista kl 17.40 och turerna kl 12.40 och kl 13.40 är inställda. Förutom den linje som har direkt förbindelse med Hemlingbystugan finns en reguljär förbindelse med bostadsområdet Hemlingby. Turtätheten för denna linje är ca en tur per timme. Sista avfärd från stugan sker på vardagar och lördagar kl 22.10 och på söndagar kl 21.10. Avståndet efter vägen till stugan blir från ändhållplatsen knappt 1 km, men en genväg kan förkorta avståndet till ca 300 meter.

Från de sydvästra stadsdelarna finns två märkta vandringsleder 2 respektive 3 km till området. Området kommer vid de södra stadsdelarnas utbyggnad att förbindas med bostadsområden via ett system av gång- och cykelvägar och planskilda korsningar av större trafikleder.

Vägen till Hemlingbystugan går från stadens centrum längs E 4 söderut, varifrån en tvåfilig krokig permanentbelagd väg leder fram till områdets entréport. Här leder vägen upp till parkeringsplatserna på berget och klyver friluftsområdet i två delar.

6.2.2 Kommunikationer till Björnögården

De kollektiva kommunikationerna utgöres sommartid av en buss som avgår från busstationen. Under övriga delen av året saknas kollektiv förbindelse. Turtätheten på vardagar är en buss i timmen med början kl 9.20 och sista tur kl 17.20, med undantag för kl 13.20 då turen är inställd. Lördagar och söndagar gäller samma turlista, dock med inskränkningen att sista turen är inställd. För samtliga turer gäller att återfärd från Björnön sker kl 9.55, 10.55 osv.

Från stadens centrum till Björnöbron leder en tvåfilig permanentad väg. 1969 projekterades en separat cykelväg som skulle få sin sträckning från stadsträdgården längs Mälarstranden fram till brofästet. Bron mellan Björnön och fastlandet är signalreglerad så att fordonstrafiken endast släpps fram i en riktning i taget. Vägen på Björnön är relativt smal och krokig. Gården ligger dock endast en knapp kilometer från brofästet, varför framkomligheten endast kan sägas vara begränsad på detta korta avsnitt.

6.2.3 Färdsätt

Som färdmedel vid färden till anläggningarna har bilen en stark dominans (se TAB. 32). Detta är förhållandet framför allt för Björnögården, medan Hemlingby uppvisar ett något lägre bilberoende. Att så är fallet torde till största delen förklaras med att Hemlingby ligger betydligt närmare tätortsbebyggelsen.

Bilen dominerar starkt som färdmedel för männen och med tanke på att i kategorin män också ingår minderåriga med sannolikt högt utnyttjande av andra färd sätt, bör bilen för vuxna manliga besökare närma sig en nästan total dominans.

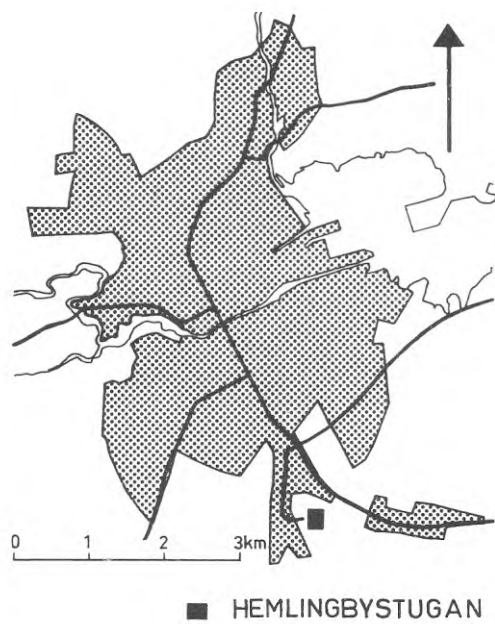

FIG. 16. Hemlingbystugans lokalisering i Gävle.

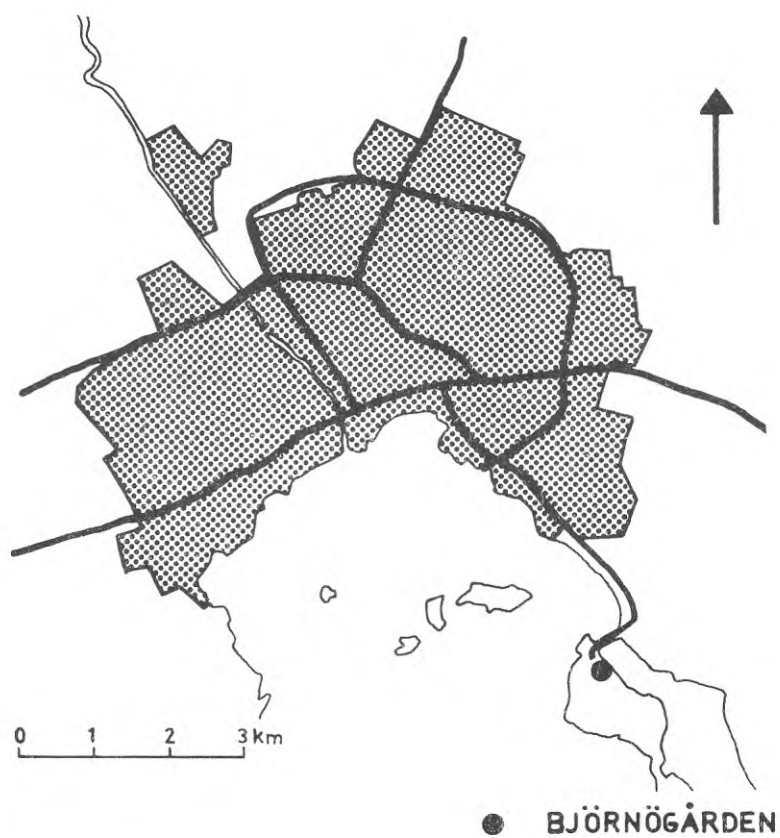

FIG. 17. Björnögårdens lokalisering i Västerås.

TAB. 32. Färdsätt vid resa till gården.

Färdsätt	Hemlingby, mars				Hemlingby, september				Björnögården, september			
	Vardagar		Lördag- Söndag		Vardagar		Lördag- Söndag		Vardagar		Lördag- Söndag	
	Män %	Kvinnor %	Män %	Kvinnor %	Män %	Kvinnor %	Män %	Kvinnor %	Män %	Kvinnor %	Män %	Kvinnor %
Bil	93	68	88	73	87	67	89	86	98	95	96	96
Buss	3	3	1	2	1	3	0	1	0	0	1	0
Moped, mc	-	-	-	-	2	0	1	0	1	0	1	0
Cykel	-	-	-	-	9	25	7	9	1	5	2	3
Till fots	3	26 ^{a)}	6 ^{a)}	20	1	5	3	4	0	0	0	1
Skidor	0	1	3	4	-	-	-	-	-	-	-	-
Annat	1	2	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Totalt antal	817	337	921	631	1647	628	873	497	684	252	421	266

^{a)} Av dessa är fler än hälften över 44 år.

Bussförbindelserna utnyttjas mycket lite. De ganska höga talen för promenerande i marsveckan tyder på förekomsten av en stor grupp som önskar besöka anläggningen men som ej disponerar¹⁾ egen bil. Därför bör den låga andel som utnyttjar bussförbindelserna tyda på, att en turtäthet och lokalisering av busshållplatser som i Hemlingby, ej fungerar på ett tillfredsställande sätt.

Cykeln utgör en förvånande hög andel av färdsättet till Hemlingby för kvinnor på vardagar, men det förklaras delvis av att ca 35 procent av dessa är mellan 10 - 20 år och 20 procent är mellan 20 - 30 år.

1)

Det finns naturligtvis i gruppen "till fots" personer som ej önskar utnyttja egen bil.

7.1 Jämförelsematerial

För planeringen av friluftsanläggningar behövs vid dimensioneringen uppgifter om antalet förväntade besök. Uppgifter om ett genomsnittligt antal besök per dygn säger dock relativt lite. Säsongsvariationer och tillfälliga variationer gör att besöksfrekvensen, bl.a. beroende på slag av anläggning, varierar kraftigt kring medelbesöksfrekvensen. Till detta kommer naturligtvis variationerna under dygnets timmar. Självva det faktum att de besökande är beroende av skiftningar i väderleken spelar naturligtvis en avsevärd roll.

Det bör på grundval av ett större material vara möjligt att konstruera något slag av normalvariation för olika anläggningstyper och säsonger, där det vid dimensioneringsbeslutet blir möjligt att välja en kapacitet på anläggningen som räcker för de flesta tillfällen. Hur många gånger per år som man medvetet skall acceptera att anläggningen är för trång beror på den kommunala ambitionsnivån och på hur stort obehag det innebär för den besökande att uppleva trängseln.

En väsentlig förutsättning för att de data som framkommer i undersökningen skall kunna bli av större värde, är att det finns möjligheter att generalisera resultaten eller delar av dem till andra anläggningar och anläggningstyper. Som ett första bidrag i denna riktning redogörs i detta avsnitt för jämförelser med ytterligare två anläggningar som i flera avseenden liknar Hemlingby och Björnögården och för vilka relativt detaljerade data finns tillgängliga, nämligen Stockby motionsanläggning i Lidingsö och Skutberget i Karlstad. Dessa fyra anläggningar är jämförbara i flera olika avseenden.

Genom att jämföra med de data som bl.a. fritidsutredningen ger i del II finns det ytterligare möjligheter att generalisera resultaten samt att konstatera på vilka områden ytterligare information behövs. Man måste emellertid uppmärksamma att huvuddelen av de redovisade uppgifterna härrör sig från endast två veckors användning.

I detta avsnitt kommer huvudsakligast enkla besöksdata från de fyra ovan omnämnda anläggningarna att redovisas. Det material man kan bygga på för en undersökning av besöksfrekvensens variationer under året, veckan och dygnet utgöres av:

- a) Hemlingby-Björnögården-undersökningens data för en vecka (totalantal besök och tidpunkter på dygnet),
- b) data om Hemlingby erhållna år 1967, 1968 och 1969 samt för Björnögården, Stockby motionsanläggning och Skutbergets motionsanläggning, för år 1969, avseende besök i bastuomklädnadsrum.

För materialet under a) finns stora möjligheter att göra långtgående uppdelningar på ålder, kön, yrke, slag av aktivitet etc., medan materialet under b) endast inregistrerar besöket utan

ytterligare uppdelning.

7.2 Besöksfördelningar

7.2.1 Fyra friluftsanläggningar

Genom tillgängliga besökssiffror kan man skapa sig en ungefärlig uppfattning om hur antalet besök under mars och september månad på Hemlingby och Björnögården förhåller sig till besöksfrekvensen under övriga säsonger samt i vad mån besöksbilden på Hemlingby och Björnögården överensstämmer med de övriga anläggningarna.

Totalantalet besök vid anläggningarna kan endast erhållas genom uppskattningar. Vissa verksamheter registreras på olika sätt vid anläggningarna, men en stor del av besökarna ägnar sig åt aktiviteter som ej rutinmässigt registreras. I TAB. 33 återges uppskattningar av antalet besök för Hemlingby och Björnögården. De beräkningar som är möjliga att göra vad beträffar totalantalet besök är dock mycket osäkra.

Hemlingbygården och Skutberget visar sig ha ca dubbelt så många besökare i bastu-omklädnadsrum som de två andra anläggningarna. För övriga aktiviteter kan sägas att Stockby troligen ligger på en låg nivå, medan det är möjligt att Hemlingby, Björnön och Skutberget är ungefär jämförbara.

TAB. 33. Antal besök. Hemlingby, Björnögården, Stockby och Skutberget.

Slag av data	År	Antal besökare
<u>Hemlingby</u>		
1. Bastubesök	1967	ca 60 000
2. Bastubesök	1968	ca 58 000
3. Bastubesök	1969	ca 64 000
4. Intervjuveckornas totala antal besök multiplicerat med 26	1969	ca 195 000
<u>Björnögården</u>		
1. Bastubesök	1969	ca 25 000
2. Skolbesök	1969	ca 20 000
3. Intervjuveckans totala antal besök multiplicerat med 52	1969	ca 86 000
<u>Stockby</u>		
Bastubesök	1969	ca 36 000
<u>Skutberget</u>		
Bastubesök	1969	ca 63 000

7.2.2 Säsongvariationer

För Hemlingby, Björnögården, Stockby och Skutberget är de data som finns för längre perioder, inhämtade vid biljettlösning till bastu-omklädnadsrum. Detta innebär att en varierande andel av totalantalet besökande registreras vid sitt besök. De ej registrerade består av personer som använt vissa delar av stugan men ej bastun och av personer som använt markområdet utan att överhuvudtaget besöka eller vara i närheten av stugan. För Hemlingby registrerades under den intensivundersökta vårvinterveckan förhållandet mellan totalantalet besök och bastubesök. Mot ca 3 000 besök totalt inregistrerades endast ca 550 bastubesök. Det finns i och för sig anledning tro, att andelen som inte besöker bastun under vårvintern är ovanligt stor. För en anläggning av Hemlingbys karaktär, med flera alternativ till de renodlade motionsaktiviteterna, är troligen uppgifter för endast bastubesök av begränsat värde.

För de fyra anläggningarna finns det möjligheter att fördela bastubesöken på månader (TAB. 34). Det finns anledning påpeka att "övriga" besök inte med nödvändighet samvarierar med bastubesöken.

Undersökningsmånaden mars visar sig i fråga om besök i bastu- och omklädnadsrum ha en relativt låg besöksfrekvens, medan september och oktober är de mest frekventa månaderna. Alla fem vintermånaderna visar sig ha samma låga frekvens, vilket dock, när det gäller vårvintermånaden mars, inte innebär att total-

TAB. 34. Säsongvariationer. Bastubesök 1969.

Månad	Besök per månad ¹⁾			
	Hemlingby	Björnögården	Stockby	Skutberget
Januari	64	85	74	79
Februari	49	68	73	63
Mars	52	67	96	71
April	69	75	112	92
Maj	131	122	122	133
Juni	125	101	56	106
Juli	122	49	51	96
Augusti	148	98	87	124
September	159	152	135	156
Oktober	152	167	175	147
November	80	135	137	82
December	50	81	82	52
Index ¹⁾ 100	= 5 366	= 2 110	= 2 999	= 5 223

¹⁾ Index : 100 = genomsnitt/mån.

antalet besök ligger särskilt lågt. Under intervjuveckan uppgick totalantalet besökare till ca 3 300 på Hemlingby.

Alla anläggningarna uppvisar i stort sett samma variationer i bastu-besöksfrekvensen. Alla har den största användningen under höstmånaderna, med en svacka under vinter- och sommarmånaderna. Sommarsvackan på Björnögården och Stockby är dock avsevärt starkare än på de båda andra anläggningarna.

7.2.3 Veckovariationer

Besöksfrekvensen i bastu-omklädnadsrum varierar mellan olika veckodagar beroende på anläggningens karaktär och på säsong. I TAB. 35 beskrivs enbart förhållandena under september 1969.

För den aktuella månaden utkristalliserar sig en viss veckorytm med toppar under tisdagar och torsdagar för alla fyra anläggningarna. Förutom för Skutberget ligger besöksfrekvensen under lördag-söndag på en nivå som inte överstiger den lägsta på vardagarna.

Samma tendenser som framkommit under september visar sig också gälla för barmarkssäsongen som helhet, förutom på Skutberget. Under vintermånaderna däremot har man en besöksfrekvens på lördag-söndag som ligger i nivå med vardagarnas. Veckorytmen förändras ej heller nämnvärt under vintersäsongen.

Skutberget skiljer sig som helhet från de andra anläggningarna då värdena ej fluktuerar på samma sätt. Inom varje kalendermånad ger detta en jämnare beläggningsgrad, vilket ur dimensioneringssynpunkt får anses vara angeläget.

TAB. 35. Bastubesöksfrekvensens variationer mellan veckodagar. September 1969.

Vecko- dag	Hemlingby %	Björnögården %	Stockby %	Skutberget %
Måndag	11	15	13	11
Tisdag	18	22	19	21
Onsdag	14	14	17	12
Torsdag	18	18	18	16
Fredag	16	11	12	12
Lördag	12	9	10	13
Söndag	11	11	11	15

7.2.4 Dygnsvariationer

Materialet för en undersökning av besöksfrekvensens variationer under dygnet utgöres av besökssiffrorna för Hemlingby och Björnögården under de intensivundersökta veckorna, se TAB. 36. Möjligheten att uppdelat materialet efter kön har här utnyttjats. Besökens lokalisering på tid på dygnet avviker nämligen avsevärt mellan män och kvinnor.

På Björnögården, där besöken ligger så markerat på kvällstid, uppvisar bastu-gruppen avsevärt högre värden för besöken som inträffar tiden 17 - 19, medan förhållandet blir det omvända efter kl 19.

Hemlingby har högre värden än Björnögården för båda könen vad avser bastubesök i gruppen tidiga morgonbesök. För tiden efter kl 19 gäller det omvända, medan för tiden kl 17-19 förhållandet mellan bastu- och ej bastu-grupperna går åt olika håll för män och kvinnor. Ca 60 procent av kvinnor i ej bastu-gruppen kommer under dagtid mellan kl 9 och 17 mot ca 40 procent för männen. Denna olikhet stämmer vad beträffar riktningen med vad som på förhand kunde förmodas, medan storleken på differensen förefaller förvånande liten. För kvinnor som utnyttjat bastun är andelen besökande mellan kl 9 och 17 t.o.m. något lägre än för männen.

TAB. 36. Besökens fördelning på dygnet, uppdelade på bastubadande och icke-bastubadande. Måndag-fredag, september 1969.

Ankomsttid	Män, %		Kvinnor, %	
	Bastu	Ej bastu	Bastu	Ej bastu
<u>Björnögården</u>				
- 9	0	1	0	1
9 - 13	8	10	5	10
13 - 17	10	10	18	17
17 - 19	71	56	69	40
19 -	11	23	8	32
Summa	100	100	100	100
Antal besök	329	352	74	178
<u>Hemlingby</u>				
- 9	9	5	14	5
9 - 13	12	14	18	19
13 - 17	31	27	23	38
17 - 19	40	42	39	27
19 -	8	12	6	11
Summa	100	100	100	100
Antal besök	926	712	275	354

De besökande fördelar sig således ojämnt på ankomsttid. Under vardagar framträder en topp efter kl 17. I diagram 3 ges en jämförelse mellan vinter- och höstundersökningen i Hemlingby. Höstveckan hade fler besökare än vinterveckan och fördelningen på veckodag är mycket olik vinterförhållandena. Någon motsvarighet till den utpräglade lördags-söndagstoppen under vinterveckan finns ej på hösten.

I diagram 4 jämföres fördelningarna i båda anläggningarna för höstveckan. Vid en jämförelse skall märkas att Hemlingby har mer än dubbelt så många besökare som Björnögården. Dessa fördelar sig dock olika på vardagar och lördag-söndag i de två anläggningarna. Drygt 40 procent av besökarna på Björnögården kommer lördag-söndag mot knappt 30 procent på Hemlingby. Hemlingby utmärkes av en relativt hög besöksfrekvens under arbetstid vardagar. Detta förhållande observerades också under vinterundersökningen. I kontrast häremot uppvisar Björnögården en utpräglad topp efter kl 17.

De olikheter i arbetstidens förläggning och längd som i genomsnitt finns mellan socialgrupper, gör det angeläget, mot bakgrund av Hemlingbys höga besöksfrekvens under arbetstid, att undersöka i vad mån besökens förläggning på tid på dygnet skiftar mellan socialgrupperna.

En ganska stor andel av besökarna ur socialgrupp III använder sig av Hemlingby under förmiddagstimmarna. Gruppen besökande före kl 08.30 borde bestå av personer som har svårt att komma ifrån vid andra tider på dygnet - vilket i genomsnitt bör vara fallet för personer ur socialgrupp III - den höga andelen besökande mellan kl 08.30 och 12.30 tyder dock på förekomsten av ytterligare kategorier ur socialgrupp III med antingen annorlunda arbetstid eller där motion på Hemlingby kan anses ingå som ett led i det vanliga arbetet (brandmän, poliser, militär personal).

Den mest anmärkningsvärda iakttagelsen är att i stort sett oberoende av socialgrupp en så stor del av de vuxna förvärvsarbetande männen har möjlighet att besöka Hemlingby under dagtid. Ca 50 procent av de besökande i mars och 35 procent i september kom mellan kl 08.30 och 16.30. Under den aktuella veckan hade man i Gävle inte något slag av lov i skolorna, vilket delvis skulle ha kunnat förklara de höga andelstalen. Dessa höga andelstal pekar på ett behov av ytterligare förfining i klassificeringen av de besökande som dock här ej gjorts. Det tycks finnas en kategori av personer som tvärs över socialgruppsgränserna har speciella möjligheter att "komma ifrån" för denna typ av aktiviteter. Det bör observeras att en så stor del av de besökande är högfrekventa besökare, att den stora gruppen "mitt-på-dagen"-besökare ej gärna till någon större del kan utgöras av ströbesökare som "råkat få en eftermiddag ledig".

7.3 Spridningen i besöksfrekvens

Oftast bör fördelningen kring ett genomsnittligt antal besökande närma sig en kurva av nedanstående utseende:

DIAGRAM 3 De besökandes fördelning på ankomsttid. Genomsnitt per dag. Hemlingbystugan vinter- och höstundersökningen.

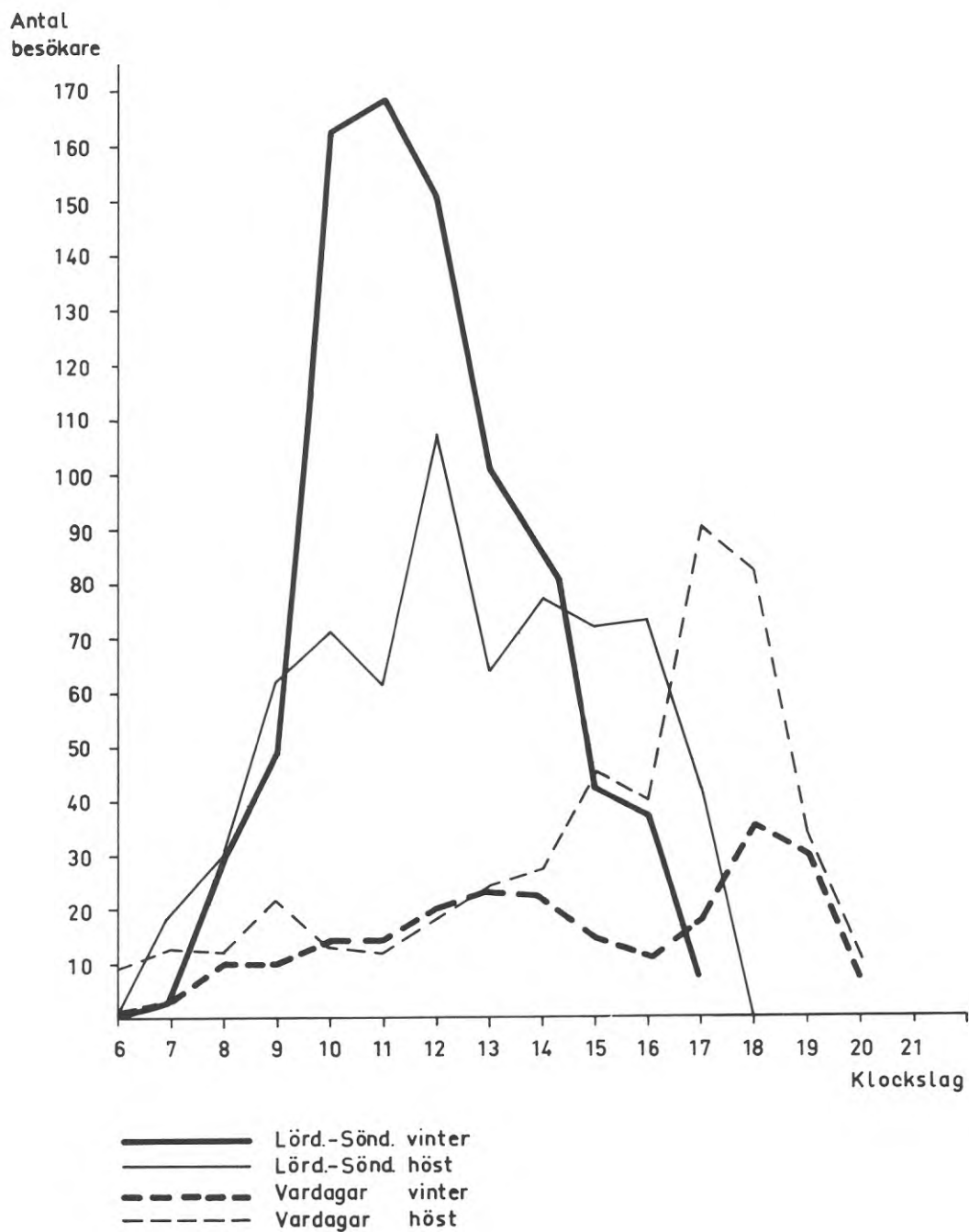
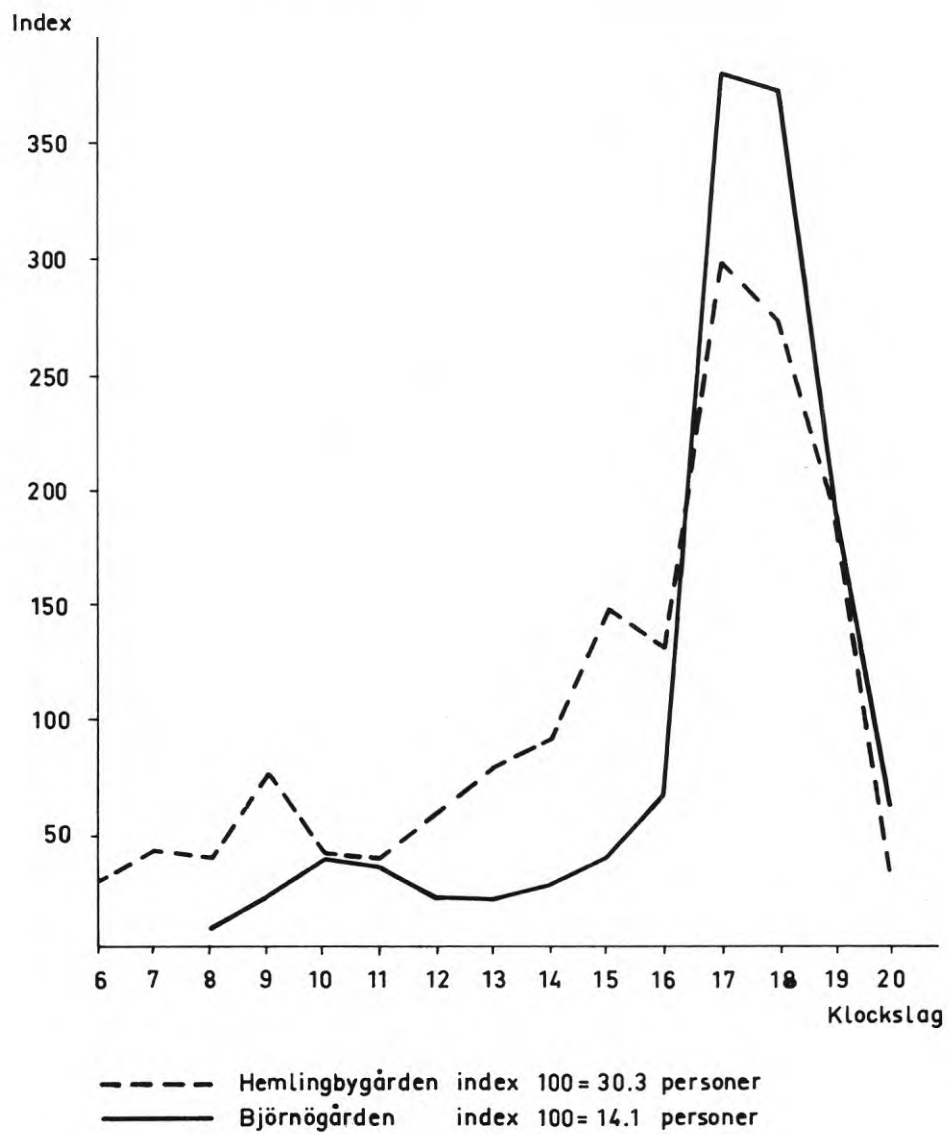
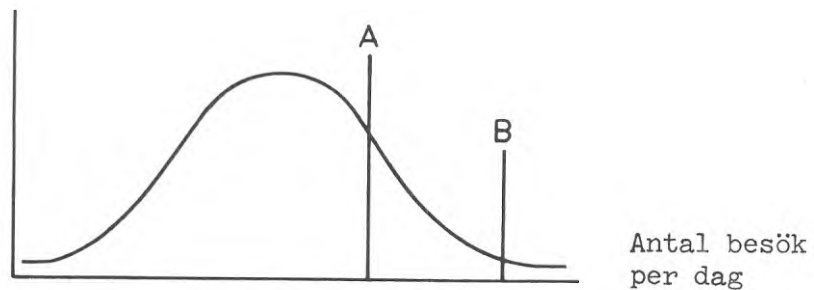

DIAGRAM 4 De besökandes fördelning på ankomsttid. Genomsnitt vardagar. Hemlingbystugan och Björnögården. Höstundersökningen.

Antal dagar
med angiven
besöks-
frekvens

Vid en dimensionering som tillåter "A" besök per dag kommer det relativt ofta att inträffa, att anläggningen är för liten i förhållande till antalet besökare. En dimensionering för "B" besök per dag motsvarar här en högre ambitionsnivå. Dessa dimensioneringsresonemang har sin speciellt stora betydelse när kurvan uppvisar en långt utdragen "svans" åt höger, där ett tillgodosående av extremvärdena innebär att anläggningen för det mesta står med avsevärd outnyttjad kapacitet.

Man bör vid analysen av tillgängliga besöksdata vara uppmärksam på i vad mån de aktuella anläggningarna för vissa högfrekventa dagar har nått sin kapacitetsgräns. Det är tveksamt i vad mån det i ett sådant läge går att använda de erhållna besökstalen.

Man kan naturligtvis beräkna spridningen kring medelvärde och år; här har dock valts att beräkna dessa värden för undersökningsmånaden september.

Dessa blev:	Hemlingby	284	±	82
	Björnögården	106	±	31
	Stockby	138	±	34
	Skutberget	190	±	49

Som framgår får man spridningar som i förhållande till medelvärdena ligger på mycket höga tal. Med dessa stora fluktuationer kan man snart inse vad det innebär ifråga om trängsel och lågutnyttjad tid, då det ju inom varje dygn ej finns en jämn besökstillströmning. Belastningen på vissa utrymmen såsom omklädnadsrum, bastu och servering blir därför tidvis mycket kraftig.

7.4 Dimensionering

7.4.1 Allmänt

För visst slag av dimensionering är antalet personer som anländer till eller lämnar anläggningen per tidsenhet det relevanta måttet. Tillfartsvägar, biljettförsäljning, omklädnadsrum, närområdets utformning är också exempel på anläggningsdelar som bör dimensioneras efter antalet individer som per tidsenhet passerar olika delar av anläggningen. I de flesta fall måste dock ett mått på antalet individer som samtidigt befinner sig antingen totalt på anläggningen eller uppdelat på dess olika delar anses vara mera intressant.

De delar av anläggningarna som bedömts som mest intressanta att detaljsondera är löpspårerna och bastun, samt behovet av parkeeringsplatser. Totalt antal promenerande och löpande i de olika spårerna på Björnögården och Hemlingby har under septemberveckan varit 1 136 respektive 2 500 personer. Detta betyder att ca 75 % av samtliga besök här registrerats för någon av dessa aktiviteter.

Det måste påtalas den oerhörda inexakthet som finns i beräkningssättet för TAB. 37 och 39, vilket ger möjligheter till ganska stora avvikelser, samt att tabellerna ej är uppdelade på veckodagstyper. Resultaten anses ändå tjäna som en trendmätare för dessa två aktiviteter.

7.4.2 Löpspår

Elljusspåret på 2 km vid Hemlingby ligger i en slinga runt berget utan att nämnvärt klättra upp för sluttningen, motluten är måttliga. Spåret korsar bilvägen upp till stugan, vilket är mycket olyckligt med tanke på den säkerhetsrisk detta innebär. Spåret är väl avjämnat och har ett ytskikt av sågspån och gum-miflis. Det tillåter två gående i bredd, vilket är i smalaste laget då det samtidigt utnyttjas av promenerande. Tre- och femkilometersspårerna runt Hemlingby har växlande gångbekvämlighet, något man förklarar med de olika ägoförhållandena för marken som verkar begränsande på anläggningsarbetena.

Även vid Björnögården måste bilväg korsas innan man kommer till spårcentralens startplats. Elljusspåret på 2,5 km löper i en slinga, helt utom synhåll från friluftsgården, med lagom inslag av motlut och backar. Vid undersökningstillfället förbättrade man spåret och lade sågspån i ytskiktet. Spåret är bredare än Hemlingbys men ändå är det framförallt vintertid för smalt, då de promenerande går i skidspåret. De övriga tre spårerna är ej av samma kvalitet men omväxlande i naturhänseende och hårdhetsgrad. Som framgår av TAB. 38 i detta avsnitt utnyttjas de dock mycket lite.

TAB. 37 har räknats fram så att till den ankomsttid som registrerats har adderats 12 min. för att få fram en ungefärlig tidpunkt då löpningen påbörjades. Tabellen skall alltså läsas så, att den siffra som står för en tidpunkt representerar det totala antal personer som påbörjade löpningen från detta klockslag och fram till nästa.

Under dagtid fram till klockan 15 ligger frekvensen på en ganska lika nivå med undantag för klockan 9 på Hemlingby och klockan 10 på Björnögården. Uppgången för dessa klockslag är troligtvis helt hänförlig till lördag-söndag.

På Hemlingby märks sedan en liten ökning fram till klockan 17 och 18 då det stora utnyttjandet av spårerna sätter in. På Björnögården sker ej den lilla ökningen först, utan det blir en mycket kraftigt markerad toppbelastning mellan klockan 17 och 19.

För septemberundersökningen har det också varit möjligt att be-

FIG. 18. Elljusspår vid Hemlingby. De som vill promenera i spåret innebär en störning för dem som springer.

TAB. 37. Totalfrekvenser i löpspår för hela veckan i september.

Tidpunkt klockan	Hemlingby		Björnögården	
	Antal	Andel, %	Antal	Andel, %
6	36	2	-	-
7	61	3	-	-
8	92	4	6	1
9	151	7	19	2
10	113	5	88	9
11	110	5	44	4
12	148	6	35	4
13	100	4	53	5
14	104	5	39	4
15	179	8	44	4
16	193	9	47	5
17	412	18	200	20
18	351	16	298	30
19	153	7	100	10
20	31	1	16	2
Summa	2 234	100	989	100

TAB. 38. Fördelning på löplängder.

Antal m	Hemlingby		Björnögården	
	Antal personer	%	Antal personer	%
1 250	-	-	19	2
2 000	623	28	-	-
2 500	-	-	476	49
3 000	278	13	-	-
3 750	-	-	15	2
4 000	514	23	-	-
5 000	344	15	326	34
6 000-	465	21	128	13
Summa	2 224	100	964	100

räkna den totala längd som de löpande har avverkat vid sina besök på anläggningarna (TAB. 38).

Tabellen belyser klart att det helt naturligt är elljusspåret som är det dominerande löpspåret. Detta löps antingen ett eller två varv. På Hemlingby uppvisar 3-kilometersspåret, som ej är elbelyst, en mycket hög användningsfrekvens, både som enda använda spår, men också i kombination med elljusspåret på 2 km.

På båda gårdarna täcks löplängder upp till 1 000 m in av 97,8 procent av de löpande, samtidigt som man på Hemlingby uppvisar en betydligt större spridning i valet av löplängd.

Det faktum att man på Hemlingby har fler näraliggande löplängder att välja på, och att så görs, tycks kanske visa på ett behov av omväxling för stambesökarna. Man uppfattar eventuellt också elljusspåret som det spår där det kan bli trångt i spåret. Vid mycket ungefärliga beräkningar av tätheten mellan löparna i elljusspåret under den högfrekventa besökstiden visar det sig att denna ej blir mindre än ca 50 m. Detta tal är dock ett mycket teoretiskt tal som grundar sig på att alla springer i samma takt med lika intervall mellan de enskilda starterna. Så är ju dock inte de verkliga förhållandena, men någon risk att löpspårerna skulle bli för små från dimensioneringssynpunkt tycks för närvarande inte finnas.

7.4.3 Bastu

I TAB. 39 har tidpunkterna räknats fram genom att från avgångstiden subtrahera 30 min. Tabellen skall läsas på samma sätt som för löpspårerna.

Utseendet på denna tabell följer i stort det som var för TAB. 37 med en förskjutning av förändringarna på en timme. Belastningarna under kvällstid blir ganska kraftiga, så det ges inte tillfälle att sitta någon längre stund i bastun utan att det blir alltför trångt. Från dimensioneringssynpunkt är det också så att bastu och omklädnadsrum enligt besökarsynpunkter erhållna vid undersökningen upplevs som de trängsta sektorerna inom friluftsanläggningarna.

Bastun uppfattas i allmänhet som en servicefunktion till de aktiva aktiviteterna. Detta belyses av att endast 3 procent av besökarna under septemberveckan ägnade sig enbart åt bastun, under marsveckan blev samma tal dock så förvånansvärt högt som 16 procent. De löpande ger för Björnögårdens del 77 procent av underlaget för bastun medan det för Hemlingbys del blir så hög andel som 88 procent. För marsveckan utgjorde skidåkarna 40 procent av bastuunderlaget.

Klarare besked om bastuns betydelse får man också då 65 procent av de löpande på Hemlingby och 44 procent på Björnögården säger sig ha varit i bastun. Skidåkarna uppger endast 25 procent.

Slutsatsen som kan dras av dessa uppgifter måste bli att förekomsten av bastu vid anläggningar av denna karaktär åtminstone under hösten betyder relativt mycket för den totala besöks-

TAB. 39. Totalfrekvenser i bastu för hela veckan i september.

Tidpunkt klockan	Hemlingby		Björnögården	
	Antal	Andel, %	Antal	Andel, %
7	38	2	-	-
8	69	4	-	-
9	77	5	-	-
10	109	7	12	2
11	95	6	54	10
12	62	4	25	5
13	127	8	31	6
14	84	5	23	4
15	103	6	14	2
16	155	9	41	7
17	141	9	23	4
18	262	16	151	27
19	220	13	139	25
20	80	5	39	7
21	14	1	3	1
Summa	1 636	100	555	100

frekvensen. En anledning till den något låga siffran för Björnögårdens del står nog att finna i den trängsel som blir i bastun till följd av besökens koncentration till en kort tidsperiod på dagen.

7.4.4 Parkeringsbehov

Genom Hemlingby fritidsområdes entréport leder en smal asfalterad väg upp till friluftsgården och till p-platser på bergets topp som rymmer drygt 200 bilar. Vintertid är det också möjligt att parkera på ett område öster om Hemlingby som rymmer ca 500 bilar. Vid dagar med höga besökstal (ex. vintersöndagar) tvingas man stänga av bilvägen och parkering får ske på ängarna.

Parkeringsplatsen vid Björnögården ligger i anslutning till Björnövägen, men ej på samma sida som Björnögården, och rymmer ca 100 bilar. Vintertid plogas dessutom upp en yta för ytterligare ca 100 bilar.

Med tanke på de stora besökstal som anläggningarna kan ha vissa dagar, inte bara på vintersöndagarna, framstår de relaterade mängdsiffrorna som mycket små. Detta förstärks av det faktum att så många av besökarna använder sig av bilen som färdmedel till anläggningarna. Problemet med tillräckligt många parkeringsplatser är dock svårlost ur ytsynpunkt. P-platsen bör ej vara så visuellt dominerande som på Hemlingby.

FIG. 19 Hemlingbystugan. Entrésidan sedd från skidbackens topp. Den stora parkeringsplatsen upptar en central och visuellt utsatt platå.

7.4.5 Servering

Serveringen får liksom bastun betraktas som en servicefunktion till de övriga aktiviteterna. Ungefär en femtedel av besökarna på serveringen ägnar sig enbart åt denna. Som väntat betyder de promenerande relativt mycket för serveringens besöksunderlag. Under marsveckan utnyttjade mer än 40 procent av de promenerande således serveringen och under septemberveckan ca 30 procent.

Serveringen betyder alltså förhållandevis mera under vintern, då den fungerar som värmestuga, men ändå kvarstår den observationen att utomhusarrangemangen i och för sig utgör en tillräcklig attraktion för stora delar av de besökande.

7.5 Besökarsynpunkter

I samband med dimensioneringsresonemangen är det intressant att ta upp besökarsynpunkterna och då framför allt den kritik man lämnat på anläggningen. Totalt under septemberundersökningen gavs synpunkter av närmare 40 procent av besökarna på Björnögården och 25 procent på Hemlingby.

Den vanligast förekommande kritiken gäller omklädnadsutrymmena och bastun, som anses vara för små. Detta tycker 10 procent av besökarna på Björnögården och 15 procent på Hemlingby. Det kanske inte uppfattas som så höga tal, men de 15 procenten på Hemlingby utgör ändå 60 procent av de personer som lämnat synpunkter.

På Björnögården, som ej har bassäng av något slag, önskas en sådan av nästan 10 procent av besökarna. De närmast uttryckta önskemålen gäller belysning på p-plats, större motionshall med fler redskap, daglig buss, elljusspår på 5 km och barnhage med lektant, som önskas av i genomsnitt ca 5 procent av besökarna.

På Hemlingby har besökarna ett flertal synpunkter på slingorna som tillsammans kommer från 7 procent av besöksantalet. Det man mest anmärker på är belysningens kvalitet samt dålig preparering av 5 km-slingan. Vidare önskar drygt 1 procent motionshall och -redskap och lika många efterlyser barn- och familjeanordningar.

Naturligtvis förekommer en mängd mycket skiftande synpunkter som var för sig utgör ett mycket litet antal. Avslutningsvis kan nämnas att närmare 6 procent av besökarna tyckte att Björnögården var bra och drygt 8 procent hade lovord om Hemlingby.

Väsentliga frågeställningar är om det statliga stödet till friluftslivet är tillräckligt för att bidra till att anläggningar kan anordnas i sådan omfattning som motsvarar de uppställda målen, om bidragen allokeras till regioner med största behoven samt till objekt som från friluftssynpunkt kan erbjuda en lycklig syntes av såväl samhällets mål för ett lämpligt aktivitetsmönster som individens upplevelse av meningsfull fritid. I denna rapport studeras bidragens regionala fördelning. Den bild som erhålls visar ganska klart, att bidragen styrts till riksområden som är relativt glest befolkade, även om stödet har hamnat inom dessa regioners tätortsområden. De tre nordligaste riksområdena har tillsammans, inklusive AMS-bidragen, mottagit ca 40 procent, medan deras riksandel av befolkningen 1968 utgjorde drygt 22 procent och fram till 1980 beräknas ha minskat med ytterligare ca 4 procent. Storstadsregionernas andelar av stödet är anmärkningsvärt låga, men det har inte här ansetts motiverat med ytterligare detaljanalyser av anslagsfördelningen. Fördelningsproblematiken är en politisk fråga, som dock bör bedömas på grundval av bl.a. utnyttjandefrekvens och olika grupperns behov av rekreationsanläggningar.

Anläggningar av den typ som här redovisats kan ej uppföras utan ett betydande ekonomiskt engagemang från kommunernas sida. En satsning från den offentliga sektorns sida på friluftsanläggningar i allmänhet är enligt generella målsättningar motiverad bl.a. från folkhälsosynpunkt. Beslut om uppförande av de i rapporten beskrivna gårdarna har delvis träffats av arbetsmarknadspolitiska skäl. En annan starkt bidragande orsak har givetvis varit de enskilda krafter, som inom ramen för Skid- och Friluftsförbundets verksamhet fått sina initiativ förverkligade. De AMS-bidrag som utgått till anläggningarna har varit av betydande storlek, i synnerhet vad avser Hemlingby. Man får emellertid ej blunda för de nackdelar, som det kan innebära att fatta alltför snabba beslut från kommunalt håll, i och med att möjligheter yppar sig att erhålla statsbidrag. Risken finns att objekten ej bedöms utifrån en totalsyn på planeringen. Bristen på en översiktlig totalsyn framkommer delvis i de studerade anläggningarnas lokalisering. På Björnön finns bullerproblem och vid Hemlingby en förväntad kringgårdande bostadsbebyggelse.

För att kunna sätta in denna undersökning i sitt rätta sammanhang är det nödvändigt att ge en bakgrund till Skid- och Friluftsförbundets verksamhet. Som framgått tidigare har ju båda gårdarna ursprungligen tillkommit på Förbundets initiativ. I stadgarna heter det, att man verkar för "Att främja skidlöpning och annat friluftsliv och därigenom för förbättrad folkhälsa och sund livsglädje". Man propagerar för regelbunden motion "utan överdrifter", för bättre kondition och hälsa. Detta lyser också igenom i de kampanjer man för, t.ex. Hälliform och Studentiform liksom i den organiserade verksamheten, t.ex. Barnskidskolan och Skogsmulleskolan. Den verksamhetsinriktning som de båda gårdarna har är i linje med denna inriktning och kan

förefalla något begränsad. En breddning av aktivitetsutbudet genom relativt enkla anordningar som t.ex. platser för utomhusbadminton, krocketplaner, barnlekplatser, volleybollplaner o.d. skulle förmodligen kunna tillgodose fler besökarkategorier, bl.a. äldre människor och föräldrar med yngre barn. Den dominerande aktiviteten förblir dock att gå eller springa i områdets spårsystem. För att göra detta system mer attraktivt och undvika konflikter mellan olika nyttjargrupper bör man göra en klar uppdelning mellan löp- och motionsstigar å ena sidan och promenad- och gångstigar å andra sidan, vilket saknas hos de studerade anläggningarna.

Det är också rimligt att antaga, att de mindre goda kollektiva kommunikationerna utgör ett hinder för potentiella nyttjare. Grupper som saknar egna motorfordon eller ej disponerar sådana under dagtid har f.n. begränsade möjligheter att nyttja anläggningarna. Problemet förefaller också ganska svårlöst, då anläggningar av denna dimension och lokalisering vänder sig till kommunens alla invånare, varigenom de för det stora flertalet kommer att ligga utom gångavstånd. Man kan emellertid tänka sig, att ett utökat aktivitetsutbud enligt beskrivningen ovan för med sig en förhöjd besöksfrekvens under sådana tidpunkter på dagen, då anläggningarna för närvarande har relativt låga besökarsiffror. Förhållandet kan också vara omvänt, så att attraktivare kollektiva transporter i sig åstadkommer en ökad besöksfrekvens vid ett visst aktivitetsutbud. Vad som är orsak och vad som är verkan kan inte klarläggas utan djupare studier och experiment, men man kan förmoda att det här föreligger ett ömsesidigt beroende mellan faktorerna kommunikationer - aktivitetsutbud. Här är ett område där det finns gott om utrymme för nytänkande och försöksverksamhet, t.ex. ambulerande buss, gärna i avvikande färger, som distriktsvis regelbundet sörjer för transporterna under veckodagar. Den uppmärksamhet som härigenom skulle väckas, kommer också att innebära att ytterligare information sprids om anläggningen. Sättet att sprida information spelar en stor roll för utnyttjandet av friluftsgårdar, och nya försök torde ständigt behöva göras för att nå olika grupper av befolkningen.

Mot bakgrund av den klara underrepresentationen för socialgrupp III, som har framkommit i undersökningarna, framstår det som önskvärt att man närmare kunde studera varför så är fallet. Den i undersökningen gjorda uppdelningen på åldersgrupper ger höga besökstal för de yngre åldrarna inom socialgrupp III. Detta kan vara en anvisning om ett generationsbundet mönster, som skulle kunna förändras bl.a. genom information, bättre kollektiva transporter och kartläggning av önskemål rörande friluftsjaktiver.

Vi ställer de här frågorna för att få in en del upplysningar inför planerandet av nya fritidsanläggningar. Det gäller hur man använder en fritidsgård samt vilka som besöker anläggningen. Det är av största vikt att få in svar från alla som besöker Hemlingby den här veckan.

Fyll i blanketten strax före hemfärden.

Vi tackar på förhand för Er medverkan!

GÖR EN RING KRING DE ALTERNATIV SOM GÄLLER FÖR ER

- 1 Man, pojke
- 2 Kvinna, flicka
- 1 Gift
- 2 Ensamstående

Antal barn under 7 år ?

- 1 Inget
- 2 1 barn
- 3 2 barn
- 4 3 barn eller flera

Hur kom Ni till Hemlingby?

- 1 Bil
- 2 Buss
- 3 Till fots
- 4 På skidor
- 5 Annat ...

Kom Ni hit

- 1 Ensam
- 2 I sällskap med vän(ner)
- 3 I sällskap med någon i Er familj

Datum för besöket ...

Hur många timmar har Ni varit här?

- 1 ca 1 tim
- 2 2 tim
- 3 3 tim
- 4 4 tim eller flera

Hur många gånger har Ni förutom i dag besökt Hemlingby de senaste trettio dagarna?

- 1 Ingen gång
- 2 1 gång
- 3 2-3 gånger
- 4 4-6 gånger
- 5 7 gånger eller flera

Vad har Ni ägnat Er åt vid det här besöket?

- 1 Skidbacken
- 2 Skidspåret
- 3 Promenad
- 4 Serveringen
- 5 Bastubad
- 6 Motionsträning inomhus
- 7 Testcykel
- 8 ...
- 9 ...
- 10 ...

Namn ...

Födelseår ... mån...dag ... nr ...

Yrke ...

Bostadsadress ...

Om Ni har synpunkter på Hemlingby skriv gärna ned dem på baksidan av kortet!

Hur dags kom Ni hit? Klockan ...

Till den besökande		Behandlas konfidentiellt	
Vi ställer dessa frågor till Er för att få ökade kunskaper inför planerandet av nya fritidsanläggningar. Det vi är intresserade av är hur man använder en fritidsgård samt vem som besöker anläggningen. Det är av största vikt att vi får svar från alla Er som besöker Hemlingby denna vecka.		Fyll i blanketten strax före hemfärden	
Kryssa för de alternativ som gäller för Er.			
<u>Kön</u> 1 ☐ Man, pojke 2 ☐ Kvinna, flicka <u>Civilstånd</u> 1 ☐ Gift 2 ☐ Icke gift <u>Ange åldern på Era hemmavarande barn</u> 1 ☐ Första barnet ..... år 2 ☐ Andra barnet ..... år 3 ☐ Tredje barnet ..... år 4 ☐ Fjärde barnet ..... år <u>Hur kom Ni till Hemlingby?</u> 1 ☐ Bil 2 ☐ Buss 3 ☐ Moped, mc 4 ☐ Cykel 5 ☐ Till fots 6 ☐ Annat sätt <u>Vem är Ni här tillsammans med</u> 1 ☐ Make/maka 2 ☐ Barn under 7 år 3 ☐ Barn 7-12 år 4 ☐ Barn 13- år 5 ☐ Föräldrar 6 ☐ Annan person 7 ☐ Ingen		<u>Hur många gånger förutom idag har Ni besökt Hemlingby de senaste 30 dagarna?</u> 1 ☐ Ingen gång 2 ☐ 1 gång 3 ☐ 2-3 gånger 4 ☐ 4-6 gånger 5 ☐ 7 eller fler gånger <u>Vad har Ni ägnat Er åt vid det här besöket?</u> 1 ☐ Promenad i lugn takt 2 ☐ Löpning eller rask promenad 3 ☐ Bastun eller omklädnadsrummet 4 ☐ Avsvalningspoolen 5 ☐ Serveringen 6 ☐ Motionsredskapen utomhus 7 ☐ Konditionstestning 8 ☐ Bollspel 9 ☐ Lek med barnen 10 ☐ Picknick utomhus 11 ☐ ..... <u>Ni som har löpt eller promenerat!</u> <u>Vilken slinga har Ni använt Er av och hur många varv?</u> 1 ☐ Elljusspåret 2 km ..... varv 2 ☐ Trekilometersspåret ..... varv 3 ☐ Femkilometersspåret ..... varv 4 ☐ Har bara gått i stugans närhet 5 ☐ Har sprungit (strövat) vid sidan av stigsystemet	
		Namn ..... Bostadsadress ..... Födelseår ..... månad .... dag .... nr ..... Yrke	

OM NI HAR SYNPUNKTER PÅ HEMLINGBYANLÄGGNINGEN
SKRIV DEM PÅ BAKSIDAN AV KORTET!

S T A T E N S   I N S T I T U T   F Ö R   B Y G G N A D S F O R S K N I N G

Till den besökande

Behandlas konfidentiellt

Vi ställer dessa frågor till Er för att få ökade kunskaper inför planerandet av nya fritidsanläggningar. Det vi är intresserade av är hur man använder en fritidsgård samt vem som besöker anläggningen.

Det är av största vikt att vi får svar från alla Er som besöker Björnögården denna vecka.

Fyll i blanketten strax före hemfärden

Kryssa för de alternativ som gäller för Er.

Kön

- 1 Man, pojke
2 Kvinna, flicka

Civilstånd

- 1 Gift
2 Icke gift

Ange åldern på Era hemmaboende barn

- 1 Första barnet ..... år
2 Andra barnet ..... år
3 Tredje barnet ..... år
4 Fjärde barnet ..... år

Hur kom Ni till Björnögården?

- 1 Bil
2 Buss
3 Moped, mc
4 Cykel
5 Till fots
6 Annat sätt

Vem är Ni här tillsammans med

- 1 Make/maka
2 Barn under 7 år
3 Barn 7-12 år
4 Barn 13- år
5 Föräldrar
6 Annan person
7 Ingen

Hur många gånger förutom idag har Ni besökt Björnögården de senaste 30 dagarna?

- 1 Ingen gång
2 1 gång
3 2-3 gånger
4 4-6 gånger
5 7 eller fler gånger

Vad har Ni ägnat Er åt vid det här besöket?

- 1 Promenad i lugn takt
2 Löpning eller rask promenad
3 Bastun eller omklädnadsrummet
4 Serveringen
5 Motionsredskapen utomhus
6 Motionsredskapen inomhus
7 Konditionstestning
8 Bollspel
9 Lek med barnen
10 Picknick utomhus
11 .....

Ni som har löpt eller promenerat!Vilken slinga har Ni använt Er av och hur många varv?

- 1 Blå spåret 1,3 km ..... varv
2 Elljusspåret 2,5 km ..... varv
3 Gula spåret 5 km ..... varv
4 Röda spåret 10 km ..... varv
5 Har bara gått i stugans närhet
6 Har sprungit (strövat) vid sidan av stigsystemet

Namn .....

Postadress .....

Födelseår ..... månad ..... dag ... nr ...

Yrke .....

OM NI HAR SYNPUNKTER PÅ BJÖRNÖGÅRDEN
SKRIV DEM PÅ BAKSIDAN AV KORTET!

R17: 1971

Denna rapport avser projekt nr 235 inom Statens institut för byggnadsforskning. Arbetet har skett med anslag från Statens råd för byggnadsforskning

**Distribution: Svensk Byggtjänst, Box 1403, 111 84 Stockholm
Abonnemangsgrupp: s (samhällsplanering)**

Pris: 18 kronor